Riigikantselei

ÜLEVAADE ÜRO TEGEVUSKAVA 2030 ELLUVIIMISEST EESTIS

SISUKORD

Kokkuvõte 3

1. Sissejuhatus 6

2. Metoodika ja ülevaate koostamise protsess 8

3. Institutsionaalne raamistik 9

4. Säästva arengu teemade sidumine riiklikusse poliitikasse 10

5. Tegevuskava 2030 eesmärkide elluviimine Eestis 12

5.1. Eesmärk 1. Kaotada kõikjal vaesus mistahes kujul 13

5.2. Eesmärk 2. Kaotada nälg, saavutada toiduga kindlustatus ja parem toitumine ning toetada jätkusuutlikku põllumajandust 17

5.3. Eesmärk 3. Tagada kõikidele vanuserühmadele hea tervis ja heaolu 21

5.4. Eesmärk 4. Tagada kõikidele kaasav ja õiglane kvaliteetne haridus ning elukestva õppe võimalused 27

5.5. Eesmärk 5. Saavutada sooline võrdõiguslikkus ning suurendada naiste ja tütarlaste mõjuvõimu 33

5.6. Eesmärk 6. Tagada kõikidele joogivesi ja kanalisatsioon ning veevarude säästev majandamine 38

5.7. Eesmärk 7. Tagada taskukohane, usaldusväärne, säästev ja nüüdisaegne 41

energia kõikidele 41

5.8. Eesmärk 8. Toetada jätkusuutlikku, kaasavat ja säästvat majandusarengut ning tagada kõikidele inimestele inimväärne töö 44

5.9. Eesmärk 9. Ehitada vastupidav taristu, toetada kaasavat ja säästvat industrialiseerimist ning innovatsiooni 49

5.10. Eesmärk 10. Vähendada ebavõrdsust nii riikide sees kui ka nende vahel 53

5.11. Eesmärk 11. Muuta linnad ja asulad kaasavaks, turvaliseks, vastupidavaks ja säästvaks 58

5.12. Eesmärk 12. Tagada säästev tarbimine ja tootmine 64

5.13. Eesmärk 13. Võtta kiiresti meetmeid kliimamuutuste ja nende mõjude vähendamiseks 68

5.14. Eesmärk 14. Kaitsta ja kasutada säästvalt ookeane, meresid ja mere elusressursse, et saavutada säästev areng 71

5.15. Eesmärk 15. Kaitsta ja taastada maismaa ökosüsteeme ning propageerida nende säästvat kasutamist; majandada metsi säästvalt, võidelda kõrbestumisega ning peatada ja pöörata ümber pinnase halvenemine ja bioloogilise mitmekesisuse hävimine 75

5.16. Eesmärk 16. Toetada rahumeelseid ja kaasavaid ühiskondi, et saavutada säästev areng; tagada õiguskaitse kõikidele ning luua kõikidel tasanditel tõhusad, vastutustundlikud ja kaasavad institutsioonid 81

5.17. Eesmärk 17. Tugevdada tegevuskava rakendamise meetodeid ja taaselustada säästva arengu alane ülemaailmne partnerlus 86

5.18. Eesmärk 18. Eesti kultuuriruumi elujõulisus 90

6. Edasised sammud 95

KOKKUVÕTE

Käesolev ülevaade annab infot ülemaailmsete säästva arengu eesmärkide elluviimise kohta Eestis. Tegemist on teise sarnase ülevaatega pärast ÜRO tegevuskava 2030 vastu võtmist.[1] Ülevaates tuuakse esile valitsuse ja valitsusvälise sektori peamised meetmed ja tegevused eelkõige aastatel 2017–2019, mis panustavad 18 säästva arengu eesmärgi elluviimisse. Lisaks 17 ülemaailmsele säästva arengu eesmärgile jälgitakse Eestis ka kultuuriruumi elujõulisuse eesmärki, mis tuleneb Eesti säästva arengu riiklikust strateegiast „Säästev Eesti 21". Aruanne annab ülevaate ka säästva arengu teemade koordineerimise ja seire strateegilisest ja institutsionaalsest raamistikust Eestis. Esitatakse peamised põhimõtted säästva arengu eesmärkide integreerimiseks riiklikesse raamistikesse ning osalustunde loomiseks eesmärkide elluviimisel.

Ülevaate koostamist koordineeris Riigikantselei ning selle kokkupanemisel osaleid ministeeriumidevaheline säästva arengu töörühm, Eesti säästva arengu komisjon ning mitmed valitsusvälised organisatsioonid. Ülevaate sisu ja ülesehitus lähtuvad ÜRO peasekretäri raporti lisas esitatud soovitustest riikide vabatahtlike ülevaadete kohta[2]. Ülevaate alusmaterjalina on kasutatud Vabariigi Valitsuse tegevusaruandeid, valitsusväliste organisatsioonide ja ettevõtete hulgas tehtud andmekogumise tulemusi ning ministeeriumidelt ja säästva arengu komisjonilt laekunud ettepanekuid.

[1] Ülevaade ÜRO tegevuskava 2030 täitmisest Eestis, 2016: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/SA_eesti/2016_06_29_ulevaade_tegevuskava2030_elluviimisest_eestis_loplik_30.06.2016_kodulehele.pdf

[2] Handbook for the preparation of the Voluntary National Review, 2020: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/25245Handbook_2020_EN.pdf

STRATEEGILINE RAAMISTIK

Eestil on säästva arengu vallas pikaajaline kogemus. 1995. aastal võeti vastu **säästva arengu seadus**. 2005. aastal kiitis Riigikogu heaks **Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21"**, mis määrab kindlaks Eesti säästva arengu neli peamist eesmärki: kultuuriruumi elujõulisus, heaolu kasv, sidus ühiskond ning ökoloogiline tasakaal. Neist kolm on sisuliselt kaetud 17 ülemaailmse säästva arengu eesmärgiga ja üht – kultuuriruumi elujõulisus – jälgitakse Eestis eraldi lisaks ülemaailmsetele säästva arengu eesmärkidele.

Ülemaailmseid säästva arengu eesmärke ja Eesti riikliku säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21" eesmärke viiakse ellu valdkondlike arengukavade ning tegevusplaanide kaudu. Ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid integreeritakse kõikidesse valitsuse tasandi valdkondlikesse arengukavadesse. Lisaks on säästva arengu eesmärkidest lähtutud riigi pikaajalise strateegia „Eesti 2035" koostamisel, mis seab Eestile pikaajalised strateegilised sihid ja määrab nende saavutamiseks vajalikud muutused.

Säästva arengu eesmärkide elluviimist seiratakse Eesti säästva arengu indikaatoritel põhineva seiremehhanismi ja regulaarselt välja antava **säästva arengu näitajate aruande abil**, mida koostab Statistikaamet koostöös Riigikantselei ja ministeeriumidega. 2017. aastal Eesti säästva arengu näitajate nimekirja uuendati, et see oleks kooskõlas ülemaailmsete säästva arengu eesmärkidega. Valitsuse kesksed näitajad, sealhulgas säästva arengu näitajad, on veebis kõigile kättesaadavad andmepõhise „statistikapuuna[3]", mis annab ülevaate eesmärkide elluviimise seisust kõikide valitsemisalade kaupa.

[3] Statistikaameti Tõetamm– riigi oluliste näitajate mõõdupuu: https://tamm.stat.ee/

INSTITUTSIONAALNE RAAMISTIK

Eesti **säästva arengu küsimuste koordinatsioonimehhanism** hõlmab nii ministeeriume kui ka vabaühendusi kõikidest olulistest säästva arengu valdkondadest. Keskvalitsuse tasemel koordineerib säästva arengu küsimusi ja institutsionaalset raamistikku **Riigikantselei**. Riigikantselei koordineerib ka Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035" ning Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi koostamist ja täitmise jälgimist.

Eesti säästva arengu komisjon loodi valitsust nõustava komisjonina 1996. aastal. Komisjon ühendab valitsusväliseid katusorganisatsioone erinevates säästva arengu valdkondades – keskkonnakaitse, ettevõtlus, kohalikud omavalitsused, teadusasutused, muinsuskaitse, lastekaitse, noorteühendused, energeetika jne. Säästva arengu komisjon kohtub regulaarselt 4–5 korda aastas. Lisaks istungitele korraldab komisjon temaatilisi arutelusid komisjoniliikmete tõstatatud küsimustes ning annab poliitikasoovitusi erinevate säästva arenguga seotud teemade kohta.

Ministeeriumidevaheline säästva arengu töörühm koosneb ministeeriumide ja Statistikaameti esindajatest. Töörühma töö on organiseeritud elektroonse suhtluse ja vajaduspõhiste kohtumiste kaudu. Näiteks osales töörühm Eesti säästva arengu näitajate kokkuleppimisel, Eesti seisukohtade ettevalmistamisel Euroopa Liidu säästva arengu küsimustes ning käesoleva ülevaate kokkupanemisel.

Lisaks sellele loodi valitsusväliste organisatsioonide ja ettevõtete algatusel 2018. aastal **koalitsioon kestliku arengu heaks**, mis on säästva arengu eesmärkide elluviimisest huvitatuid ühendav mitteametlik koostööformaat. Sellega on liitunud vabaühendusi, ettevõtteid, Riigikantselei ja mõned ministeeriumid. Koalitsioon pakub välja praktilisi lahendusi säästva arengu eesmärkide elluviimiseks, näiteks kampaaniad, mis tutvustavad igapäevaseid praktilisi võimalusi säästva arengu eesmärkide elluviimiseks, erinevaid säästva arengu osalisi ühendava veebiplatvormi loomine jne.

ÜLEMAAILMSETE SÄÄSTVA ARENGU EESMÄRKIDE ELLUVIIMISE SEIS – PEAMISED EDUSAMMUD JA ÜLESANDED

Eesti olukorda säästva arengu eesmärkide elluviimisel võib üldjoontes hinnata heaks. Viimase nelja aastaga on suudetud head olukorda säilitada või parandada mitmes valdkonnas. 2019. aastal oli Eesti ülemaailmses säästva arengu indeksi tabelis 10. kohal.[4]

Tegevuste väljaselgitamine ning indikaatoritepõhised analüüsid on esile tõstnud mitu säästva arengu valdkonda, milles Eesti on heal positsioonil. Näiteks paistavad **Eesti tugevate külgedena** välja kvaliteetne ja kättesaadav haridus, tõhus tervishoiukorraldus, kõrge tööhõive, sh pikaajalise töötuse määr on minimaalne, ning suur taastuvenergia osatähtsus energia lõpptarbimises.

Siiski on Eestil ka mitu valdkonda, milles tuleb jätkata jõupingutusi globaalsete eesmärkide ning Eesti säästva arengu eesmärkide saavutamisel. **Peamised ülesanded** on saavutada sooline võrdsus (Eestis on viimastel aastatel küll palgalõhe vähenenud, kuid sellegipoolest on see üks Euroopa suurimaid), vähendada naiste ning puuetega inimeste, sh puudega lastega perede vaesusriski, tagada tõhus jäätmekäitlus ning jäätmete ringlusevõtt, vähendada kasvuhoonegaaside heitkoguseid ning hoida looduse mitmekesisust. Parandamist vajavad ka inimeste tervisenäitajad, eelkõige vaimse tervise näitajad, ning vähendada tuleb ennetatavaid surmasid.

TOETUS TEISTELE RIIKIDELE

Eesti arengukoostöö ja humanitaarabi põhimõtted on kindlaks määratud **arengukoostöö ja humanitaarabi arengukavas**

[4] Sustainable Development Report 2019. Transformations to Achieve the Sustainable Development, 2019: Goals https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2019/2019_sustainable_development_report.pdf

2016–2019. Alates 2020. aastast on Eesti arengukoostöö tegevuste aluseks uus **välispoliitika arengukava** ning sellest lähtuv eraldiseisev arengukoostöö ja humanitaarabi tegevusprogramm. Lähtudes Eesti välispoliitilistest eesmärkidest ja rahvusvahelistest kokkulepetest panustada rohkem arengukoostöö vahendeid haavatavatesse riikidesse, jätkab Eesti paindlikku reageerimist ka teiste riikide, eelkõige vähim arenenud ja konfliktijärgsete riikide, arenevate saareriikide ja merepiirita arenevate riikide vajadustele valdkondades, kus Eestil on pakkuda selge lisandväärtus (näiteks tervishoid, hariduse kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine).

EDASISED SAMMUD TEGEVUSKAVA 2030 ELLUVIIMISEL

Strateegilise planeerimise kontekstis on käesoleva aasta olulisemaks verstapostiks **Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035“** valmimine, mis loob tugeva aluse säästva arengu eesmärkide senisest süsteemsemaks ja jõulisemaks kajastamiseks valdkondlikes strateegiates. Samuti jätkatakse säästva arengu sidumist eri poliitikavaldkondadega.

Euroopa Liidu tasandil leppis Eesti koos teiste Euroopa Liidu riikidega kokku säästva arengu eesmärkide integreerimises Euroopa Liidu majanduskoordinatsiooni instrumenti, mis on laiemalt tuntud kui **Euroopa poolaasta**. See tähendab, et edaspidi tekib Euroopa Liidu tasandil keskne järelevalve säästva arengu eesmärkide täitmise üle, ehk säästva arengu eesmärkide olulisus nii Eestis kui ka Euroopa Liidus tervikuna kasvab.

Samuti suurendame üldist **teadlikkust säästva arengu eesmärkidest**. Jätkame osalemist Euroopa säästva arengu nädalal ning juhime säästva arengu eesmärkidele tähelepanu igasuvisel Arvamusfestivalil Eestis. Toetame säästva arengu koalitsiooni tööd ja laiendame selle ulatust. Kavatseme luua säästva arengu platvormi, kus nii valitsus- ja erasektor kui ka vabaühendused ning kodanikud saavad teavet säästva arengu teemadest ning jagada kogemusi ja võtta vastutust säästva arengu eesmärkide saavutamise vallas.

1. SISSEJUHATUS

2015. a 25. septembril võeti ÜRO tippkohtumisel vastu ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid ja tegevuskava aastani 2030. Maailma riigipeade ja valitsusjuhtide vastu võetud deklaratsiooni **„Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030"** (edaspidi tegevuskava 2030) peamine eesmärk on kaotada kõikjal vaesus ning tagada väärikus ja hea elukvaliteet kõigile, arvestades samas looduskeskkonnaga. Tegevuskava 2030 määrab kindlaks 17 ülemaailmset säästva arengu eesmärki ja 169 alaeesmärki ning suunised nende elluviimiseks. Eesmärgid hõlmavad inimeste heaolu, majanduskasvu, tööhõive, innovatsiooni, sotsiaalse kaitse, keskkonnakaitse, energeetika, kliimamuutuse, rahvusvahelise koostöö jm teemasid.

Tegevuskava 2030 on universaalne. See tähendab, et see kehtib kõikide liikmesriikide kohta (nii arenenud riigid kui ka arenguriigid) ning selle elluviimisse tuleb panustada nii valitsustel kui ka valitusvälistel sektoritel (ettevõtted, teadusasutused, kodanikuühendused jne).

Et pidevalt jälgida tegevuskava 2030 eesmärkide saavutamist, on deklaratsioonis ette nähtud aruandlus- ja ülevaatamissüsteem kolmel tasandil – globaalne, regionaalne, riiklik. Aruannete eesmärk on saada infot, milliseid edusamme on tehtud ülemaailmsete eesmärkide ja alaeesmärkide saavutamisel, milliseid rakendamismeetodeid on kasutatud, võttes arvesse eesmärkide üldist ja integreeritud iseloomu ning omavahelist seotust ja säästva arengu kolme mõõdet. Riikide tasemel aruannete koostamine on vabatahtlik. Soovituslikult annab iga riik ülevaate tegevuskava 2030 elluviimisest vähemalt kahel korral tegevuskava 2030 rakendamise jooksul. 2020. aastal esitavad ÜRO säästva arengu kõrgetasemelisele poliitilisele foorumile[5] ülevaated 50 riiki, nendest 22 esitavad ülevaate teist korda, sealhulgas Eesti. Esimese riigi ülevaate säästva arengu eesmärkidest esitas Eesti ÜRO-le 2016. aastal.

Eestil on säästva arengu vallas pikaajaline kogemus. 1995. aastal võttis Riigikogu vastu **säästva arengu seaduse**, mis pani aluse säästva arengu strateegilisele planeerimisele riigis ning lõi eeldused tasakaalustatud arengu kavandamiseks. 2005. aastal kiideti Riigikogus heaks Eesti säästva arengu strateegia **„Säästev Eesti 21"**[6], mis määras kindlaks säästva arengu neli põhieesmärki: kultuuriruumi elujõulisus, heaolu kasv, sidus ühiskond ning ökoloogiline tasakaal. Säästva arengu eesmärkide rakendamiseks ei ole koostatud eraldi rakendusplaani, vaid see toimub erinevate valdkondlike strateegiate ja arengukavade kaudu. Säästva arengu eesmärkidest on lähtutud Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035" loomisel ning säästva arengu eesmärgid integreeritakse valitsuse strateegilistesse arengukavadesse.

Säästva arengu eesmärkide elluviimise jälgimiseks toimib Eestis aruandlus ministeeriumide, Statistikaameti ja huvirühmade osalusel kokku lepitud **säästva arengu näitajate** põhjal. 2017. aastal Eesti säästva arengu näitajate nimekirja uuendati, et see oleks kooskõlas ülemaailmsete säästva arengu eesmärkidega. Säästva arengu näitajate põhjal koostatakse regulaarselt aruanne[7], milles tuuakse esile eesmärkide

[5] HLPF on Sustainable Development

[6] Säästva arengu strateegia "Säästev Eesti 21", 2005: https://riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/estonia_sds_2005.pdf

[7] Säästva arengu näitajad, 2018: https://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=44738

täitmise seis ja peamised meetmed nende elluviimiseks. Valitsuse kesksed näitajad, sealhulgas säästva arengu näitajad on veebis kõigile kättesaadavad andmepõhise „statistikapuuna[8]", mis annab ülevaate eesmärkide elluviimise seisust kõikide valitsemisalade kaupa.

Käesolev ülevaade annab infot vastavusanalüüsi esialgsete tulemuste ning plaanide kohta ÜRO tegevuskava 2030 elluviimisel. Ülevaate eesmärk on näidata arengusuundi säästva arengu eesmärkide elluviimisel Eestis, sealjuures esile tuua edusammud ning ülesanded erinevates säästva arengu valdkondades. Ülevaates käsitletakse institutsionaalset raamistikku, koordinatsiooni- ja monitooringumehhanismi ning üldist olukorda 18 säästva arengu eesmärgi kaupa, sh peamisi elluviimise meetmeid.

[8] Statistikaameti Tõetamm– riigi oluliste näitajate mõõdupuu: https://tamm.stat.ee/

2. METOODIKA JA ÜLEVAATE KOOSTAMISE PROTSESS

Käesoleva ülevaate koostamisel on lähtutud ÜRO peasekretäri raportis esitatud juhistest. Ülevaate koostamist koordineeris Riigikantselei. Ülevaatesse andsid infot ministeeriumidevaheline säästva arengu töörühm ning Eesti säästva arengu komisjon.

Ülevaade põhineb Eesti senisel kogemusel säästva arengu eesmärkide elluviimisel ning toob esile senised tegevused ja plaanid ÜRO tegevuskava 2030 elluviimiseks. Ülevaate koostamise eesmärk on selgitada välja head tavad, mida tegevuskava 2030 elluviimisel kasutada, ning nimetada olulised ülesanded säästva arengu valdkonnas. Peamised elluviimise meetmed ja indikaatoritepõhine statistika on esitatud eesmärkide kaupa, mitte eraldi peatükkidena.

Ülevaade annab alustuseks infot säästva arengu institutsionaalse raamistiku ning säästva arengu teemade integratsiooni ja osalustunde tekitamise võimaluste kohta. Seejärel antakse 18 ülemaailmse eesmärgi kaupa ülevaade praegusest olukorrast ja peamistest tegevustest. Lisaks 17 ülemaailmsele säästva arengu eesmärgile jälgitakse Eestis ka kultuuriruumi elujõulisuse eesmärki, mis tuleneb Eesti säästva arengu riiklikust strateegiast „Säästev Eesti 21".

18 eesmärgi kaupa on esitatud statistiline info vastavalt Eesti säästva arengu näitajatele ning olulisemad meetmed ja tegevused, mida nii valitsus kui ka valitsusvälised sektorid peaksid eesmärgi elluviimiseks tegema . Statistilised andmed on koondanud Statistikaamet, kes avaldab regulaarselt säästva arengu näitajaid oma kodulehel valitsuse kesksete näitajate hulgas.

Valitsuse olulisemate poliitikameetmete esile toomisel on alusinfona kasutatud Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi, Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi aruandeid ja ministeeriumidest saadud infot. Lisaks andis ülevaatesse infot lai ring valitsusväliseid partnereid säästva arengu komisjoni ning tehtud küsitluse kaudu.

Eesti säästva arengu komisjon koosneb erinevate säästva arengu teemadega tegelevatest katusorganisatsioonidest (teadusasutused, looduskaitse, lastekaitse, ettevõtted, energeetika, muinsuskaitse, noorteühendused, arengukoostöö ümarlaud, kohalikud omavalitsused jne). Lisaks koostasime küsimustiku valitusväliste organisatsioonide panuse väljaselgitamiseks. Küsimustikule sai vastata jaanuari keskpaigast kuni märtsini. Kokku vastas 43 organisatsiooni, sealhulgas ettevõtteid, vabaühendusi ja nende katusorganisatsioone ja kohaliku omavalituse üksuseid. Olulisemad näited on käesolevas ülevaates kajastatud säästva arengu eesmärkide kaupa.

3. INSTITUTSIONAALNE RAAMISTIK

Eesti säästva arengu küsimuste koordinatsioonimehhanism hõlmab nii ministeeriume kui ka vabaühendusi kõikidest olulistest säästva arengu valdkondadest. Koordinatsioonisüsteem hõlmab ministeeriumidevahelist säästva arengu töörühma ning vabaühendusi koondavat säästva arengu komisjoni. Keskvalitsuse tasemel koordineerib säästva arengu küsimusi ja institutsionaalset raamistikku Riigikantselei.

Eesti säästva arengu komisjon loodi valitsust nõustava komisjonina 1996. aastal. Komisjon ühendab valitsusväliseid katusorganisatsioone erinevates säästva arengu valdkondades – keskkonnakaitse, ettevõtlus, teadusasutused, muinsuskaitse, lastekaitse, noorteühendused, energeetika jne. 2016. aastal vaadati säästva arengu komisjoni liikmeskond üle, et oleks kaetud ka kõik olulisemad ülemaailmsete säästva arengu eesmärkidega seotud teemad. Seni olid näiteks komisjonist puudu arengukoostöö valdkonna esindajad.

Säästva arengu komisjon kohtub regulaarselt 4–5 korda aastas. Lisaks istungitele korraldatakse temaatilisi arutelusid komisjoniliikmete tõstatatud küsimustes. Aruteludes osalevad ministeeriumide esindajad ning eksperdid. Komisjonile esitletakse olulisemaid säästva arengu temaatikaga seotud strateegiadokumente enne nende vastuvõtmist.

Ministeeriumidevaheline säästva arengu töörühm koosneb ministeeriumide ja Statistikaameti esindajatest. Töörühma töö on organiseeritud elektroonse suhtluse ja vajaduspõhiste kohtumiste kaudu. Näiteks osales töörühm Eesti säästva arengu näitajate kokkuleppimisel ning Eesti seisukohtade ettevalmistamisel tegevuskava 2030 elluviimisega seotud küsimustes Euroopa Liidus. Säästva arengu töörühm käsitleb teemasid horisontaalsel ja üldisemal tasandil. Valdkondlikke küsimusi arutatakse vastavates valdkondlikes komisjonides, nt teaduspoliitika komisjon, transpordi valdkondlik komisjon, energeetikanõukogu, soolise võrdõiguslikkuse komisjon jt.

Säästva arengu eesmärkide elluviimist seiratakse Eestis ministeeriumide, Statistikaameti ja huvirühmade osalusel kokku lepitud **säästva arengu näitajate** põhjal. 2017. aastal Eesti säästva arengu näitajate nimekirja uuendati, et see oleks kooskõlas ülemaailmsete säästva arengu eesmärkidega. Säästva arengu näitajate põhjal koostatakse regulaarselt aruanne[9], milles tuuakse esile eesmärkide täitmise seis ja peamised meetmed nende elluviimiseks. Valitsuse kesksed näitajad, sealhulgas säästva arengu näitajad, on veebis kõigile kättesaadavad andmepõhise „statistikapuuna[10]“, mis annab ülevaate eesmärkide elluviimise seisust kõikide valitsemisalade kaupa.

[9] Säästva arengu näitajad, 2018: https://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=44738

[10] Statistikaameti Tõetamm: https://tamm.stat.ee/

Säästva arengu komisjoni koosseis:

- Eesti Ametiühingute Keskliit
- Eesti Kaubandus-Tööstuskoda
- Eesti Keskkonnajuhtimise Assotsiatsioon
- Eesti Keskkonnaühenduste Koda
- Eesti Linnade Liit
- Eesti Looduskaitse Selts
- Eesti Maaomavalitsuste Liit
- Eesti Metsaselts
- Eesti Muinsuskaitse Selts
- Eesti Noorteühenduste Liit
- Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda
- Eesti Teaduste Akadeemia
- Eesti Tervisedenduse Ühing
- MTÜ Lastekaitse Liit
- MTÜ Eesti Haridusfoorum
- MTÜ Eesti Kultuuri Koda
- Rektorite Nõukogu
- Sihtasutus Eesti Koostöö Kogu

Alates 2016. a komisjoni töösse kaasatud:

- Arengukoostöö Ümarlaud
- Eesti Rooma Klubi
- Taastuvenergia Koda
- Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum

4. SÄÄSTVA ARENGU TEEMADE SIDUMINE RIIKLIKUSSE POLIITIKASSE

Säästva arengu eesmärkide ja teemade integreeritus erinevatesse valdkondlikesse arengukavadesse on Eestis tagatud strateegilise planeerimise süsteemiga. Vabariigi Valitsuse määrus strateegiliste arengukavade koostamise kohta näeb ette, et arengukavade koostamisel tuleb muu hulgas lähtuda üleilmsetest säästva arengu eesmärkidest. Eesti säästva arengu strateegia eesmärkide elluviimiseks eraldi rakendusplaani ei ole. Eesmärgid saavutatakse valdkondlike arengukavade ja nende rakendusprogrammide kaudu. Selline strateegilise planeerimise süsteem tagab, et kõik valitsuse strateegilised arengukavad toetavad säästva arengu eesmärkide saavutamist.

Strateegilise planeerimise kontekstis on käesoleva aasta olulisemaks verstapostiks **Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035" valmimine**, mis loob tugeva aluse säästva arengu eesmärkide senisest süsteemsemaks ja jõulisemaks kajastamiseks valdkondlikes strateegiates. Strateegiaga „Eesti 2035" seatakse Eesti riigile ja rahvale järgmiseks viieteistkümneks aastaks strateegilised sihid ning määratakse kindlaks nende saavutamiseks vajalikud muutused.

2020. aastal lõppeb enamik **valdkondlikke arengukavasid** ning käesoleval aastal valmistatakse ette uued. 2019. aastal korrastati strateegilise planeerimise raamistikku nii, et praegu kehtivast 46-st valitsuse tasandi dokumendist jääb alles 17 valdkondlikku arengukava (heaolu, rahvastiku tervise, kultuuripoliitika, haridusvaldkonna, noortevaldkonna, eesti keele, keskkonna, metsanduse, teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ja ettevõtluse, põllumajanduse ja kalanduse, transpordi ja liikuvuse, energiamajanduse, infoühiskonna, siseturvalisuse, välispoliitika, riigikaitse ning rahvastiku ja sidusa ühiskonna valdkondades). Kõikides valituses kinnitatavates arengukavadesse peavad olema säästva arengu eesmärgid integreeritud, sest säästev areng ei ole valdkond iseeneses, vaid seda viiakse ellu valdkonnapoliitika kaudu.

Keskkonna-, majandusliku ja sotsiaalse aspekti arvestamise suuremate strateegiliste planeerimisdokumentide juures tagab valitsuse kinnitatud **mõjude hindamise metoodika**. Selle kohaselt tuleb õigusaktide ettevalmistamisel, valdkonna arengukava väljatöötamisel ning Euroopa Liidu asjades valitsuse seisukoha heakskiitmisel hinnata mõju erinevatele valdkondadele. Selleks on: 1) sotsiaalne, sealhulgas demograafiline mõju; 2) mõju riigi julgeolekule ja välissuhetele; 3) mõju majandusele; 4) mõju elu- ja looduskeskkonnale; 5) mõju regionaalarengule; 6) mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele. Lisaks tuleb keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse kohaselt kõikide strateegiliste planeerimisdokumentide koostamisel ja planeeringute koostamisel teha **keskkonnamõjude strateegiline hindamine**. Sealjuures mõeldakse keskkonda laiemalt kui ainult looduskeskkond. See tähendab, et hinnatakse mõju loodus-, sotsiaal-, majandus- ja kultuurilise keskkonna aspektide seisukohast.

Samuti näeb valitsuse kinnitatud **kaasamise hea tava** ette, et valitsusasutused kaasavad huvirühmi ja avalikkust neid puudutavate otsuste tegemisel. Olulisemad otsused ja eelnõud pannakse avalikule konsultatsioonile. Nii on erinevate valdkondade huvirühmade esindajatel võimalus arvamust avaldada ja enda valdkonna seisukohast olulistele aspektidele tähelepanu juhtida.

"Eesti 2035" strateegilised sihid

Eesti 2035

Demokraatlik ja turvaline riik,
kus säilib ja areneb eesti keel, rahvus ning kultuur

Inimene
Arukas, tegus
ja tervist hoidev

Ühiskond
Avatud, hooliv
ja koostöömeelne

Majandus
Tugev,
uuendusmeelne
ja vastutustundlik

Elukeskkond
Kõigi vajadusi arvestav,
turvaline ja kvaliteetne

Riigikorraldus
Uuendusmeelne,
usaldusväärne
ja inimesekeskne

Ka säästva arengu teemade **koordinatsiooni-mehhanism** ise aitab säästva arengu teemade integreeritusele kaasa, kuna sellesse on kaasatud kõikide oluliste säästva arengu valdkondade esindajad. Nii säästva arengu töörühma kui ka säästva arengu komisjoni tööd korraldab Riigikantselei strateegiabüroo. Lisaks säästva arengu teemadele koordineerib Riigikantselei strateegiabüroo ka Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi ja Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ koostamist ning seiret. Peale selle koordineerib Riigikantselei ka Eesti Euroopa Liidu poliitikat ning julgeolekupoliitikat. See aitab tagada säästva arengu teemade integreerituse erinevates horisontaalsetes planeerimisdokumentides.

5. TEGEVUSKAVA 2030 EESMÄRKIDE ELLUVIIMINE EESTIS

Käesolevas peatükis antakse ülevaade Eesti valitsuse eesmärkidest ning peamistest tegevustest tegevuskava 2030 säästva arengu eesmärkide kaupa. Sealjuures on toodud praegu kasutuses olevad riigisisesed säästva arengu indikaatorid vastavate säästva arengu eesmärkide mõõtmiseks ning esitatud andmed võrdluses 2016. aastaga. Peamiste meetmete ja tegevuste juures on valitsuse meetmetele lisaks esitatud näiteid ka vabaühenduste, sh erasektori tegevustest ja rahvusvahelisest arengukoostööst. Ülevaade põhineb 2020. aasta kevadel tehtud tegevuskava 2030 eesmärkide ja Eesti valitsuse poliitika üldisel võrdlusanalüüsil. Kui 2016. aastal valminud aruanne keskendus Eestis olemasolevate süsteemide tutvustamisele, siis seekordne aruanne keskendub 2017.–2019. aastal elluviidud muudatustele.

KOKKUVÕTE ÜLDISEST VÕRDLUSANALÜÜSIST

Tegevuskava 2030 eesmärke viiakse Eestis valitsuse tasandil ellu valdkondliku poliitika kaudu. 2016. aastal koostatud aruandes leiti, et tegevuskava 2030 eesmärgid on hõlmatud eri tasandi strateegiliste dokumentidega, sh nii horisontaalsetes strateegiates (Eesti konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2019–2023, Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21“) kui ka valdkondlikes arengukavades.[11] 2020. aastal lõpeb nii Eesti konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ kui ka suur hulk valdkondlikke arengukavasid. Käesoleval aastal saavad valmis Eesti pikaajaline strateegia „Eesti 2035“ ning mitmed valdkondlikud arengukavad. „Eesti 2035“ seab pikaajalised valdkondadeülesed sihid järgmiseks 15 aastaks ning annab suunised ka säästva arengu eesmärkide elluviimiseks Eestis. Kõikides uutes valmivates strateegilistes dokumentides peab olema selgelt esile toodud, kuidas saavutatakse tegevuskava 2030 eesmärgid.

2018. aastal valmis Eesti säästva arengu indikaatorite kogumik[12]. Selle valmimise käigus lepiti kokku näitajates, mida arvestatakse Eestis tegevuskava 2030 eesmärkide saavutamiseks. Alljärgnevates peatükkides on kajastatud just neid indikaatoreid ja tulemusi võrreldes 2016. aastaga. Lisaks valmis 2019. aastal riigi oluliste näitajate mõõdupuu – Tõetamm[13], mis peegeldab eesmärkideni jõudmist kolmes keskses näitajas: säästva arengu eesmärgid, konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ (tulevikus Eesti pikaajaline strateegia „Eesti 2035“) ja Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Eesti valitsus ja vabaühendused rakendavad eri meetmeid ja tegevusi kõigis 17 säästva arengu eesmärgi valdkonnas. Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21“ seab lisaks sotsiaalsetele, majanduslikele ja keskkonnaga seotud eesmärkidele ka Eesti kultuuriruumi elujõulisuse tagamise, mistõttu Eesti aruandes kajastame 18 säästva arengu eesmärgi saavutamist.

[11] Ülevaade ÜRO tegevuskava 2030 elluviimisest Eestis 2016. aastal: https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/SA_eesti/2016_06_29_ulevaade_tegevuskava2030_elluviimisest_eestis_loplik_30.06.2016_kodulehele.pdf

[12] Säästva arengu näitajad, 2018: https://www.stat.ee/publication-download-pdf?publication_id=44738

[13] Statistikaameti Tõetamm– riigi oluliste näitajate mõõdupuu: https://tamm.stat.ee/

EESMÄRK 1

Kaotada kõikjal vaesus mistahes kujul

1 KAOTADA KÕIKJAL VAESUS

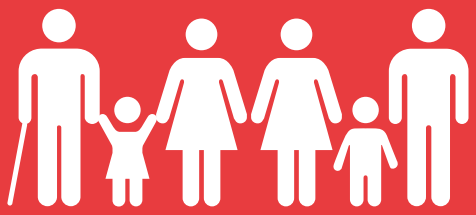

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Eesti puhul erineb vaesuse määratlemine arengumaade kontekstist, sellegipoolest on vaesuse vähendamine ning sellega seotud probleemidega tegelemine Vabariigi Valitsuse jätkuv prioriteet. Valitsuse eesmärk on vähendada absoluutse vaesuse määra 2023. aastaks 2,8%-ni. Eritähelepanu on laste vaesuse vähendamisel, mille puhul on seatud eesmärgiks vähendada absoluutse vaesuse määra 0–17-aastaste laste seas 3,1%-ni aastaks 2023. Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähenemine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus on ka Vabariigi Valitsuse kinnitatud heaolu arengukava 2016–2023 üldeesmärke ja arengukavaga on planeeritud ressursid ja meetmed selle saavutamiseks.

Majanduslikud toimetulekuraskused ja vaesus ohustavad Eestis enim naisi, vanemaealisi, puudega inimesi, sh puudega lastega pered, ja töötuid. Samuti ei taga sotsiaalkaitsemeetmed alati vaesuse eest piisavalt kaitset. Suurim probleem on töö kaotuse ja töötuse puhul tagatav sotsiaalne kaitse, mis paljudel juhtudel ei hoia ära inimese vaesusesse langemist. Nende probleemide lahendamiseks tuleb väikese sissetulekuga inimeste vaesuse ennetamiseks ja vähendamiseks arendada ja rakendada lisameetmeid.

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
1.1. Absoluutse vaesuse määr, %	3,2	2,4 (2018)
1.2. Suhtelise vaesuse määr, %	21,0	21,7 (2018)
1.3. Kodumajapidamise säästumäär, %	10,0	11,5 (2018)
1.4. Suhtelise vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse määr, %	24,4	24,4 (2018)

Absoluutse vaesuse määr
2,4%

Suhtelise vaesuse määr
21,7%

Kodumajapidamise säästumäär
11,5%

Suhtelise vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse määr
24,4%

MEETMED JA TEGEVUSED

5.1.1 KESKVALITSUSE TASAND

Vaesuse vähendamisele aitavad kaasa erinevad **haridus-, noorsootöö-, tööturu- ja sotsiaalmeetmed**. Oluline on madalama haridustasemega inimeste haridustaseme tõus, eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaalu vähendamine ning tööhõive suurendamine eri rühmadele mõeldud meetmetega (töötud, noored, vanemaealised jt). Samal ajal on oluline tagada nõrgematele ühiskonnarühmadele nii efektiivsed ja õigesti suunatud sotsiaaltoetused kui ka isiku võimestamiseks mõeldud avalike teenuste (sh haridus, noorsootöö jm) kättesaadavus vaesuse ja tõrjutuse riskide mõjude vähendamiseks.

Laste ja lastega perede toetamisel ning nende vaesuse vähendamisel on lisaks vanemate tööhõives osalemise ning töö- ja pereelu ühitamise soodustamisele oluline roll ka peretoetustel. Siinkohal on keskvalitsus teinud viimastel aastatel mitmeid olulisi samme. Tõstetud on nii universaalset lapsetoetust kui ka puudega laste toetusi. Samuti hakkas 2017. aasta juulis kehtima uus, lasterikka pere toetus. Toetuse üks eesmärke on vähendada lasterikaste perede vaesusriski. Samuti loodi kolmikute ja enamaarvuliste mitmike toetus summas 1000 eurot kuus (võrdluseks: Eesti keskmine palk 2019. aasta lõpu seisuga on 1551 eurot), mida makstakse kuni laste 18-kuuseks saamiseni.

Uue instrumendina jõustus 2017. aasta alguses seadusemuudatus, millega **loodi elatisabifond**. Elatisabi on mõeldud kõige haavatavamale sihtrühmale ehk nendele lastele, kelle eraldielav vanem välja mõistetud elatist ei maksa. Elatisabifondi eesmärk on tagada üksinda last kasvatava vanema lapsele igakuine elatisraha ning vähendada sellega üksikvanemate ja nende laste vaesusriski. Teisalt ei vabasta see elatisvõlglast tema kohustustest ning riik nõuab selle summa kohustusi rikkunud vanemalt välja. 2019. aastal võttis Riigikogu vastu seaduse, millega antakse riigile alates 2021. aastast jõulisemad võimalused laste elatisraha maksmisest kõrvalehoidjatelt võlgu sisse nõuda – näiteks saab kohus elatisraha mõjuva põhjuseta tasumata jätmise korral tunnistada kehtetuks võlgniku reisidokumendid ja keelata ka nende väljaandmise.

Lastega perede vaesuse andmed näitavad, et erinevad **peretoetused** panustavad suurel määral lastega perede vaesuse vähendamisse, sh on suurim positiivne mõju just suuremas vaesusriskis olevatele peredele (lasterikastele peredele ja ühe vanemaga peredele). Samuti toetavad perede majanduslikku toimetulekut erinevad viimastel aastatel tehtud lisainvesteeringud lapsehoiukohtade kättesaadavusse, tasuta koolitoidu laiendamisse, huvihariduse võimaldamisse jt peredele mõeldud teenustesse jm hüvedesse.

Eestis kehtiv vanemapuhkuste süsteem on üsna helde, lapsehoolduspuhkust on võimalik saada kuni lapse kolmeaastaseks saamiseni. Kuid selleks, et parimini **ühitada töö- ja pereelu**, rakenduvad aastatel 2018–2022 etapi viisi erinevad vanemapuhkuste ja -hüvitiste muudatused. Nt 2018. aasta 1. märtsist on vanemal võimalik samal ajal vanemahüvitise saamisega teenida enam tulu (kuni 1,5-kordne Eesti keskmine töötasu ehk 2019. aastal 1659,90 eurot), ilma et vanemahüvitis väheneks, ning 2020. aastal pikeneb ka 100% ulatuses tasustatud isapuhkus.

Ebavõrdsuse vähendamise ja majanduse elavdamise eesmärgil kiitis valitsus 2017. aastal heaks **maksuvaba tulu muudatused**, muutes seni kehtinud süsteemi astmeliseks ning seeläbi vähendades maksukoormust väiksema sissetuleku korral. Samuti on vaesuse vähendamisele aidanud märgatavalt kaasa **toimetulekupiiri tõstmine**, mida suurendati nii 2016. aastal kui ka 2018. aastal, seejuures suurendati laste toimetulekupiir 120%-ni esimese liikme toimetulekupiirist. Samuti jõustus 2018. aastal muudatus, millega võimaldatakse toimetulekutoetuse saajal kaks esimest kuud saada ka töötasu nii, et tema toimetulekutoetus sellest ei vähene. See muudatus on oluline samm, mis võimaldab vaesuses elaval inimesel tööellu naasta.

Selleks, et vähendada vanemaealiste vaesuseriski, hakati alates 2017. aastast **maksma üksinda elavatele pensionäridele ühekordset toetust**. 2019. aasta oktoobris sai üksinda elava pensionäri toetust enam kui 86 700 inimest. Toetus aitab vähendada sh eakate naiste vaesusriski, mis vanuserühmas 65 ja vanemad on naistel märgatavalt suurem kui meestel (2018. aastal oli suhtelises vaesuses 31,3% meestest ja 49,3% naistest). Üksikutest vanemaealistest meestest elas 2018. aastal suhtelises vaesuses 76,4% ning naistest 78,9%.

2018. aastal võttis Riigikogu vastu seadusemuudatuse, mis muudab **pensionisüsteemi paindlikumaks, seob alates 2027. aastast pensioniea keskmise elueaga ning seab pensioni lisaks palgasummale sõltuvaks ka inimese tööstaažist**. Muudatuste eesmärk on muuta pensionid solidaarsemaks, rahvastikutrende arvestavaks ja piisavalt paindlikuks, et inimene saaks teha ise valiku, millal ta soovib pensionile jääda. Paindlik pension annab vanemaealistele, kes näiteks täiskohaga töötada ei soovi või jaksa, võimaluse jätkata töötamist soovi korral osakoormusega ja võtta pensioni välja osaliselt.

5.1.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Vabaühendustest tegeleb **Arengukoostöö Ümarlaud** (AKÜ) ühiskonnas teavitustööga kestva arengu eesmärkide, globaalse ebavõrdsuse ja globaalse vaesuse vähendamise teemadel. Eesti arengukoostöö üheks eesmärgiks on üleilmse vaesuse kaotamine – AKÜ teavitab sel teemal avalikkust ja koordineerib oma liikmete tegevust.

Olulisteks **strateegilisteks partneriteks**, kes aitavad seista lastega perede heaolu eest ning kelle tegevust riik toetab, on MTÜ Lasterikaste Perede Liit ja SA Väärtustades Elu.

MTÜ Lasterikaste Perede Liit on katusorganisatsioon, mis koondab üle Eesti tegutsevaid lasterikaste perede organisatsioone ja tegeleb suurperede huvikaitsega riigi tasandil. Perede toetamiseks vahendab liit suurperedele toiduaineid, riideid ja majapidamistarbeid koostöös heategevusorganisatsioonide, sponsorite ja teiste koostööpartneritega, samuti tegeleb lasterikastele peredele kogemusnõustamise süsteemi loomisega, et tagada perede parem toimetulek.

SA Väärtustades Elu tegeleb paaridele ja üksikisikutele mõeldud teraapia ja koolitusega. Perede võimalus saada osa suhtehariduslikest ennetavatest koolitusprogrammidest aitab ära hoida perede lagunemise ja üksi lapsi kasvatavate vanemate (leibkondade) teket. Samuti aitab see ennetada lähisuhtevägivalda ja sellest tulenevalt laste edasise arengutee killustatust. Uuringud näitavad, et kui peres esineb vägivalda, on lastel sagedamini õpingutes raskusi, hariduse katkestamist, hiljem rohkem töötust ja ka kriminaalset käitumist, mis taastoodab vaesust ja sotsiaalset tõrjutust. Probleemide ennetamiseks pakutakse peredele tõenduspõhiseid ja pikaajalistel uuringutel põhinevaid, kognitiivkäitumuslikul teraapial baseeruvaid PREP-programme (PREP paarisuhtekoolitus ja PREP üksikisikute koolitus „Minu suhe on minu kätes"). PREP paarisuhte koolitusprogrammi mõju Eesti elanikkonnale uuris aastatel 2015–2016 Tartu Ülikool. Selgus, et programmi läbinutel oli ärevuse ja depressiooni skoor märkimisväärselt alanenud. PREP üksikisikute koolituse „Minu suhe on minu kätes" mõju uuriti aastatel 2019–2020. Uuringu kokkuvõttes öeldakse, et uuringu tulemus on kooskõlas hüpoteesiga, et üksikisikute PREP koolitus mõjub soodsalt suhtlemisstiilile ning konfliktide lahendamisele suhtes, samuti eluga rahulolule.

5.1.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Eesti arengukoostöö eesmärk on aidata kaasa üleilmse vaesuse kaotamisele ja kestliku arengu eesmärkide saavutamisele. Hea näitena vaesuse kaotamisel võib esile tuua **MTÜ Mondo digitaalse haridusprogrammi katseprojekti** Ugandas, mis kestis aastatel 2018–2019. Projekti käigus katsetati Ugandas spetsiaalset digitaalsete oskuste haridusprogrammi koostöös Soome Kirikuabiga (Finn Church Aid), mis on UNHCRi partner sealses haridusklastris. Haridusprogramm on varem välja töötatud Välisministeeriumi humanitaarvõimekuse suurendamise toetuse abil ning on mõeldud kasutamiseks kriisiolukordades. Katseprojekti najal kavatsetakse pakkuda haridusprogrammi Uganda pagulaslaagrites suuremas ulatuses.

EESMÄRK 2

Kaotada nälg, saavutada toiduga kindlustatus ja parem toitumine ning toetada jätkusuutlikku põllumajandust

2 KAOTADA NÄLJAHÄDA

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Eesti on üks osa Euroopa Liidu ühisest põllumajanduspoliitikast. Aastate jooksul on ühise põllumajanduspoliitika üldised eesmärgid jäänud muutumatuks, kuid mitme reformi käigus on seda muudetud märkimisväärselt nüüdisaegsemaks – tootlikkuse, põllumajandustootjate sissetulekute, turgude stabiliseerimise, toiduga kindlustatuse ja mõistlike tarbijahindade mõõtmele on lisandunud ka jätkusuutlikkus ning keskkonnapoliitikaga (sh kliima) seotud nn rohestamisnõuded.

Vabariigi Valitsuse eesmärk on elujõulise konkurentsivõimelise põllu- ning kalamajandusega maapiirkond ning toidu ohutuse tagamine. Valitsus toetab keskkonnahoidliku ja jätkusuutliku põllumajanduse arendamist ning mahetootmise potentsiaali rakendamist koos töötlemise ja turustamise ning ekspordivõimaluste väljaarendamisega, põllumajandusmaa väärtustamist ja bioloogiliste ressursside efektiivsemat kasutamist. Põllumajanduse ja kalanduse poliitika suunamiseks on valmimas „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030". Põllumajandussektori tootlikkuse vallas on valitsus tegevusprogrammis 2019–2023 seadnud eesmärgiks netolisandväärtuse juurdekasvu aastas keskmiselt tööjõu ühiku kohta (eelnenud aastaga võrreldes) põllumajanduses 3% ning kalanduse lisandväärtuse töötaja kohta vähemalt 21 150 eurot. Aastaks 2030 on valdkonna koondsihttasemeks seatud 29 100 eurot.

Toidu tootmise jätkusuutlikumaks muutmisel on Eesti proovikiviks tasakaalu leidmine toidutootmise ning mulla, vee ja elurikkuse säilimise vahel. Keskkonnahoidu, taastuvate loodusvarade säästlikku kasutamist ja looduse mitmekesisuse säilitamist põllumajandussaaduste tootmisel on võimalik tagada maaelu arengukava keskkonnatoetustega, suunates investeeringuid põllumajanduse digitaliseerimisse, teadus-arendustööl põhineva integreeritud põllumajanduse ja mahepõllumajanduse potentsiaali rakendamisse ning toetades ühistegevusi.

2019. aastal valmis „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030" (PõKa 2030), mille tegevustega aidatakse kaasa Eesti põllumajanduse, kalanduse, vesiviljeluse ja toidutööstuse arengule ja konkurentsivõime kasvule, maa- ja rannapiirkondade tasakaalustatud arengule, taimede ja loomade hea tervise hoidmisele, toiduohutuse tagamisele ning puhta keskkonna ja liigilise mitmekesisuse säilimisele maa- ja veeökosüsteemides.

Põllumajanduse tootlikkus	Mahepõllumajandusmaa osatähtsus	Mahetoodangu osatähtsus põllumajandustoodangus	Lämmastikväetiste kasutamine
15 812 eurot	**21%**	**9,8%**	**38,9 kg/ha**

MEETMED JA TEGEVUSED

5.2.1 KESKVALITSUSE TASAND

Mahemajandussektori muutmiseks arvestatavaks majandus- ja ekspordiharuks ning Eesti puhtast keskkonnast tuleneva konkurentsieelise ärakasutamiseks on koostatud **mahemajanduse tervikprogramm**, mille tegevuste tulemusena peab mahemajandusega seonduv asjaajamine muutuma lihtsamaks ja koordineeritumaks ning kasvama mahetoodete ja -teenuste eksport. Programmi raames on aastatel 2017–2019 korraldatud infoseminare ja toimkondasid eesmärgiga kasvatada toitlustusasutustes ning kohalikes omavalitsustes teadlikkust mahetoidust ja -toitlustamisest. Samuti on tehtud ekspordiuuring Eesti mahetootjatele atraktiivsete sihtturgude tuvastamiseks ning on toetatud Organic Estonia ühisturundusplatvormi loomist.

Alates 2015. aastast ostab ja jagab Sotsiaalministeerium „Euroopa abifondi enim puudust kannatavatele inimestele" (abifond) toel kaks korda aastas **toiduabi**. Lisaks toetab Sotsiaalministeerium alates 2019. aasta lõpust abifondi vahenditest ka annetatud toidu jagamist puudust kannatavatele inimestele.

Kevadel 2020 valmib **toitumise ja liikumise roheline raamat**, mille eesmärk on suurendada regulaarset liikumisharrastusega tegelemist ja muuta toitumine tasakaalustatumaks. Tasakaalustatud toitumise kontekstis on olulised eesmärgid vähendada rasva-, soola- ja suhkrusisaldust toidus, esitada toidu märgistusel tarbijale hästi loetav ja selgelt arusaadav nõuetele vastav teave ning võtta kasutusele toidus toitainete sisaldust pakendi esiküljel esitav märgisüsteem, mõjutada tarbimis- ja ostueelistusi hinnapoliitikaga ning soodustada riigi ja toidukäitlejate koostöös tervislike toitumisvalikuid ja edendada valitud toidugruppide tarbimist.

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
2.1. Põllumajanduse tootlikkus, eurot	9 465	15 812 (2018)
2.2. Mahepõllumajandusmaa osatähtsus, %	18	21 (2018)
2.3. Mahetoodangu osatähtsus põllumajandustoodangus, %	9,2	9,8 (2017)
2.4. Turustatud taimekaitsevahendid, toimeaine kg	834 328	643 134 (2018)
2.5.1. Lämmastikväetiste kasutamine, kg/ha	36,4	38,9 (2018)
2.5.2. Fosforväetiste kasutamine, kg/ha	3,4	4,1 (2018)

2018. aastal koostati **„Taimekaitsevahendite säästva kasutamise tegevuskava aastateks 2019–2023"**, mille keskseks eesmärgiks on vähendada taimekaitsevahendite kasutamisega inimese tervisele ning keskkonnale kaasnevaid riske. Arendatakse väetiste kasutamise tõhusust kasvatavat huumus- ja toitainetebilansi kalkulaatorit. Ohutu ja keskkonnasäästliku taimekaitse, sh väetiste kasutamise nõuded tulenevad suuresti Euroopa Liidu õigusest. Uudse lahendusena on algatatud põllumajandusandmeid koondava andmevahetuskeskkonna loomine, mis soodustab keskkonnakoormust langetavate ITK lahenduste arendamist.

Keskkonnahoidliku põllumajandustootmise edendamisele on 2017.–2019. aastal kaasa aidanud põllumajanduse keskkonna- ja kliimameetmete rakendamine, sh keskkonnahoidliku majandamise toetus, piirkondliku mullakaitse toetus, keskkonnahoidliku aianduse toetus, piirkondliku veekaitse toetus ja mahepõllumajanduse toetus. Suurt rõhku pannakse ka riikliku järelevalvega seotud vajalike laboriteenuste ning uuringute tagamisele, mille tulemusel

FOTO: TARVO PUUSEPP

põllumajanduslik tootmine on muutunud keskkonnahoidlikumaks (nt nitraaditundliku ala põllumajandustootjad suunatakse majandama keskkonnahoidlikumalt, vähendades seega põllumajandusmaalt toitainete leostumist), mahepõllumajanduslikult majandatava maa pindala on suurenenud ning samuti on paranenud mahepõllumajanduse konkurentsivõime ja suurenenud kohaliku mahetoidu tarbimine.

Koostatud on **ohtlike taimekahjustajate** situatsiooniplaanid, tagatud ohtlike taimekahjustajate leviku tuvastamiseks seire, kaardirakenduste ja taimetervise registri toimimine ning valmisolek kriisireguleerimiseks, sh ohtlike kahjustajate levikust Euroopa Komisjoni, teiste liikmesriikide ja Eesti avalikkuse teavitamine.

Jätkuvalt **toetatakse koolitoidukavade mitmekesistamist**, soodustades laste piima ja piimatoodete ning puuvilja ja köögivilja tarbimist (eelistatakse mahetooteid) ning teadliku toitumisharjumuse kujundamist alushariduses, põhikoolis ja gümnaasiumis. Toetusskeemi on rakendatud alates 2017. aastast ja see aitab ühtlasi kaasa ka õpilaste sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamisele koolikeskkonnas (seos säästva arengu eesmärkidega 3 ja 4).

5.2.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Valitsusvälises sektoris teevad nälja kaotamiseks ja toidukadude vähendamiseks koostööd Euroopa abifond ning **Eesti Toidupank** (koos KOV-idega), mis on Eestis toiduabi jagamist korraldav partnerorganisatsioon. Toitu on ostetud ja abivajajatele jagatud aastast 2015. Abi saab igal aastal keskmiselt 25 000 inimest (suur osa kaks korda aastas) 2019. aasta lõpust alustati abifondi toel ka annetatud toidu jagamist. Eelmise aasta viimase kolme kuuga jagati sellest meetmest toitu 2890 inimesele. Toidupanga tegevus aitab kaasa raiskamise vähenemisele ühiskonnas, kuna paljud toidukaubad, mis varem hävitati, jõuavad nüüd sinna, kus neid reaalselt vajatakse. Toidupanga töö toetub vabatahtlikele, kes on abiks toidu kogumisel, ladustamisel, pakkimisel ja väljastamisel.

Toiduraiskamise vähendamiseks ja ühiskonna teadlikkuse suurendamiseks korraldasid 2016. aastal **Toidupank** ja **Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus** (SEI Tallinn) kampaania „Tarbi toitu targalt!". Sõnumit aitasid edastada suurimad poeketid ning toitlustuskohad.

Kampaania oli suunatud nii kodutarbimisele, poodidele kui ka restoranidele. Kampaania käigus valmis ka kodulehekülg (www.tarbitoitutargalt.ee), kus ka pärast kampaania lõppu on võimalik saada infot ning näpunäiteid.

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda (EPKK) tegeleb koostöös Eesti Maaülikooli ja Eesti Toiduainetööstuse Liiduga aktiivselt toiduohutuse alase teadlikkuse suurendamisega põllumajandus- ja toidutootjate seas. Aastatel 2017–2019 on maaelu arengukava „Teadmussiirde pikaajalise programmi toiduohutuse tegevusvaldkonnas" raames korraldatud mitmeid tootjatele mõeldud toiduohutuse teemalisi infopäevi, konverentse ja koolitusi. Lisaks on avaldatud teabematerjale, käsiraamatuid ning õpetlikke videoid. Näiteks koostas EPKK 2019. aastal käsiraamatu „Hea hügieenitava juhend: piim" ja hetkel on koostamisel analoogne käsiraamat liha töötlemise kohta.

Organic Estonia on vabatahtlike ühendus, mille algatusel loodi 2017. aastal mahemajanduse katusorganisatsioon, mis koondab ettevõtteid ja organisatsioone mahetoodete tutvustamiseks. Organisatsioon on loonud esimese mahealade interaktiivse veebikaardi, mis koondab Eesti mahedat ja puhast tervikkeskkonda (metsad ja korjealad kokku). Kaardil on ka mahemesilad, mis näitab keskkonna puhtust ja liigirikkust Eestis. Samuti on loodud mahemajanduse tervikprogrammi kontseptsiooni, mis kaasab viit sertifitseeritud majandussektorit – mahemetsandust, mahetoitu ja mahetoitlustamist, loodus- ja mahepuhastusvahendeid ja looduskosmeetikat, tervise- ja loodusturismi ning mahevilla ja -tekstiili valdkonda. Kõiki sektoreid horisontaalselt toetatakse teadus-, innovatsiooni- ja haridusprogrammidega.

5.2.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Põllumajanduse tootlikkuse suurendamisest arengukoostöö partnerriikides võib esile tuua **Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu** projekti „Veiste tõuaretus- ja söötmisalaste abinõude rakendamine Georgia piimakarjakasvatuse ettevõtetes" (2016–2017), mille käigus toimus veiste aretus- ja söötmisalane algkoolitus Gruusia farmeritele ning nõustati partneri Caucasus Genetics spetsialiste kunstliku seemendusjaama käivitamisel ning sügavkülmutatud pullisperma tootmisel. Projekti eesmärk oli parandada farmerite teadmisi veiste aretuse, söötmise ja pidamistehnoloogiate vallas ning seeläbi suurendada kasutegurit. Tegevustesse kaasati õppejõude, teadlasi ja praktikuid. Projektis pöörati tähelepanu teadusliku tõuaretustöö ning söötmis- ja pidamistingimuste tähtsusele, mis aitaks suurendada nii piimalehmade kui ka lihaveiste produktiivsust.

Toiduga kindlustatuse ja parema toitumise tagamisel rakendas OÜ Snille Moldovas projekti **„EL-i toiduohutuse nõuete ja põhimõtete tutvustamine ning ellurakendamine piimasektoris"** (2018–2019). Projekti käigus anti osalejatele ülevaade Euroopa Liidu toiduohutuse süsteemist, kehtivast reeglistikust, ettevõtja omavastutusest toiduohutuse tagamisel ja toiduohutuse järelevalve korraldusest. Paremad teadmised võimaldati ettevõtte eeltingimuste programmidest ja enesekontrollisüsteemist HACCP-meetodil.[14] Eestis korraldati 10-päevane teoreetilis-praktiline koolitus ja külastati Eesti väikeettevõtteid, et näidata õigusaktidest tulenevate reeglite ellurakendamist. Lisaks sellele anti ülevaade rahvusvahelistest SPS ja TBT[15] meetmetest ning nende rollist rahvusvahelises kaubanduses. Projekti ühe väljundina toodeti videoõppematerjal ettevõtte enesekontrolliplaani ja toidutootmise eeltingimuste programmide kohta.

Tuginedes **MTÜ Mondo** varasemale praktikale digivaldkonnas saab hea kogemusena esile tuua ka projekti „MTÜ Mondo digitaalse haridusprojekti eskaleerimine Ida-Aafrikas", mis kestab aastatel 2019–2020. Projekti sihtrühma on pagulasnoored Ugandas, Jeemeni näljahädas kannatavad leibkonnad. Projekti üks osi on toiduabi toimetamine kõige haavatavamate rühmadeni sõjast ning näljahädast räsitud Jeemenis.

[14] Ohtude analüüsi ja kriitiliste kontrollpunktide ohje süsteem (ingl k Hazard Analysis and Critical Control Points system)

[15] Sanitaar- ja fütosanitaarmeetmete ning tehniliste kaubandustõkete rakendamise lepped (ingl k sanitary and phytosanitary measures and technical barriers to trade agreements)

EESMÄRK 3

Tagada kõikidele vanuserühmadele hea tervis ja heaolu

3 TERVIS JA HEAOLU

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Eesti tervishoiukorraldust võib nii Euroopa kui ka maailma kontekstis pidada tõhusaks. Ravikindlustusega on kaetud 95% elanikkonnast, mis tähendab, et juurdepääs tervishoiuteenustele on enamikul elanikkonnast. Valitsuse prioriteet on rahva tervise parandamine. Vabariigi Valitsus on esitanud aruteluks Riigikogule ja soovib sel aastal kinnitada rahvastiku tervise arengukava 2020–2030, mis seab eesmärgiks, et Eesti inimeste keskmine oodatav eluiga kasvab 2030. aastaks meestel 78,0 ja naistel 84,0 eluaastani ning keskmine tervena elatud aastate arv kasvab meestel 62,0 ja naistel 63,0 eluaastani. Eesti elanike eluiga on viimaste kümnendite jooksul jõudsalt kasvanud, kuid tervena elatud eluea puhul meil sellist trendi kahjuks ei ole. Seega on kindlasti oluline arengukava rakendamisel saavutada ka see, et tervena elatud aastate arv kasvaks kiiremini kui eeldatav eluiga ehk inimesed elaksid suurema osa oma elust tervise-probleemidest tulenevate piiranguteta.

Eespool mainitud eesmärkidele lisaks on seatud rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 eesmärgiks vähendada ebavõrdsust tervises (sugude, piirkondade ja haridustasemete vahel). Arengukava lõppemise ajaks soovitakse jõuda selleni, et 2030. aastaks ei ole üheski maakonnas eluiga Eesti keskmisest lühem kui kaks aastat ning põhiharidusega inimeste eeldatav eluiga ei jää kõrgharidusega inimeste eeldatavast elueast maha rohkem kui kuus eluaastat.

Tervise ja heaolu tagamisel on oluline tegeleda ka ennetustegevustega. Haiguste ja vigastuste ennetamine ning haiguste varajane avastamine aitavad suurendada inimeste kvaliteetselt elatud aastaid, kuna algstaadiumis avastatud haigus on enamasti ravitav ning inimene säilitab aktiivsuse ja töövõime.

Keskmine oodatav eluiga	Tervena elada jäänud aastad	Ülemäärase kehakaaluga elanike osatähtsus	Surmaga lõppenud õnnetusjuhtumite arv 100 000 elaniku kohta
78,4 aastat	**54,2 aastat**	**50,7%**	**60,4**

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
3.1. Keskmine oodatav eluiga	77,8	78,4 (2018)
3.2. Tervena elada jäänud aastad	57	54,2 (2018)
3.3. Ülemäärase kehakaaluga elanike osatähtsus, %	52	50,7 (2018)
3.4.1. Surmaga lõppenud õnnetusjuhtumite arv 100 000 elaniku kohta	65	60,4 (2018)
3.4.2. Surmaga lõppenud töö-õnnetuste arv 100 000 elaniku kohta	2	1,1 (2018)
3.5.1. Raviga välditavad surmad	2468	2390 (2018)
3.5.2. Ennetusega välditavad surmad	3158	3176 (2018)
3.6. Suremus kroonilistesse haigustesse 100 000 alla 65-aastase kohta	156	156 (2016)
3.7.1. Nakatumine HIV-ga 100 000 elaniku kohta	17,4	13,5 (2019)
3.7.2. Nakatumine tuberkuloosi 100 000 elaniku kohta	12,7	9,2 (2018)
3.7.3. Nakatumine ägeda B-hepatiidiga 100 000 elaniku kohta	0,6	0,3 (2018)
3.7.4. Nakatumine kroonilise B-hepatiidiga 100 000 elaniku kohta	1,3	1,2 (2018)
3.7.5. Nakatumine ägeda C-hepatiidiga 100 000 elaniku kohta	1,1	0,4 (2018)
3.7.6. Nakatumine kroonilise C-hepatiidiga 100 000 elaniku kohta	15,4	9,6 (2018)
3.8. Enesetappude arv 100 000 elaniku kohta	14	14,1 (2018)
3.9.1. Psüühika ja käitumishäirete esmashaigestumuskordaja 100 000 elaniku kohta	1956	1986 (2018)
3.9.2. Psühhoaktiivsetest ainetest tingitud psüühika- ja käitumishäired 100 000 elaniku kohta	232	242 (2018)
3.10. Alkoholi tarbimine vähemalt 15-aastase elaniku kohta, liitrit 100%-list alkoholi	10,2	10,1 (2018)
3.11. Tubaka tarbimine 16–64-aastaste hulgas, %	21	17 (2018)

5.3.1 KESKVALITSUSE TASAND

Alates 2016. aastast on **esmatasandi tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamiseks** ehitatud või renoveeritud tervisekeskusi. Projekti raames on kavas 2023. aastaks uuendada 58 esmatasandi tervisekeskust üle Eesti. Praeguseks on tööd alustanud 25 keskust. Uute keskustega laieneb patsiendi jaoks esmatasandi tervishoiuteenuste valik. Loodavate tervisekeskuste meeskond koosneb perearstidest ja -õdedest. Nende kõrval hakkavad tervisekeskustes tööle füsioterapeut, koduõde ja ämmaemand ning vajaduse korral ka teised spetsialistid. Luuakse ka esimene maakondlik tervisekeskus, mis on nüüdisajastatud üldhaigla.

2017. aasta lõpus **kinnitas valitsus riikliku HIV tegevuskava aastateks 2017–2025**, millega riik astub olulisi samme HIV epideemia peatamiseks. HIV tegevuskava eesmärk on viia uute nakatumisjuhtude arv Euroopa Liidu keskmisele tasemele ehk alla 100 juhu aastas. Samuti on laiendatud HIV-positiivsetele ja narkosõltlastele suunatud ravi ja kahjude vähendamise teenuste kättesaadavust – suurendatakse ravikohtade arvu ja luuakse Ida-Virumaal noorukitele mõeldud uus ravi- ja rehabilitatsiooniteenuste keskus.

E-tervise valdkonnas jõustusid 2019. aasta lõpus **narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse muudatused**, mille alusel hakati narkomaaniaraviregistrisse (narkomaaniaravi andmekogu) koguma andmeid isikustatud kujul sellisel viisil, et ühe ja sama isiku kohta registrisse tehtud kandeid on võimalik seostada juba teistesse riiklikesse andmekogudesse (nt rahvastikuregister, tuberkuloosiregister, surma põhjuste register jne) kogutud andmetega. See võimaldab ennekõike kaitsta sõltuvusega isiku elu ja tervist narkomaaniaraviteenuste kvaliteedi parandamisega ning võimaluste loomisega raviandmete omavaheliseks seostamiseks, et hinnata senise ravi tulemuslikkust. Samuti paraneb tervisepoliitika kujundamiseks vajalike andmete ja nende põhjal tehtavate analüüside kvaliteet (nt paraneb võimalus hinnata ravi tõhusust, diagnostikat ja ravikäsitlust, analüüsida narkomaania esinemist Eestis jms).

Tervishoiuteenuste parema kättesaadavuse ja tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse tagamiseks otsustas Vabariigi Valitsus 2017. aastal **laiendada järk-järgult Eesti Haigekassa tulubaasi**, mis aitab vähendada tervishoiu rahastamise killustatust. Lisaraha annab võimaluse lühendada ravijärjekordi, parandada tervishoiuteenuste kättesaadavust, ravi järjepidevust ja kvaliteeti. Alates 2020. aastast liikus riigieelarvest Eesti Haigekassa eelarvesse üle ka näiteks hambaravihüvitis täiskasvanutele, kiirabi osutamine, viljatusravi kulude hüvitamine, perearstide asendustasude rahastamine, HIVi ravimid, immuunpreparaadid ja ravikindlustamata isikute vältimatu abi kulud ning muud kulud.

Täiendavate rahaliste meetmetena loodi 2018. aastal **täiendav ravimihüvitise süsteem** ning hakati suurenenud ravivajadusega inimestele hüvitama ravimitele tehtud kulutusi varasemast suuremas määras. Samuti muutus alates 2017. aasta juulist hambaravi märksa kättesaadavamaks, kuna **kehtestati hambaravihüvitis** täiskasvanule, mis varem puudus. Samuti suurendati pensionäride, rasedate, alla üheaastaste laste emade ja suurenenud ravivajadusega inimeste hambaravihüvitist. Muudatus vähendas inimeste iga-aastaseid kulutusi suutervise parandamisse. Jätkuvalt on tasuta kõigi alla 19-aastaste kindlustatud isikute hambaravi ning riik tasub ravikindlustamata inimestele vältimatu hambaravi Eesti Haigekassa eelarvest.

2018.–2019. aastal jõustusid **immuniseerimiskava muudatused**, sh hakati 12-aastaseid tütarlapsi vaktsineerima papilloomiviiruse (HPV) vastu ja võeti kasutusele kuue haigustekitaja (difteeria, teetanus, läkaköha, lastehalvatustõbi, b-tüübi hemofiilusnakkus ja B-viirushepatiit) vastu kaitset pakkuv väikelaste liitvaktsiin. Tütarlaste HPV-vastane vaktsineerimine on oluline, kuna Eestis on emakakaelavähi esmashaigestumus ja suremus üks Euroopa suuremaid. Tütarlaste vaktsineerimise eesmärk on vähendada HPV nakkuse levimuse ulatust, sellest põhjustatud vähieelseid seisundeid, haigestumist vähki ning hoida ära vähist põhjustatud tervishoiukulusid ja suremust. 2019. aastal jõustunud muudatuse tulemusena on võimalik saada tasuta gripivastast vaktsineerimist väljaspool kodu ööpäevaringse üldhooldusteenuse saajatel ja ööpäevaringse erihoolekandeteenuse saajatel.

Alkoholipoliitika aspektist jõustusid 2018. aasta juunis **reklaamiseaduse muudatused, mis piiravad märgatavalt alkoholireklaami**. Lisaks varasematele piirangutele keelustati muudatusega täielikult alkoholi välireklaam ja reklaam sotsiaalmeedias ning piirati veelgi alkoholireklaami televisioonis, raadios ja ajakirjades. Reklaamiseaduse muutmise eesmärk on kaitsta rahva tervist, vähendada alkoholi tarbimisest tingitud sotsiaal-, majandus- ja tervisekahju ning tagada lastele ja noortele toetav keskkond kasvuks ja arenguks. Lisaks jõustusid 2019. aasta juunis alkohoolsete jookide väljapaneku piirangud. See tähendab, et alkohoolsed joogid peavad olema kaupluses paigutatud teistest kaupadest eraldi nii, et tarbija ei peaks nendega vältimatult kokku puutuma.

Selleks, et ennetada paremini alaealiste suitsetamise ja teiste sarnaste toodete tarvitamise alustamist, vähendada Eestis igapäevasuitsetajate hulka ning seega suitsetamisega kaasnevaid terviseriske, -kahjusid ja -kulusid, on viimastel aastatel **muudetud tubakaseadust**: reguleeriti tubakatoodete pakendamist ja märgistamist, sh pilthoiatuste lisamise kohustus, täiendati nikotiini sisaldavatele elektroonilistele sigarettidele kehtestatud nõudeid, kehtestati tubakatoodete ja nendega seonduvate toodete piiriülese kaugmüügi keeld, piirati tubakatoodete väljapanekut ja kaubamärkide esitlemist müügikohas, kehtestati nikotiinisisalduseta vedelikule koostise ja puhtuse nõuded, keelustati e-sigarettides tubakast erinevad maitsed, kehtestati dokumendi küsimise nõue tubakatoote müügil ning anti politseiametnikele kontrollostu õigus alaealistele müügi keelu täitmise kontrollimiseks.

2019. aastal võeti Eestis kasutusele üleriigiline **digiregistratuur kõigis haiglavõrgu arengukava haiglates**, mis võimaldab muuta eriarsti vastuvõtuaja leidmise inimese jaoks lihtsamaks. Üleriigiline digiregistratuur ei lühenda automaatselt ravijärjekordi, küll aga suurendab läbipaistvust ja välistab topeltbroneeringute tegemise võimalused. Uudne lahendus annab inimestele valikuvabaduse broneerida vastuvõtuaeg ühest kohast, ilma et nad peaks helistama eri raviasutustesse või kasutama tervishoiuteenuse osutaja vastuvõtuaegade broneerimise keskkonda. Kui 2019. aasta lõpuks oli üleriigilise digiregistratuuri lahendusega liidestunud kokku 32 tervishoiuteenuse osutajat, nende hulgas 20 haiglavõrgu arengukava haiglat, siis 2020. aasta kevadeks on liidestunute arv suurenenud 45-ni.

FOTO: LIINA NOTTA

Valminud „Rahvastiku tervise arengukava 2030“ ja „Põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030“ eelnõud seavad ühisosaks vähendada toiduga seotud ohtusid inimeste elule ja tervisele, sh **toiduohutuse riikliku järelevalve tugevdamise**, tarbijate teadlikkuse suurendamise ja terviseriskide varase hoiatamise suutlikkuse paranemise riigis. Kehtestatud meetmed aitavad koostoimes vähendada ohtlikest kemikaalidest ning saastunud veest ja toidust põhjustatud surmasid ja haigestumisi.

2017. aastal kinnitati **liiklusohutusprogramm aastateks 2016–2025**, mis keskendub liiklusohutuse tagamisele terviklikult ning mille eesmärk on vähendada aastate 2012–2014 Eesti keskmist liiklussurmade arvu vähemalt 50% võrra. See tähendab, et praeguse 82 hukkunu asemel ei hukkuks aastate 2023–2025 keskmisena liikluses üle 40 inimese ja raskesti vigastatute arv ei ületaks keskmise väärtustena 330 inimest aastas.

Eestil puudub seni eraldi riiklik **vaimse tervise poliitika**, kuid kevadel 2020 valmiv vaimse tervise roheline raamat aitab seda tühimikku täita. Vabariigi Valitsuses arutlusele tulev dokument käsitleb koordineeritult vaimse tervise probleemide ennetamist ja raviprotsesside tagamist.

Lastega perede vaimse tervise toetamiseks on kavas luua ja laiendada erinevaid teenuseid ning nõustamisprogramme teadlikuks pereplaneerimiseks, tervete laste sünniks, emade tervise kaitseks ja varajaseks sekkumiseks. Lisaks vanemlusprogrammidele, mis aitavad arendada lapsevanemaks olemise oskusi, on olemas ka paarisuhteid toetavad programmid, et ennetada lahutusi ja lähisuhtevägivalda. Kuna lastele on parim, kui nende kasvatamisest võtavad osa mõlemad vanemad, on välja töötamisel riiklik vanemluslepitussüsteem. Eesmärgiks on lahku läinud vanemate vahel parema koostöö saavutamine ning laste heaolust lähtuvate kokkulepete sõlmimise soodustamine lapse elukorraldust puudutavates küsimustes nii kohtuväliselt kui ka varajases faasis kohtumenetluse ajal. Vanemluslepitusteenuse (ingl. k. family mediation) kasutamine alternatiivse lahendusena kohtumenetluse asemel on andnud positiivse tulemuse mitmetes riikides ning on sageli peredele tasuta. Eesti on samuti seadnud eesmärgiks, et vastav teenus oleks peredele võimalikult laialdaselt kättesaadav.

Liikumisharrastuse edendamiseks loodi 2019. aastal **regionaalsete tervisespordikeskuste toetamise programm**, mille eesmärk on parandada teenuste kvaliteeti ja liikumistingimusi vähemalt ühes tervisespordikeskuses igas maakonnas, et tagada kõigile elanikele kvaliteetne võimalus liikumisharrastusega tegelemiseks ja kaasata enam inimesi tegelema liikumisharrastusega. Programmi tulemusena suureneb regulaarselt liikuvate inimeste osakaal, sel on positiivne mõju inimeste tervisekäitumisele ning see suurendab potentsiaalset inimeste tervena elatud eluiga.

Inimeste tervislike eluviiside toetamiseks on edendatud ka fiskaalmeetmeid. 2018. aastal rakendus **tööandjatele soodustus, et hüvitada suuremas mahus töötajate sportimiskulusid** ning teatud tervist edendavaid teenuseid, nagu näiteks taastusravi arsti vastuvõtt või füsioterapeudi vastuvõtt. Samuti muudeti 2018. aastal treenerite töötasu ja tööjõukulude arvestamise meetodit. Laste ja noorte füüsilise aktiivsuse suurendamiseks ja seeläbi hea tervise tagamiseks on vaja haritud inimesi, kes oskavad ja soovivad noori juhendada ning seda ka väljaspool kehalise kasvatuse tunde.

5.3.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Eesti vaimse tervise ja heaolu koalitsiooni (VATEK) missiooniks on suurendada kogu elanikkonna teadlikkuste vaimse tervise tähtsusest ja tähendusest ning selle edendamise ja hoidmise võimalustest. VATEK alustas oma tegevusega 2012. aastal ning praeguseks on see kujunenud tugevaks ligi 60 organisatsiooni ühendavaks katusorganisatsiooniks vaimse tervise valdkonnas, olles vaimse tervise valdkonna eestkõnelejaks ja partneriks Sotsiaalministeeriumile. VATEKi tegevuskavas on iga-aastaseks suursündmuseks vaimse tervise mess, mida toetavad temaatilised vaimse tervise töötoad maakondades. Mess on pühendatud ülemaailmsele vaimse tervise päevale 10. oktoobril ning selle teemafookuseks on Ülemaailmse Vaimse Tervise Föderatsiooni (WMHF) iga aasta väljakuulutatav teema.

MTÜ Peaasi tegeleb vaimse tervise edendamise, probleemide ennetuse, varase sekkumise ja häbimärgistamise vähendamisega Eesti ühiskonnas. 2017. aastal viidi ellu kampaania „Kuulan meest!". Teema on oluline, sest statistiliselt otsivad mehed vähem abi kui naised, kuid nende kohta kehtivad erinevad stereotüübid ja hoiakud. 2018. aastal toimus depressiooni teadvustamise kampaania „Must lumi". Lisaks keskendus MTÜ Peaasi aastatel 2018–2019 ühiskonnas vaimse tervise esmaabi teadmiste ja oskuste arendamisele koolituste kaudu.

Liikumise soodustamiseks on loodud **SA Eesti Terviserajad**, mis on enda tegevust 2017.–2019. aastal märkimisväärselt laiendanud. Terviseradade eesmärk on kindlustada enamikule Eestimaa elanikkonnast terviseradade võrgustiku kättesaadavus aastaringseks ja tasuta liikumisharrastuseks. Hetkeseisuga on Eestis ligikaudu 100 väliterviserada ja üle 50 siseterviseraja. 2017.–2019. aastal on terviserajad üle Eesti suurendanud märgatavalt tehislume tootmise võimet, panustanud radasid hooldava personali koolitamisse, pööranud tähelepanu inimeste teavitamisele ja kommunikatsioonile ning terviseradade kasutamise statistika kogumisele, et veelgi kvaliteetsemate radadega jõuda rohkemate inimesteni.

Liikuma Kutsuv Kool on programm, milles alates 2016. aastast otsitakse Tartu Ülikooli liikumislabori eestvedamisel koostöös koolidega toimivaid lahendusi, kuidas muuta koolipäevad liikuvamaks ja tuua rohkem liikumisrõõmu iga õpilaseni. Programmiga on praeguseks liitunud üle 100 kooli üle Eesti.

2019. aastal valis Sotsiaalministeerium vaimse tervise valdkonnas strateegilisi partnereid kaheks aastaks, kelleks said **MTÜ Peaasi, Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Heaolu Koalitsioon, Eesti Noorte Vaimse Tervise Liikumine, Vaikuseminutid ja Hasartmängusõltuvuse Nõustamiskeskus**.

Lisaks on Sotsiaalministeeriumil koostöös Siseministeeriumiga strateegilised partnerid, kes tegutsevad laste ja perede valdkonnas. Nendeks on **SA Väärtustades Elu ja Lasterikaste Perede Liit MTÜ**. SA Väärtustades Elu koondab perede ja laste vaimset tervist toetavate teenuste organisatsioone.[16] Koostöös pakutakse paarisuhet

[16] Eesti Naisteühenduste Ümarlaua Sihtasutus, MTÜ Eesti Naiste Varjupaikade Liit, MTÜ Laste ja Noorte Kriisiprogramm, MTÜ Dialoog Laste Nimel, MTÜ Lepitajate Ühing, Pro Familia, MTÜ Vaiter, MTÜ Hingekeel, MTÜ Unekool.

ja vaimset tervist toetavaid tõenduspõhiseid koolitusi (PREP), noorte ja laste kriisiprogrammi, programmi Dialoog laste nimel.

5.3.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Tervishoid on üks Eesti arengukoostöö prioriteetvaldkondi. Üks pikaajalisemaid rahvusvahelise arengukoostöö partnerlusi tervishoiu tagamisel on olnud Eesti Haigekassa ja Moldova ravikindlustusfondi vahel projekt **„Moldova ravikindlustussüsteemi arengu toetamine"** (2011–2019). Selle käigus toetati Moldova ravikindlustussüsteemi arengut Eesti teoreetiliste ja praktiliste kogemuste jagamise kaudu. Projekti raames toimus sihtrühmale 10 õppesessiooni, mis hõlmas ka projekti kokkuvõtvat visiiti. Õppesessioonide käigus oli põhitähelepanu suunatud organisatsiooni arendamise, tulemusjuhtimise, tervishoiuteenuste rahastamise (hinnakujundus, eelarve planeerimine, lepingute sõlmimine, juhupõhine tasustamissüsteem), ravimite hüvitamise, Euroopa Liidu ravikindlustuse ja infotehnoloogiliste lahenduste teemavaldkondadele.

Tulenevalt Eesti eksperditeadmistest e-teenuste vallas on e-teenuseid arendatud ka partnerriikides. Näiteks projektis **„Valgevene esmatasandi tervishoiusüsteemi e-teenuste arendamine"** (2016–2017), mida rakendas MTÜ Eesti Abikeskused, et selgitada välja Valgevene esmatasandi tervisehoiusüsteemi e-teenuste edasiarendamise võimalused. Selle baasil valmistati ette esmatasandi meditsiininõustamise teenus. Projekti üldeesmärgiks oli parandada Valgevene Minski ja Gomeli oblasti elanike elukvaliteeti, andes neile parema ja kiirema juurdepääsuvõimaluse esmatasandi tervishoiuteenustele.

E-tervise teemadel oli edukas ka **SA Poliitikauuringute Keskuse PRAXIS projekt „Ohmatditis e-tervise juurutamise konsulteerimine ning standardsete juhiste koostamine"** (2018–2019). Ukraina suurimas lastehaiglas Ohmatditis nõustati juhtkonda ja valmistati ette juhised e-meditsiini lahenduste juurutamiseks alates e-dokumendihaldusest, lõpetades e-registratuuri ja e-patsiendikaardi lahendustega.

Tervishoius pööratakse arengukoostöös tähelepanu veel ennetustööle. Näiteks võttis **MTÜ ProDia** oma projektis „Ennetustöö arendamine tervishoius" (2017–2018) eesmärgiks parandada Moldova elanike tervisekäitumist ja õigeaegset ravi. Moldova elanikkonnale töötati välja ja nende seas testiti ja rakendati uusi lähenemisi tervishoiu ennetustöös. Sealjuures korraldati vajadusanalüüse ja töötati välja soovituste ja hindamise metodoloogia, katsetati ennetuse e-lahendusi ja korraldati koolitusseminare nii perearstidele, personalijuhtidele kui ka kodanikuühendustele jt sihtrühmadele.

Ennetustegevusena keskendus **Eesti Seksuaaltervise Liit** projektis „Seksuaalhariduse kättesaadavuse parendamine läbi multifunktsionaalsete veebiplatvormipõhiste koolituste väljatöötamise ja rakendamise Moldovas" (2018–2019) Moldova noorte nõustajate teadmiste ja oskuste parandamisele seksuaalhariduses, suunatult eri sihtrühmadele (õpilased, lapsevanemad, õpetajad jne). Koolitajate koolitamiseks loodi veebiplatvorm ja õppematerjalid. Õppemetoodika ja -materjalid arendati välja koostöös Moldova partneritega.

Projektitegevusi tervishoiu edendamise valdkonnas leiab aset ka väljaspool idapartnerluse riike. Näiteks on **Eesti Arstid Aitavad Maailma OÜ** eestvedamisel viimased kolm aastat Eesti arstid opereerinud Keenias Meru maakonna haiglates erinevate kirurgiliste patoloogiatega patsiente ja juhendanud kohalikku meditsiinipersonali operatsioonitoas ja sellest väljaspool. „Mondo jätkuprojekt naiste ja tüdrukute terviseharidusse edendamiseks Põhja- ja Ida-Afganistanis" (2019–2020) raames jätkab MTÜ Mondo koostöös Tallinna Tervishoiu Kõrgkooliga haridusalast arengukoostööd Põhja- ja Ida-Afganistanis naiste tervise edendamiseks. Eesmärgiks on täiendada meditsiinikoolide õppekava ja õppevahendeid, koolitada e-õppes ämmaemandaid, kes omakorda pakuvad tervisekasvatust tüdrukute koolides ja parandavad Jawzjani provintsis terviseteadlikkust kohaliku elanikkonna seas. Koostöö jätkub Afganistani Ämmaemandate Ühinguga, et viia kohalikud õppekavad vastavusse riikliku kogukonnapõhise ämmaemanduse hariduse programmiga. Nangarhari provintsis jätkatakse ka kohaliku partneri abil tagasipöörduvate sõjapõgenike laste hariduse toetamist.

EESMÄRK 4

Tagada kõikidele kaasav ja õiglane kvaliteetne haridus ning elukestva õppe võimalused

4 KVALITEETNE HARIDUS

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Eestis on OECD riikide võrdluses väga head võimalused hariduse omandamiseks – haridus on võrdselt kättesaadav kõigile ühiskonnarühmadele ning on hea kvaliteediga, mida näitab ka PISA uuring, ning laste osalus alus- ja üldhariduses on suur. Haridus (k.a kõrgharidus) on kättesaadav võrdselt nii naistele kui ka meestele.

Täiskasvanute osalus elukestvas õppes on viimastel aastatel teinud hüppe ning seejuures on kasv kiireim just madalama haridusega inimeste hulgas. Samas on madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaal üle 11% ja see on viimastel aastatel kasvanud. Lisaks on murettekitav keskhariduseta inimeste osakaalu kasv nooremates vanuserühmades ja soolised lõhed põhikoolijärgsetes õpiteedes (madala haridustasemega mitteõppivaid naisi on ca 6%, mehi aga 16%). Probleemaatilised on ka katkestamise määrad kutse- ja kõrghariduses ning üldhariduse mittestatsionaarses õppes. Samuti on oluliseks probleemiks õpetajate järelkasv ning õpilaste arvu piirkonniti ebavõrdne muutus, mistõttu tuleb endiselt jätkata koolivõrgu reformimist.

Digipädevustega 16–74-aastaste Eesti inimeste osakaal on kasvanud 76%-lt 2014. aastal 90%-ni 2019. aastal. Põhikooli lõpetajate IKT baasoskused on heal tasemel – seda on näidanud nii õpilaste enesehinnangulised vastused rahuloluküsitlusele (2016–2017) kui ka 2018. ja 2019. aastal tehtud digipädevuste tasemetöö tulemused. 2019. aasta digioskuste tasemetöö põhjal olid 83% õpilaste oskused kas keskmised või üle selle.

Koostamisel on uus „Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035“, mille puhul on tegemist kehtiva „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ jätkustrateegiaga, kus seatakse sihid järgmiseks 15 aastaks. „Elukestva õppe strateegia 2020“ üldeesmärk on luua kõigile Eesti inimestele nende vajadustele ning võimetele vastavad õpivõimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väärika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus. Uues arengukavas jätkatakse sama suunda, kuid soovitakse senisest enam rõhutada inimese enda tahet ja oskust õppida lisaks sellele, et on loodud tingimused ja võimalused õppimiseks. Olulisel kohal on õppe kättesaadavus, õppetasemete ja -liikide lõimimine, haridussüsteemi paindlikkus ning hariduse kvaliteet. Lisaks on arengukavas plaan keskenduda senisest rohkem noorsootöö ja mitteformaalse hariduse sidumisele formaalharidusega, et soodustada mitmekülgset oskuste arengut.

Valitsus on tegevusprogrammis seadnud eesmärgiks alushariduse korralduse ajakohastamise, läbivalt õppekavade uuendamise, õpetajate palgatõusu jätkamise, eesti keele kui teise keele õppe toetamise. Samuti on vajalik jätkata elukestva õppe võimaluste pakkumisega ja laiendamisega, võttes arvesse ka mitteformaalses hariduses saadud oskusi. Oluline läbiv põhimõte kõikidel haridustasemetel on, et pakutav haridus oleks kooskõlas tööturu vajadustega.

Elukestvas õppes osalejad 25–64-aastaste hulgas	Kõrgharitute osatähtsus 30–34-aastaste hulgas	Matemaatikas tippsooritustasemel õpilaste osatähtsus	Huvikoolides õppivate noorte (7–26 a) osatähtsus
20,1%	**46,6%**	**15,5%**	**28,8%**

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
4.1. Elukestvas õppes osalejad 25–64-aastaste hulgas, %	15,7	20,1 (2019)
4.2. Kõrgharitute osatähtsus 30–34–aastaste hulgas, %	45,4	46,6 (2019)
4.3. Vähemalt baastasemel digipädevusega elanike osatähtsus 16–74-aastaste hulgas, %	60 (2017)	62 (2019)
4.4.1. Lugemises tippsooritustasemel õpilaste osatähtsus, %	n/a	13,9 (2018)
4.4.2. Matemaatikas tippsooritustasemel õpilaste osatähtsus, %	n/a	15,5 (2018)
4.4.3. Loodusteadustes tippsooritustasemel õpilaste osatähtsus, %	n/a	12,2 (2018)
4.5. Huvikoolides õppivate noorte (7–26 a) osatähtsus, %	26,7% (2017)	28,8% (2018)
4.6. Õpinguid mittejätkavate madala haridustasemega 18–24-aastaste noorte osatähtsus, %	10,9	10,5 (2019)

5.4.1 KESKVALITSUSE TASAND

Eestis on **haridus kõigile kättesaadav ning tasuta**, olenemata nende soost, usust või sotsiaal-majanduslikust taustast. Põhiharidus on kohustuslik üldharidusmiinimum, mille omandamine võib toimuda osaliselt algkoolis (1.–6. klass), põhikoolis (1.–9. klass) või gümnaasiumis, mille juures on avatud põhikooli klasse. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse kohaselt katab kooli kulud koolipidaja, kelleks on enamikul juhtudel kohalik omavalitsus. Riik toetab koolipidajat hariduskuludega nagu õpetajate ja koolijuhtide palk ning toetus täienduskoolituseks, õppevahenditeks ja koolilõunaks. Omavalitsuste pädevuses on ka üldhariduskoolide asutamine, ümberkorraldamine ja sulgemine.

Eesti on **põhihariduse tulemuslikkuse ja võrdsuse kindlustamise poolest Euroopa absoluutses tipus** ning maailmas parimate riikide seas. 2018. aastal tehtud rahvusvahelise PISA testi tulemuste kohaselt on Eesti 15-aastased noored nii funktsionaalses lugemises, matemaatikas kui ka loodusteadustes (bioloogia, füüsika ja keemia) Euroopa riikide pingereas esimesel kohal. Maailma arvestuses olid Eesti õpilased funktsionaalses lugemises viiendal, matemaatikas kaheksandal ning loodusteadustes neljandal kohal. Eestis on märkimisväärne PISA testi tippsooritajate hulk, mis on innovaatilise ühiskonna arendamise võtmetegur. Näiteks tippsooritajaid loodusteadustes oli testi tulemuste kohaselt Eestis ligi kaks korda rohkem kui OECD riikides keskmiselt – 12,2 protsenti vs 6,8 protsenti. Eestis on suur nende õpilaste osakaal, kes vaatamata pere kehvemale sotsiaal-majanduslikule taustale saavutavad kõrgeid tulemusi ning omandavad väga heal tasemel teadmisi ja oskusi. See iseloomustab Eesti haridussüsteemi võrdsust. Samuti oli Eestis koolidevaheline erinevus väike, mis näitab, et Eesti põhikoolid annavad ühtlaselt head haridust üle kogu Eesti.

Koolivõrgu programmi abil jätkatakse **tuge vajavate õpilaste koolivõrgu korrastamist ja õppetingimuste parandamist**. Põhikoolivõrgu korrastamise meetme raames **toetatakse kohalikke omavalitsusi koolivõrgu korrastamisel**, rahastades üldhariduskoolide taristu nüüdisajastamist ja optimeerimist. Eesmärgiks on, et koolihooned oleksid säästlikud ja efektiivse pinnakasutusega ning tagatud oleks õppevõimalused lähtuvalt kaasava hariduse põhimõtetest. Kvaliteetse ja valikurohke üldkeskhariduse pakkumiseks ning koolivõrgu korrastamiseks **luuakse igas maakonnakeskuses nüüdisaegse õppekeskkonna ja õppekorraldusega riigi-**

gümnaasium. 2019/2020. õppeaastal on avatud 15 riigigümnaasiumi 13 maakonnas. Hoonete rekonstrueerimisel ja ehitamisel kasutatakse energiasäästlikke lahendusi.

Hariduse kättesaadavuse parandamiseks võttis Riigikogu 2018. aastal vastu põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muudatused, millega **muudeti hariduslike erivajadustega õpilaste õppekorraldust ning suurendati kohalike omavalitsuste ja eraüldhariduskoolide pidajate riigieelarvelist toetust**. Muudatuse eesmärk on pakkuda õpilastele vajalikku tuge, luua paremad võimalused võimetekohase hariduse omandamiseks ja tagada koolidele ja koolipidajatele suurem otsustusõigus ja paindlikumad võimalused eriklasside ja erirühmade õppe korraldamiseks. Tuge vajavad õpilased võivad olla kaasatud tavaklassi, neile võib olla korraldatud osaajaline individuaalne õpe või tagatud võimalus õppida eriklassis või erikoolis. Alates 2018. aastast saavad tugispetsialistid taotleda lähtetoetust, mis makstakse neile erialase kõrghariduse omandamisele järgneva esimese tööaasta jooksul.

Haridusinnovatsiooni hoogustamiseks toetab HITSA tehnoloogia tarka kasutamist haridusvaldkonnas, pakkudes koolitusi, õppetööd toetavaid infosüsteeme ja kvaliteetset taristut. **Haridusuuenduse katsetamise programmi** kaudu levitatakse uusi suundi, tuues esile innovaatiliste koolide lugusid ja mõtestades uute turule tulevate tehnoloogiate kasutusviisid. Koostöös õpetajate ja ettevõtjatega katsetatakse uusi tehnoloogiaseadmeid ja tarkvara. Nii on koolidel ja lasteaedadel hea ülevaade, kuidas õppetööd uuendada ning ettevõtetele aitab programmist saadav tagasiside teha teadlikumaid otsuseid. **Õppijate tehnoloogilist kirjaoskust ja digipädevuse suurendamist toetava ProgeTiigri programmi** kaudu pakutakse õpetajatele ja juhendajatele koolitusi ning edendatakse võrgustikke, suurendatakse tehnoloogiategevuste kättesaadavust lastele ja noortele ning kaasrahastatakse õppetöös vajalike seadmete hankimist. 2019. aasta lõpuks oli programmis osalenud 94% koolidest ja 68% lasteaedadest. **Jätkatakse tehnoloogia arengusuundade seirega**, mille raames selgitatakse välja lähiaastatel haridusmaastikku enim mõjutavad tehnoloogiatrendid ning hoitakse Eesti haridustöötajaid kursis tehnoloogia ja sellega seotud õpetamismetoodikate arenguga maailmas. 2019. aastal avalikustati

FOTO: RENEE ALTROV

esimene seireraport **„Hariduse tehnoloogiakompass"**, kus oli tähelepanu all asjade internet, liit- ja virtuaalreaalsus, suurandmed ja analüütika, tehisintellekt ning kõiki valdkondi puudutava turvalisus. Iga tehnoloogia puhul tuuakse esile, millega on tegu, kuidas see igapäevaelu mõjutab praegu ja tulevikus ning missugused on seosed hariduseluga.

SA Innove **toetab haridusasutuste juhte ja spetsialiste uuenduste kavandamisel ja elluviimisel** mitmete programmide ja koolitustega. Välja on töötatud **haridusasutuse juhi kompetentsimudel** ning pakutakse koolitusi 360 kraadi tagasiside meetodi ning eneseanalüüsi ja tagasiside oskuste arendamiseks. Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste direktoritele pakutakse innovatsiooni juhtimise kompetentsi arendamiseks kuuekuulist arenguprogrammi **„Haridusinnovatsiooni meistriklass"**. **Kohalike omavalitsuste haridusjuhtide arenguprogrammi** raames saab parandada kompetentse valdkonna strateegilise planeerimise, muudatuste juhtimise ning haridusasutuste juhtide professionaalse arengu toetamisel.

SA Innove Rajaleidja keskuste kaudu pakutakse kõigis maakondades **õppenõustamisteenuseid lastele ja noortele ning tuge lapsevane-**

matele, õpetajatele ning teistele haridustöötajatele. Kuni 2018. aastani tegelesid keskused ka karjäärinõustamise ja karjääriinfo vahendamisega, kuid 2019. aasta algusest koondus kogu karjääriteenus keskselt töötukassasse. Ümberkorralduste raames on Rajaleidjate võrgustikus käivitatud kõnekeskus ning tsentraliseeritud infoteenused. Ühtlustunud on tööpõhimõtted ja -võtted ning teenus on klientidele järjest ühetaolisem, hoolimata asukohast, samuti on vähenenud järjekorrad.

Digipööde programmi raames arendab SA Innove välja **uusi e-lahendusi õppimiseks ja õppimise hindamiseks**. E-vahendite arenduses koostati ning avalikustati 2019. aastal koolides kasutamiseks 24 diagnostilist testi, mis selgitavad välja õpilase varasemate teadmiste ja oskuste ulatuse. Jätkus uuenduslike e-testide arendus üldhariduskoolidele kuues valdkonnas: matemaatika, loodusvaldkond, sotsiaalvaldkond, keel ja kirjandus, võõrkeeled ning eesti keel teise keelena. E-õppevara arendamisel vaadati E-koolikotis üle ca 4000 õppematerjali ning koostati 47 digikogumikku. Hariduse Infotehnoloogia SA (HITSA) **jätkab õpetajate ning koolijuhtide digipädevuse arendamist**. 2019. aastal osales HITSA korraldatud koolitustel ligi 4000 inimest ning välja töötati ja katsetati 14 uut koolitusprogrammi, osa neist on kättesaadavad veebipõhiselt. Valmis Eesti õpetajate digipädevuse hindamise kontseptsioon koos hindamise põhimõtetega.

2017. aasta maist hakati töötuse ennetamiseks Eesti Töötukassa kaudu **toetama ka töötavate inimeste ümber- ja täiendõpet**, et panustada nende kvalifikatsiooni ja oskuste parandamisse. Meetmetes on osaletud üle 13 000 korra ning need on fokuseeritud eelkõige madala haridustasemega inimeste, vanemaealiste, terviseprobleemidega ning vähese eesti keele oskusega töötajate koolitamisele. 2018. aastal **laiendati töötajate ringi, kellel on võimalik saada Eesti Töötukassa kaudu tasemeõppes osalemise toetust ja tööturukoolitust**. Muudatuste kohaselt on need võimalused avatud kuni keskmist palka teenivatele inimestele ning ka töövõtulepingu või muu võlaõigusliku lepingu alusel töötajatele. Laiendati ka tööandjale koolitustoetuse maksmise võimalusi eesti keele koolituse korraldamiseks.

Jätkuvad projektid **madala haridustasemega täiskasvanute tagasitoomiseks põhi- ja üldkeskharidusõppesse ja õppes osalemise toetamiseks**. Lähtudes piirkondlikest eripäradest ja vajadustest saavad õppeasutused toetuse abil kujundada sobiliku valiku tegevustest, mis toetavad õppes püsimist ning edukat lõpetamist. Selleks pakutakse õppimisoskust ja -võimekust arendavaid kursusi, täiendavaid lisa- ja tasanduskursusi olulisemates õppeainetes, õppijate nõustamist, individuaalset juhendamist, vajaduse korral lapsehoiuteenust jne.

Viimastel aastatel on tagasipöördujate arv kiiresti kasvanud. **Eestisse tagasipöörduvate perede lastele** pakutakse kooliharidusse omandamiseks paindlikke võimalusi, mis tähendab nii individuaalõppekaval õppimist kui ka teisi lahendusi, mis toetavad õpilase kohanemist ja arvestavad tema teadmiste, oskuste ja individuaalse eripäraga. Valitsus on otsustanud toetada koolide õpetajaid ja juhtkondi, et kasvava mitmekultuurilisuse tõttu oleks kõigile lastele tagatud parim haridus.

2018. aasta sügisel alustati esmakordse lähenemisega eesti keele kui teise keele õppe parendamisel, mille raames asub **venekeelsetes lasteaiarühmades tööle kolmanda õpetajana eestikeelne õpetaja**, kes toetab laste eestikeelse õppe võimalusi. Katseprojektis osalevad lasteaiad nii Tallinnast kui ka Ida-Virumaalt, kokku 53 lasteaiarühma. Katseprojekt aitab teise emakeelega lastel mängu kaudu omandada eesti keelt ning eestikeelne tegevus hõlmab kogu õppe-kasvatustegevust, sealhulgas muusika-, liikumis- ning kunstitegevusi ja igapäevast suhtlemist ning toiminguid. 2019. aastal lisandus veel 30 lasteaiarühma ning 2020. aastal laieneb projekt ka üldhariduskooli esimestesse klassidesse.

2017. aastal rakendus **noorte huvitegevuse toetussüsteemi kontseptsioon**, mis näeb ette igale noorele võimaluse kindlustamise osalemiseks spordi- ja huvitegevuses. Huvitegevus on noore mitmekülgseks arenguks võimaluste loomine süsteemse, juhendatud mitteformaalse õppimise kaudu.

2018. aastal **laiendati töökohapõhise õppe ehk õpipoisiõpe võimalusi** kutseharidusest ka kõrgharidusse. Töökohapõhine õpe on õppevorm, kus ettevõttes või asutuses toimuva õppe osakaal moodustab üle poole õppekava mahust. See aitab luua tihedama seose õppe ja tööturu vahele ning õpe vastab paremini tööandja

vajadustele, kuna õppimine käib õppeasutuse, õppuri ja tööandja koostöös. Õpipoisi õppevorm võimaldab tööandjatel aktiivselt osaleda tööjõu koolitamises ja õppuritel on edaspidi üleminek tööellu sujuvam.

5.4.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Vabaühendustest koordineerivad ja korraldavad **MTÜ Kiusamisvaba Kool** ja **MTÜ Lastekaitse Liit** lasteaedades ja koolides kasutatavaid kiusamisvastaseid programme. Sotisaalsete oskuste õpetamiseks, kiusamise ennetamiseks ja juhtumite lahendamiseks ellu kutsutud programmid pakuvad haridusasutustele teadmisi ja vahendeid, mille abil õppeasutusi kiusamisvabamaks luua ja sellisena hoida.

Heateo Haridusfond on 2019. aastal uue põlvkonna ettevõtjate asutatud filantroopiafond eesmärgiga anda hoog sisse algatustele, mis aitavad lahendada Eesti üldhariduse suurimaid sõlmküsimusi. Peamised fookused on suurendada õpetajate järelkasvu, toetada koolijuhtimise kvaliteedi parandamist, vähendada haridustee katkemist peale põhikooli ning kasvatada MATIK oskuste (teadus ja kunstid, ingl k STEAM) omandamist. Koostöös Tallinna Haridusametiga on käivitatud Haridusjuhtide Praktikaprogramm, mis annab koolijuhtidele võimaluse suunduda ettevõtetesse praktikale, et õppida edukate ettevõtete juhtimiskogemusest ja rakendada saadud teadmisi oma koolis. Toetatud on ASÕPi ehk asendusõpetajate programmi ning Noored Kooli programmi kasvu.

Noored Kooli arenguprogramm võimaldab mittepedagoogilise kõrgharidusega inimestel töötada kaks aastat koolis õpetajana ning areneda haridusvaldkonna eestvedajaks, et aidata luua partnerkoolides kõiki õpilasi toetav õpikeskkond ning ennetada sellega koolinoorte haridustee varajast katkestamist. Kahe aasta jooksul läbivad konkursi teel valitud osalejad ainulaadse õpetamis- ja juhtimiskoolituse ning samal ajal töötavad täiskoormusega tavakoolides. Noored Kooli on toonud haridusvaldkonda üle 200 tegusa ja ennast teistes eluvaldkondades tõestanud inimese, kellest enamik on jäänudki valdkonda tööle.

MTÜ Eesti Haridusfoorumi tegevuse põhiideeks on hariduse sõlmküsimuste analüüsimine, hariduspoliitiliste huvirühmade esindajate koondamine, osalusdemokraatia, partnerluse ja ühiskondlike kokkulepete põhimõtete edendamine Eesti hariduspoliitikas.

5.4.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Hariduse kättesaadavus ja selle kvaliteedi parandamine on üks Eesti arengukoostöö prioriteete. Igal aastal eraldab Eesti stipendiume (2020. aastal kokku 92) arenguriikidest pärit tudengitele Eesti ülikoolides erinevatel tehnilistel ja IKT-alastel õppekavadel õppimiseks. Lisaks sellele toetab Välisministeerium kõrgihariduse omandamist näiteks **Tallinna Ülikooli** projektiga „Magistriõppe läbiviimine Tallinna Ülikooli digitehnoloogiate instituudi õppekaval **„Avatud ühiskonna tehnoloogiad" Kabuli Ülikooli ja Afganistani IT-ministeeriumi töötajatele**" (2019–2021). Projekt võimaldab kümnel üliõpilasel õppida Tallinna Ülikooli digitehnoloogiate instituudi magistriõppekaval. Õppekohad luuakse Kabuli Ülikooli IT teaduskonna, humanitaarteaduste teaduskonna riigiteaduste osakonna ja IT ministeeriumi töötajatele ametialase kvalifikatsiooni parandamiseks.

Välisministeeriumi arengukoostöö rahastuse toel on ellu viidud olulisi haridusprojekte idapartnerluse ja Kesk-Aasia riikides. Idapartnerluse riikidest on peamised sihtriigid olnud **Ukraina ja Gruusia, kus on toetatud kutsehariduse, kõrgihariduse ja üldhariduse (õppekavade) reforme**. Arengukoostööprojektide peamiseks sihtriigiks Kesk-Aasias on Kõrgõzstan, kus SA e-Riigi Akadeemiaga (eGA) koostöös on üles ehitatud sealne x-tee e-riigi süsteem nimega „Tunduk". Tegu on Eesti tuntuima ettevõtmisega regioonis.

Pikka aega on Välisministeerium toetanud ÜRO Lastefondi ja SA Innove **koostööprojekte Gruusias hariduse kvaliteedi parandamiseks**. Koos Gruusia Haridus- ja Teadusministeeriumiga on arendatud üldhariduskoolide õppekavasid ja õpetajakoolitust. Seejuures on jagatud Eesti kogemusi ja parimaid tavasid. Koostöö jätkub 2020. aastal projektiga „Kõigile lastele kvaliteetse hariduse edendamine Gruusias 11.–12. klassi riikliku õppekava täiustamise kaudu" (2020–2021), mille käigus töötatakse välja nüüdisaegsetele vajadustele vastav riiklik õppekava

keskkooliastmele. Lisaks sellele toetab Välisministeerium UNICEF projekti „Tehnilise abi tagamine lastele kvaliteetse hariduse kättesaadavuse parandamiseks Abhaasias, Gruusias – Salme (Psou) küla" (2020–2021), mis pakub tehnilist ja eksperdiabi Abhaasia lastele kvaliteetse hariduse kättesaadavuse parandamiseks.

Välisministeerium toetab kaasava hariduse edendamist ja turvalise õpikeskkonna loomist erinevate rühmade jaoks näiteks Ukrainas **ÜRO Lastefondi** ja **SA Innove** projektiga „Sotsiaalne partnerlus kvaliteetse ja kaasava hariduse huvides Ida-Ukrainas" (2019–2020). Projektis pööratakse erilist tähelepanu puuetega inimestele ja teistele haavatavatele elanikkonnarühmadele Ukraina kogukondades, sealhulgas Ukraina valitsuse kontrollitud aladel Ida-Ukrainas.

Ida-Ukraina kriisipiirkonna haridustegevusi toetatakse veel **MTÜ Mondo** projektis „Ida-Ukraina kriisipiirkonna haridusprogrammi tegevuste toetamine" (2018–2020). Projekti eesmärk on toetada Ida-Ukraina üldhariduskoolide ja Luganski oblasti haridusvõrgustikku MTÜ Mondo kriisipiirkonna haridusprogrammi tegevuste kaudu. Koostöös Eesti hariduseks-pertidega korraldatakse inimõiguste hariduse koolitused, hariduskonverentsid, haridustöötajate õppereisid Eestisse, ÜRO simulatsioonid õpilastele, töötoad ja koolikülastused haridusprogrammi koolide õpilastele. Välja arendatakse ka õppematerjalid. Luganski oblastis korraldatakse arvamusfestivalid ja väiksemaid kohalikke inimõiguste teemalisi festivale.

Arengukoostöös on tähtsal kohal IKT lahendused. Näiteks koolitatakse **Tallinna Ülikooli** projekti „DG-pööre: hariduse edendamine Gruusia koolides digi-innovatsiooni kaudu" (2018–2020) raames Gruusia eri piirkondades 120 juhtkooli meeskonda (direktor + 5 õpetajat) kavandama ja juhtima koolides digiinnovatsiooni, kasutades Tallinna Ülikooli väljatöötatud kooli digiküpsuse enesehindamise raamistikku DigiPeegel, innovaatiliste tunnistsenaariumide platvormi LePlanner ja digiõppevara koostevahendit Digivaramu. Juhtkoolide ülesandeks on muutuda oma regioonis digiinnovatsiooni ja haridusuuenduse eestvedajateks, levitades avastuslikku, uurimuslikku ja eri õppeaineid lõimivat projektõpet kõigis Gruusia koolides, parandades seeläbi hariduse kvaliteeti ja demokratiseerides koolikultuuri.

Digilahendustega tegeleb Gruusias näiteks veel **Tartu Ülikool**, projektiga „Kooliuuenduse, digitaalse kirjaoskuse ja ettevõtlikkuse toetamine Gruusia noorte ettevalmistamiseks tuleviku tööturu tarbeks" (2019–2020), arendades Gruusia noorte digioskuseid ja ettevõtlikkust ja valmistades neid ette tuleviku ametiteks, toetades õpetajakoolitust ja kooliuuendust ning tõhustades koostööd Gruusia üldhariduse, ülikoolide õpetajakoolituse ja iduettevõtluse vahel.

IKT rakendamiseks spetsiifilistes õppekavades tegutseb **Tallinna Tehnikaülikool** Valgevenes. Projektis „Uute tehnoloogiate, sh IKT rakendamine õppekavaarenduses Valgevenes" (2018–2020) eesmärk on Polotski Riikliku Ülikooli erialade õppekvaliteedi parandamine Tallinna Tehnikaülikooli Inseneriteaduskonna Virumaa kolledži kaasabil, kasutades kõige uuemaid tehnoloogiaid ning juurutades õppekavasse inseneerialaseid tarkvarapakette. Olulised on IT+ programmid, kus mingi valdkonna spetsialist saab kas kraadiõppe osana või täiendõppe kaudu omandada suures mahus IKT-alaseid teadmisi ja oskuseid.

Üldhariduskoolide ja ülikooliharidusse kõrval keskendutakse kutsehariduse parendamisele. **Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskooli** projekt „Valgevene kutsehariduse toetamine selle arendamisel" (2019–2020) toetab Valgevene kutsehariduses muudatuste tegemist lähtudes EL ja Valgevene tööturu vajadustest. Selleks stažeerib Eestis kümme Valgevene kooli töötajat, samuti toimub seminar Valgevenes. Valgevene partnerit toetatakse ettevõtlusõppe käivitamisel, selle erialaga integreerimisel, õppekavade laiapõhjalisemaks muutmisel, praktilise osa suurendamisel ja õppekavade vastavusse viimisel kaasaja tööturu nõuete ja vajadustega. Kõige selle abil paraneb kutsehariduse kvaliteet ja lõpetajate konkurentsivõime tööturul ja seeläbi ka tööandjate rahulolu tööjõuga.

2019. aastal toimus Eesti maailmahariduse olukorra analüüs koostöös **Euroopa maailmahariduse võrgustiku GENE-ga**. Aruanne on üks etapp Eestis maailmahariduse edendamisel, vastastikusel õppimisel teiste Euroopa riikidega ja poliitika arendamisel.

EESMÄRK 5

Saavutada sooline võrdõiguslikkus ning suurendada naiste ja tütarlaste mõjuvõimu

5 SOOLINE VÕRDÕIGUSLIKKUS

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Soolise võrdõiguslikkuse poliitika strateegilised eesmärgid ja nende saavutamise mõõdikud ning kavandatavad tegevused on hõlmatud „Heaolu arengukava 2016–2023" ja selle rakendamiseks iga aasta uuendatavasse soolise võrdõiguslikkuse programmi. Naiste ja meeste hoolduskoormuse võrdsemat jaotust toetavaid tegevusi viiakse lisaks ellu „Laste ja perede arengukava 2012–2020", seksuaal- ja reproduktiivtervist toetavaid meetmeid „Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020" raames. Naistevastase vägivalla ennetamise ja tõkestamise tegevuste strateegilise planeerimise raamistiku moodustavad „Vägivalla ennetamise strateegia 2015–2020" ja „Lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava aastateks 2019–2023".

Stereotüüpsed arusaamad naiste ja meeste rollist ühiskonnas mõjutavad inimeste valikuid ning toetavad naiste ja meeste sotsiaalse ja majandusliku ebavõrdsuse säilimist, sh soolist ebavõrdsust hariduses, tööturul, tasustamata kodutööde ja hoolduskoormuse jaotuses, soolist vägivalda, erinevat tervisekäitumist ja -näitajaid ning eluiga. Naiste ja meeste ebavõrdsus tööturul avaldub nii naiste ja meeste erinevates hõivenäitajates ja töötasus kui ka kohati väga erinevas hõivatuses tegevus- ja ametialati, mis peegeldab segregatsiooni haridusvalikutes.

Sooline hõivelõhe ehk erinevus naiste ja meeste tööhõivemäärades on suurim väikelastega vanemate seas – 0–6-aastaste lastega 20–49-aastaste meeste ja naiste hõivelõhe oli 2019. aastal 36,1 protsendipunkti. Naised on ülekaalus tegevusaladel, mida peetakse küll oluliseks, kuid mis ei ole väga kõrgelt tasustatud – nt sotsiaal- ja haridusvaldkonnas. Naiste ja meeste keskmiste tunnipalkade vahe ehk sooline palgalõhe oli 2018. aastal Statistikaameti esialgsetel andmetel 18,7%.

Soolist ebavõrdsust ühiskonnas peegeldab ka otsustustasand, sh naiste ja meeste ebavõrdne esindatus poliitikas ning muudel avaliku ja erasektori otsustustasanditel. Näiteks oli 2020. aasta alguses naiste osakaal Riigikogu liikmete seas 29% ja Vabariigi Valitsuse koosseisus 13%. Eesti vanemaealist rahvastikku iseloomustab naiste suurem osakaal eakate hulgas, mille peamiseks põhjuseks on suur erinevus naiste ja meeste eeldatavas elueas – Eesti naised elavad meestest keskmiselt ligi üheksa aastat (8,6 a 2018. a) kauem. Kuigi Eesti meeste ja naiste tervena elada jäänud eluaastate arvu erinevus on vähenenud, on endiselt meeste seas tervena elada jäänud eluaastate arv 2,8 aasta võrra väiksem kui naiste seas.

Sooline palgalõhe

18,7%

Naiste osatähtsus juhtivatel kohtadel

37,1%

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
5.1. Sooline palgalõhe, %	20,9	18,7 (2018)
5.2. Naiste osatähtsus juhtivatel kohtadel, %	36,2	37,1 (2019)

5.5.1 KESKVALITSUSE TASAND

Soolise ebavõrdsuse vähendamiseks, selle taastekke tõkestamiseks ja soolise võrdsuse saavutamiseks kõigis ühiskonnaelu valdkondades keskendutakse soolist ebavõrdsust põhjustavate sooliste stereotüüpide ja nende negatiivse mõju vähendamisele, soolise segregatsiooni vähendamisele hariduses ja tööturul, naiste ja meeste majandusliku sõltumatuse toetamisele, sh soolise palgalõhe vähendamisele, soolise tasakaalu saavutamisele eri otsustustasanditel, õiguste kaitse tõhustamisele ning soolise võrdõiguslikkuse edendamiseks, sh soolõimeks vajaliku institutsionaalse võimekuse toetamisele. Olulisel kohal on ka naistevastase vägivalla ennetamine ning tõkestamine vajalike teenuste kaasabil.

Aruandlusperioodil on palju tähelepanu pööratud **soolise palgalõhe vähendamisele**. Regulaarselt on igal kevadel tähistatud võrdse palga päeva, mille raames juhiti erinevate teavitustegevustega tähelepanu naiste ja meeste palkade ebavõrdsusele ja selle erinevatele põhjustele ning lõhe kaotamise vajadusele ja võimalustele. Soolise palgalõhe selgitamata osa analüüsimiseks tehakse 2019–2021 Tallinna Ülikooli teadlaste eestvedamisel koos Tallinna Tehnikaülikooli andmeteadlaste ja Statistikaametiga põhjalik uuring. Uuringu eesmärk on parandada teadmisi palgalõhe kujunemisest, vähendades selle seni selgitamata osa, ja töötada teaduspõhiselt välja vahendid ja potentsiaalsed lahendused palgalõhe vähendamiseks.

2016.–2019. aastal töötati välja **soolise võrdõiguslikkuse seaduse eelnõu**, mille eesmärk oli anda Tööinspektsioonile järelevalvepädevus naistele ja meestele sama ja võrdväärse töö eest võrdse palga maksmise nõude täitmise üle ning teha seadusesse laiemalt ka soolise palgalõhe vähendamisele kaasa aitama pidanud muudatusi. 2018. aastal esitas Vabariigi Valitsus eelnõu menetlemiseks Riigikogule. 2019. aasta kevadel langes eelnõu parlamendi menetlusest korraliste valimiste tõttu välja. Uus valitsus ei ole eelnõu uuesti esitamist otsustanud. Samas oli eelnõul roll soolise palgalõhe ja konkreetsemalt võrdse palga küsimuste paremal teadvustamisel nii ühiskonnas laiemalt kui ka poliitilisel tasandil.

Erinevaid tegevusi on ellu viidud haridusvalikute ja tööturu **soolise segregatsiooni vähendamiseks**. 2017. aasta kevadel korraldas Sotsiaalministeerium noortega töötavatele karjäärinõustajatele koolitusi, mille eesmärk oli anda nõustajale baasteadmised soolisest võrdõiguslikkusest ja oskused soo aspekti arvestamiseks nende töös. 2018. aastal avaldas Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika fondide soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise kompetentsikeskus muu hulgas lapsevanematele ja teadushuviringide juhendajatele mõeldud infomaterjalid tüdrukutes loodusteaduste ja tehnika valdkonna vastu huvi äratamiseks ja selle toetamiseks. Stereotüüpsete hoiakute ja segregatsiooni vähendamiseks viiakse Sotsiaalministeeriumi tellimusel 2019–2021 ellu rakenduslik uuring, mille eesmärk on töötada välja ja katsetada nügimismeetodeid, et suurendada tüdrukute ja naiste osakaalu IKT-erialadel hariduses ja tööturul.

Digivaldkonnas levinud sooliste stereotüüpide kummutamiseks korraldati 2018. aastal teavituskampaania „IKT on kõikjal", mis oli eeskätt mõeldud just tüdrukutele ja noortele naistele. Programmi eesmärk oli innustada noori naisi senisest julgemalt kaaluma digivaldkonna erialadel kõrgkoolides õppimist ja töötamist. Kampaania raames toimus kahe aasta jooksul 50 teavitusüritust koolides üle Eesti ja eraldi kümme töötuba tehnoloogiaettevõtetes koostöös Tech Sistersiga.

Lisaks käivitati 2017. aastal **programm „Vali IT"**. See on täiskasvanute ümberõppeprogramm, mille eesmärgiks on anda osalejatele tarkvaraarendaja algoskused. Kolme aasta jooksul koolitatakse 500 inimest, kus 6-nädalase baaskursuse

FOTO: TARVO PUUSEPP

järel korraldatakse 8 nädalat kestev praktika ettevõtetes. Projekt ei ole küll otseselt mõeldud vaid naistele, kuid on osutunud naiste seas üsna populaarseks. Praeguseks on 62% programmi läbinutest naised.

Soolise võrdõiguslikkuse tagamist toetab ka **hoolduskoormuse võrdsem jagunemine lapsevanemate vahel** ning mitmekesised töö- ja pereelu kombineerimisvõimalused. Vanemapuhkuse ja vanemahüvitise süsteemi paindlikum kasutamine võimaldavad vanemapuhkuse tasakaalustatumat jaotust ema ja isa vahel ning toetavad naiste aktiivsemat osalust tööturul. Seadusemuudatuste rakendumise toetamiseks viidi 2017. aasta lõpus ellu meediakampaania „Kasvage koos", mille eesmärk oli suunata tähelepanu isa olulisele rollile laste kasvatamisel ning kutsuda isasid üles kasutama lapsehoolduspuhkust. Viimastel aastatel on riik toetanud EL struktuurifondide abil kohalikke omavalitsusi ka uute lapsehoiukohtade loomisel. Seejuures on eritähelepanu pööratud erivajadustega laste hoiuvõimalustele. Lisaraha toel on varasem lapsehoiukohtade füüsiline puudus sisuliselt lahendatud.

2017. aastal võttis Riigikogu vastu eelnõu, millega ratifitseeriti **naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon** ehk Istanbuli konventsioon. Konventsiooni ratifitseerimisega kohustub riik töötama välja meetmeid, et ennetada naistevastast vägivalda ja perevägivalda ning abistada ohvreid. Eesti õigussüsteemi täielikuks vastavusse viimiseks konventsioonis nõutuga jõustus 2017. aastal karistusseadustiku muudatus, millega kriminaliseeriti ahistav jälitamine, naise suguelundite sandistav ümberlõikamine ja sundabielu. Samuti muutus kuriteoks inimkaubanduse ohvrilt seksi ostmine. Samuti jõustusid 2017. aastal ohvriabi seaduse muudatused, mille peamine eesmärk on tagada inimkaubanduse, seksuaalse väärkohtlemise ja naistevastase vägivalla ohvritele parem juurdepääs teenustele. Seadusega sätestati naistevastase vägivalla ohvritele naiste tugikeskuse teenus, mis sisaldab nii turvalist majutust kui ka erinevaid nõustamisi. Varem oli inimkaubanduse ohvritele ja seksuaalselt väärkoheldud alaealistele mõeldud teenuseid võimalik saada ainult nendel, kelle suhtes oli alustatud kriminaalmenetlus. Samas on oluline, et ohvrile saaks abi pakkuda võimalikult kiiresti, ning muudatustega saab edaspidi kuni 60 päeva teenuseid ilma kuriteoteadet esitamata.

Jaanuaris 2017. aastal avati **Eestis esimene lastemaja**, mis pakub seksuaalse väärkohtlemise kahtluse või kinnitusega lastele mitmekülgset abi. Kohapeal panustavad lapse heaolusse lastekaitsetöötaja, psühholoog, politseiametnik, kohtuarst ja teised lastega töötavad spetsialistid. Lastemaja hindab lapse tervislikku olukorda ja abivajadust ning pakub usalduslikku keskkonda, kus ühe katuse all saavad lapsele vajalikke ravining nõustamisteenuseid pakkuda erinevate valdkondade eksperdid. Praegu tegutseb Eestis kaks lastemaja, mis katavad eelkõige Põhja-Eesti

ja Lõuna-Eesti piirkonda, 2020. aasta jooksul avatakse lastemaja ka Ida-Eesti piirkonnas ning 2022. aastal ka Lääne-Eestis, kattes seeläbi kogu riigi. Lisaks avati 2019. aasta alguses 24/7 **ohvriabi kriisitelefon** kõikidele vägivalla ja kuriteo ohvritele ja nende lähedastele, ka see aitab kaasa varasele reageerimisele.

2019. aastal kiitis valitsus heaks **lähisuhtevägivalla ennetamise tegevuskava aastateks 2019–2023**. Tegevuskava lähtub viiest üldeesmärgist: kannatanu on kaitstud ja toetatud, vägivalda kasutanud inimene peab oma teo eest vastutama, spetsialistid on teadlikud ja asjatundlikud, töövahendid toetavad spetsialiste ning valdkonda seiratakse pidevalt.

5.5.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

MTÜ Lastekaitse Liit on loonud vihjeliini, mis võimaldab interneti kasutajal edastada teavet internetis levivast ebaseadusliku sisuga materjalist – laste seksuaalne väärkohtlemine, lastega kaubitsemine (inimkaubandus).

Naistevastase vägivalla ohvrite toetamiseks on üle Eesti loodud kodanikuühendused – naiste tugikeskused. Osa nendest on koondunud **Eesti Naiste Varjupaikade Liitu**. Alates 2016. aastast on kõikides Eesti maakondades avatud naiste tugikeskused, mis pakkusid vägivalla all kannatavatele naistele ja nende lastele turvalist pelgupaika ja muud vajalikku abi.

Lähisuhtevägivalla ennetamiseks pakub **SA Väärtustades Elu** koostöös prokuratuuri, Sotsiaalkindlustusameti ning Sotsiaalministeeriumiga PREP-programmi üksikisikutele „Minu suhe on minu kätes". Süstemaatilise, külma, kontrolliva vägivalla esinemise korral on mõistlik jõustada ohvrit koolitusega, mis keskendub muu hulgas tervete/turvaliste ja ebatervete/vägivaldsete suhete eristamisoskuste arendamisele, turvaliselt ebatervetest suhetest väljumisele, samuti eneseteadlikkuse ja isiklike piiride defineerimise oskustele. Õpetatakse nägema lapsepõlve haigettegevate mustrite kordusi nii oma lähisuhetes kui ka vanema lapse suhetes, samuti nende mustrite teadlikku muutmist. Programmis osalenu õpib vägivaldseid suhtemustreid ka oma tuleviku suhete puhul ennetavalt ära tundma, et vältida vägivaldsete suhete kordumist iseenda ja oma laste eludes. Programm õpetab toime tulema oma ärevuse, viha, frustratsiooni vms. Nimetatud suhteprogramm annab suhtehariduslikke oskusi ja teadmisi, kuidas paarisuhtes paremini ja turvalisemalt toime tulla ning kuidas hoida seda turvalisena (sh käsitleb seda, mis on turvalisuse laiem definitsioon).

MTÜ Eluliin abistab inimkaubanduse ohvreid ja prostitutsiooni kaasatud naisi juba 2005. aastast. Kolmes regioonis on avatud päevakeskused, neljas toimub väljatöö abivajajate leidmiseks. MTÜ tegeleb ka avalikkuse teavitamisega inimkaubanduse, eriti seksuaalse ekspluateerimise ohtudest ja abisaamise võimalustest.

Suurendamaks tüdrukute soovi minna õppima reaalaineid ja tehnoloogiaerialasid, et vähendada selles sektoris tugevat meeste ülekaalu ja tööjõu puudust, on nii erasektor kui ka vabaühendused initsieerinud erinevaid algatusi. Näiteks 2013. aastal loodi **MTÜ Tech Sisters**, mis korraldab seminare ja töötubasid arenduse, robootika ja disaini erialadel. Sellest on välja kasvanud ka programm **Digigirls**, mis on mõeldud 7.–12. klassi tüdrukutele. Programmis tutvustatakse äppide ehitamist ja disaini, kuidas luua kasutajasõbralikke veebikeskkondi, millega tegelevad tarkvaratoodete projektijuhid, testijad ja analüütikud ning millised on paljud muud võimalikud IT-ala kutsevalikud.

HK Unicorn Squad on liikumine, mis pakub huviharidusena tehnoloogiaõpet ainult tüdrukutele. Ettevõtmine sai alguse 2018. aasta sügisel eesmärgiga äratada ja kasvatada tüdrukute seas praktiliste ülesannete kaudu tehnikahuvi. Praeguseks on algatus kasvanud võrgustikuks, mille töös osaleb rohkem kui 600 tüdrukut.

Näiteid on ka erasektorist. 2017.–2018. aastal korraldas **Telia Eesti** spetsiaalse programmi „Telia TechGirls". Programmis osales ca 200 tüdrukut, kellest 95% vastas, et nad kaaluvad oma tuleviku sidumist tehnoloogia erialadega.

Valitsusväliste organisatsioonide esindaja osaleb Euroopa Liidu nõukogu kultuurivaldkonna töörühma juurde loodud kultuuri- ja loomevaldkonna soolise võrdõiguslikkuse ekspertrühmas.

5.5.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Naiste võimestamine on üks läbivaid teemasid Eesti arengukoostöös ja mitmed projektid on mõeldud otse naiste olukorra parandamiseks. Näiteks oli Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskuse projekti „Laste ja naiste kaitseks Adžaaria autonoomses vabariigis: Eesti ja Gruusia teadmiste ja kogemuste ühendamine" (2017–2018) eesmärk Adžaaria autonoomses vabariigis naiste- ja lastevastase vägivalla vähendamine ja ohvriabi tõhustamine. Projekti käigus koolitati Adžaaria viies omavalitsuses töötavaid ametnikke ja spetsialiste (sotsiaaltöötajad, õpetajad, psühholoogid) lähisuhtevägivalla ohvrite nõustamisel. Eraldi koolitus toimus õiguskaitsetöötajatele inimkaubanduse äratundmiseks ja tõkestamiseks. Projekti jooksul korraldati teavituskampaania, millega selgitati koduvägivalla kuritegelikkust ja julgustati kannatanuid pöörduma abi leidmiseks õiguskaitseorganite poole.

Keskendudes Ukraina sisepõgenikest naiste huvikaitse ning väljavaadete avardamisele tööturul ja ettevõtluses, rakendas Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskuse projekti „Naised on nutikad" (2017–2018). Tegevuste keskmes oli Ukraina sisepõgenikest naiste parem ja kiirem integreerimine kogukondadesse, nende väljavaadete avardamine tööturul, eelkõige ettevõtluses, ning kaasamine ühiskonda.

Praegu tegeleb koduvägivalla teemaga Gruusias ka MTÜ Mondo. Projekt „Mondo Gruusias: koduvägivalla all kannatanud naiste toetamine Samegrelo piirkonnas" (2019–2021) parandab koduvägivalla all kannatavate naiste iseseisvat toimetulekut Gruusias Abhaasia piiri lähedal asuva Samegrelo piirkonna Zugdidi linnas. Projekti tegevustega parandatakse kohaliku partnerorganisatsiooni võimekust pakkuda psühhosotsiaalseid tugiteenuseid naiste varjupaigas ning päevakeskuses. Samuti parandatakse nende võimekust sotsiaalse ettevõtluse vallas ning selgitatakse välja võimalused ettevõtlusega alustamiseks. Sotsiaalne ettevõte pakuks vägivaldsest kodust lahkuda soovivatele naistele enesekindlust ning lisasissetulekut, mis on hädavajalik iseseisva elu alustamiseks. Lisaks pakutakse maapiirkonna noorsootöötajatele ning meedia esindajatele inimõiguste teemalist täiendkoolitust, mis toetab teadlikkuse tõusu koduvägivalla teemadel.

6 PUHAS VESI JA SANITAARIA

EESMÄRK 6

Tagada kõikidele joogivesi ja kanalisatsioon ning veevarude säästev majandamine

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Valitsuse eesmärk on tagada igale elanikule kättesaadav, kvaliteetne, ohutu ja vastuvõetava hinnaga joogivesi. Viimastel andmetel saab ühisveevärgist nõuetekohast joogivett 98% tarbijatest (2013. aastal oli see osakaal 91% ning 2016. aastal 97%). Eestile on jätkuvalt iseloomulik väikese tootlikkusega ühisveevärkide suur arv. 50% kõikidest veevärkidest on tootlikkusega vähem kui 10 m³/ööpäevas ja need varustavad 1,5% kõikidest ühisveevärgi tarbijatest. Samas aga varustavad 1000 m³/ööpäevas tootlikkusega veevärgid, mida on vaid 1,45% kõikidest veevärkidest, 70% kõikidest ühisveevärgi tarbijatest. Kogu elanikkonnast ca 12% saab oma joogivee era- või individuaalveevärkidest. Riik võtab piisavalt meetmeid, et ühisveevärgi tarbijate arvu kasvatada, aga kõiki era- ja individuaalveevärkidega majapidamisi ei ole hajaasustuse või muudel põhjustel võimalik ühisveevärgiga liita. Riik aga tegeleb pidevalt sellega, et tagada joogivee ohutus individuaalveevärkides erinevate toetusmeetmete ja tarbijate teadlikkuse suurendamisega.

Lisaks on valitsuse eesmärk veekogumite seisu parandamine. Heas seisundis olevate veekogumite osakaal on püsinud 2016. ja 2017. aastal samal tasemel. Pinnaveekogumitest olid 2017. aastal hea seisundis 56% ja põhjaveekogumitest 79%. Eesmärk on saavutada 2021. aasta lõpuks 81% pinnaveekogumitel ja 84% põhjaveekogumitel hea seisund. Eesmärgi saavutamine on problemaatiline, kuna veekogumite seirega saadud uued andmed viitavad halvemale seisundile, kui seni on arvatud, ning paljud seisundi parandamise meetmed on vabatahtlikud, mistõttu neid ei rakendata piisavalt.

Vähemalt teise astme tasemel puhastatud reovee kogus	Ühisveevärgist nõuetekohast joogivett saavate tarbijate osatähtsus	Põhjaveevõtt	Vähemalt heas koondseisundis olevate pinnaveekogumite osatähtsus
101 miljon m³	**98,1%**	**213** miljon m³	**54%**

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
6.1. Vähemalt teise astme tasemel puhastatud reovee kogus, miljon m³	117	101 (2018)
6.2. Ühisveevärgist nõuetekohast joogivett saavate tarbijate osatähtsus, %	98,1	98,1 (2019)
6.3. Põhjaveevõtt, miljon m³	221	213 (2018)
6.4. Vähemalt heas koondseisundis olevate pinnaveekogumite osatähtsus, %	55	54 (2018)

5.6.1 KESKVALITSUSE TASAND

Eesti veekogude seisundi parandamiseks rakendatakse **veemajanduskavasid**, mille eesmärk on jõgede, järvede ja rannikuvee ning mere seisundi parandamine, üleujutuste ärahoidmine ning põllu- ja metsamaadelt kraavide ja ojade kaudu ära kanduva sette ning toitainete kinnihoidmine. Veemajanduskavas on ette nähtud üle 2000 meetme, millest suur osa on nõustamise, uurimise ja administratiivsed meetmed nagu teadlikkuse suurendamine koolituste kaudu, keskkonnalubade nõuete ülevaatamine ja vajaduse korral rangemate nõuete seadmine, uuringute tegemine mitte hea seisundi välja selgitamiseks ja meetmete planeerimiseks jne, mida tehakse jooksva tööna.

Eesmärgi saavutamiseks viiakse ellu **veemajanduskavade meetmeprogramme** ning arendatakse edasi vete seisundi hindamise süsteemi, mis toetaks saasteallikate likvideerimiseks või hüdromorfoloogiliste koormuste või nende mõju vähendamiseks asjakohaste meetmete kavandamist. Meetmeprogrammid hõlmavad muu hulgas suuremahulisi investeeringuid puhta joogivee tagamiseks ja keskkonda juhitava reovee nõuetekohaseks puhastamiseks. Ühtekuuluvusfondi ja KIK toetuse tulemusel on aastatel 2017–2019 täiendavalt ca 28 000 inimesele tagatud nõuetele vastav joogivee- ja reoveeteenus.

Koostöös kohalike omavalitsustega on alates 2013. aastast toetatud Eesti hajaasustuses majapidamistele **veesüsteemi ja kanalisatsiooni välja ehitamist**. Nt aastatel 2018–2019 on riigi ja KOV-de ühiselt rahastatava hajaasustuse programmi toel rajatud hajaasustuse majapidamistele ligikaudu 1500 kanalisatsioonisüsteemi ja 1400 veesüsteemi. Programmi tulemusel on nende maapiirkonnas elavate perede osakaal, kellel puudub kanalisatsioon või voolav vesi, praeguseks märgatavalt vähenenud. Täiendavalt alustati 2018. aastal hajaasustuspiirkondade joogivee kvaliteedi ja süsteemide uuringuga, et välja selgitada kaevude seisukord ja selle joogivee kvaliteet, mida inimesed **erakaevudest saavad**. Uuring valmib 2020. aastal ning selle tulemusena on võimalik teha otsuseid, kuidas paremini tagada kvaliteetne joogivesi inimestele, kes tarbivad vett erakaevude kaudu.

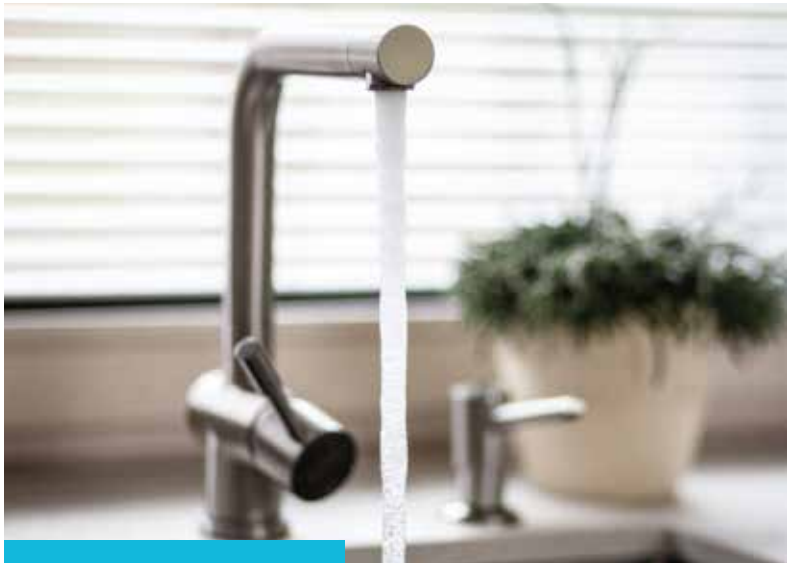

Olulised on olnud ka **põllumajandusliku hajukoormuse mõju vähendamise meetmed** (sõnnikuhoidlate ehitus, nüüdisaegne sõnnikulaotustehnika, maa talvise taimkatte all hoidmine jne), mida rahastatakse PRIA-st. 2018. aastal töötas Maaeluministeerium välja uue toetusmeetme „Piirkondliku veekaitse toetusmeede" eelarvega 500 000 eurot nitraaditundlikul alal täiendavate veekaitsemeetmete toetamiseks. 2017–2019. aasta suurimate investeeringutena saab esile tuua Sindi paisu likvideerimise ja kalade rändeks avamise ning jääkreostuse likvideerimise Priimetsa endiselt asfaltbetoontehase alalt.

Alustati ka **jääkreostuse likvideerimist** Purtse jõestiku ning Kroodi oja valglatelt, kuid need tegevused lõppevad vastavalt 2022. ja 2020. aastal. Uued kavad koos meetmeprogrammide ja üleujutustega seotud riskide maandamiskavadega aastateks 2021–2027 on ettevalmistamisel. Kavade koostamisel saadakse põhjalik ülevaade Eesti veekogude seisundist ja planeeritakse tegevusi jõgede, järvede ja rannikuvee ning mere seisundi parandamiseks.

5.6.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Eesti Veeühing, kuhu kuuluvad nii veemajanduse kui ka loodusteaduse asjatundjad, osaleb aktiivselt nii riigi kui ka kohalike veemajandusalaste otsuste kommenteerimisel, avalikel väljapanekutel ning aruteludel. Igal aastal korraldatakse suvine ringsõit mõnes maakonnas, kus tutvutakse veemajandusprobleemidega ning kohtutakse kohalike otsuselangetajatega. Rahvusvahelise Veepartnerlusühenduse liikmena pööratakse erilist tähelepanu piiriülestele veemajanduskavadele ja üldsuse kaasamisele.

2017. aasta lõpus käivitati Järvamaa Kutsehariduskeskuses veekäitlusoperaatori kutseõpe **Eesti Vee-ettevõtete Liidu** (EVEL) initsiatiivil, mille kursused toimuvad edukalt tänase päevani. Veekäitlusoperaatori kutseõppe vajadust tõdeti Eesti juba 2012. aastal, kui koostati EVEL strateegiat aastateks 2012–2016. Pädevate veekäitlusoperaatorite väljaõpe on äärmiselt oluline, et tagada kallihinnaliste vee- ning kanalisatsiooniseadmete nõuetekohane hooldus ja järjepidev toimimine. Veekäitlusoperaatori tööst oleneb ka see, kui puhas on meie joogivesi ning kui keskkonnasäästlikult puhastame reovett. Seadmete asjakohane käsitlemine on võimalik vaid kvalifitseeritud tööjõudu kasutades, kuna veemajanduses on tegemist äärmiselt keeruliste ja väga spetsiifiliste tööprotsessidega, mis nõuavad eriteadmisi.

AS Tallinna Vesi on Eesti suurim vee-ettevõtja, mis pakub vee- ja kanalisatsiooniteenuseid pea kolmandikule Eesti elanikkonnast. Iga päev puhastatakse oma jaamades keskmiselt 67 000 m³ vett ja 130 000 m³ reovett. Põhjaveevarud on piiratud ning aeglaselt taastuv loodusressurss, mistõttu on ettevõte vee jätkusuutlikumaks kasutamiseks järk-järgult vähendanud põhjavee osakaalu joogiveetootmises. Seetõttu tarbib vaid umbes 10% elanikest joogiveeks kohalikku põhjavett ning 90% joogiveest toodetakse pinnaveest. Ühe osana püüdlustest jätkusuutliku veekasutuse suunas keskendutakse lekete arvu vähendamisele veetorustikus.

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda tegeleb aktiivselt põllumajandustootjate veekaitse teemalise teadlikkuse parandamisega. Selleks korraldatakse erinevaid infopäevi ja koolitusi, mis hõlmavad nii ülevaadet valdkonna regulatsioonist tulenevatest kohustustest ja nõuetest kui ka keskkonnahoidlike tegutsemisviiside tutvustamist. Lisaks osaleb EPKK partnerina Keskkonnaministeeriumi juhitavas LIFE IP CleanEST projektis, millega alustati 2018. aasta lõpust ning mis kestab 10 aastat. Projekti eesmärk on Ida- ja Lääne-Virumaa veekogumite seisundi parandamine. Selle raames tehakse uuring põllumajanduse mõjust Ida-Viru alamvesikonna pinna- ja põhjavee kvaliteedile, valmib juhendmaterjal võimalike veekaitsemeetmete kohta põllumajanduses, juhend toitainetebilansi arvutamiseks ning koolitusprogramm, mille alusel toimuvad põllumajandustootjate ja konsulentide koolitused.

5.6.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Hea näitena veemajanduse keskkonnasäästlikkusega tegelemisel võib esile tuua **OÜ Addenda** projekti „Reovee käitluse ja veemajandustaristu tehnoloogilise ja tehniliste lahenduste väljatöötamine ja koolitus Valgevenes" (2017–2018). Projekti eesmärk oli parandada Valgevene võimekust juurutada keskkonnasäästlikku mõtteviisi tootmissektoris. Tegevuste vältel analüüsiti Valgevene paberitööstuse ettevõtete reovee looduslähedaste ja tehniliste puhastusmeetodite ja nende tehniliste ning tehnoloogiliste lahenduste ekspluateerimis- ja hooldamisvigu ning jagati soovitusi nende vigade vältimiseks ja olukorra parandamiseks. Projekti käigus valminud analüüsi tegid Valgevene eksperdid. Seejärel jagasid Eesti eksperdid koolitus- ja veebiseminaride formaadis soovitusi Euroopa Liidu nõuetele vastavatest teadmistest ja Eesti kogemusi direktiivide kohaldamisel.

EESMÄRK 7

Tagada taskukohane, usaldusväärne, säästev ja nüüdisaegne energia kõikidele

7 JÄTKUSUUTLIK ENERGIA

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Eesti valitsuse energiapoliitika juhindub Euroopa Liidu kliima- ja energiapoliitika raamistikust, mille põhieesmärgid on suurendada taastuvenergia osakaalu 2030. aastaks 32%-ni energia lõpptarbimisest, suurendada energiatõhusust 2030. aastaks 32,5% võrra ning vähendada kasvuhoonegaaside heidet vähemalt 40% (võrreldes 1990. aastaga).

Energiamajanduse arengukavas aastani 2030 on Eesti seadnud eesmärgiks tagada tarbijatele turupõhise hinna ning kättesaadavusega energiavarustus, mis on kooskõlas Euroopa Liidu pikaajaliste energia- ja kliimapoliitika eesmärkidega, samas panustades Eesti majanduskliima ja keskkonnaseisundi parendamisse ning pikaajalise konkurentsivõime kasvu. Selle eesmärgi saavutamise sihttasemeid ning trajektoore on täpsustatud riiklikus energia- ja kliimakavas aastani 2030. Suund on taastuvenergia osakaalu suurendamisele ja energiatõhususe parandamisele, samal ajal tagades varustuskindluse ning energiajulgeoleku. 2030. aastaks on eesmärgiks, et taastuvenergia osatähtsus moodustab summaarsest energia lõpptarbimisest 42%. Energia lõpptarbimine peab püsima senisel tasemel (32...33 TWh/a). Energiajulgeoleku tagamiseks hoiame imporditud energiast sõltuvuse määra võimalikult madalal.

Taastuvenergia osatähtsus energia lõpptarbimises on Eestis üks Euroopa Liidu suurimaid,

FOTO: EESTI ENERGIA

2018. aastal suurenes taastuvenergia üldine osakaal energia lõpptarbimises 30%-ni. Taastuvenergia osakaal on kasvanud nii elektri-, soojuse ja jahutuse kui ka transpordisektorites. Enim panustab taastuvenergia üldisesse osakaalu soojuse ja jahutuse sektor, kus taastuvad energiaallikad moodustavad enam kui poole. 2019. aasta lõpu seisuga moodustavad taastuvad allikad elektritootmisest 21%. Taastuvenergia osatähtsuse kasvus transpordisektoris on olnud oluline panus vedela biokütuse segamiskohustuse juurutamisel ning kohalikul teise põlvkonna biokütusel – biometaanil. 2020. aasta lõpuks peaks taastuvate allikate osakaal transpordisektoris ületama 10%. Eesti ületas

2020. aasta taastuvenergia üldeesmärgi juba 2011. aastal ning aitame oma ülejääki müües teistel Euroopa Liidu liikmesriikidel oma taastuvenergia sihttasemeid saavutada. Käesoleva ülevaate koostamise ajaks on Eesti sõlminud taastuvenergia statistika müügiks lepingud kahe Euroopa Liidu liikmesriigiga.

Eesti keskmine energiakasutus elamutes on võrreldes teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega ruutmeetri kohta suur. Elamufondi rekonstrueerimine kätkeb endas võimalust energiasäästuks, arvestades, et ehitised kasutavad 40% Euroopa Liidu energiast ja 75% hoonetest on energiakasutuse mõttes ebaefektiivsed.

Eestis on elektrienergia varustuskindlus tuginenud kodumaisele tahkele fossiilkütusele, põlevkivile. Kuivõrd põlevkivist elektri tootmisel heidetakse atmosfääri olulisel määral CO2, on see eriti tundlik EL heitekaubandussüsteemi CO2 kvoodi hinna suhtes. Kõrge kvoodi hind on kaasa toonud põlevkivist elektri tootmise vähenemise, mistõttu Eesti on muutunud elektrienergia eksportijast importijaks. 2019. aastal imporditi 27% elektrienergiast. Samal ajal vähenes proportsionaalselt kasvuhoonegaaside heitkogus elektritootmisest.

Energia tootlikkus, eurot kilogrammi õliekvivalendi kohta
3,0

Energiasõltuvuse määr
4%

Energiakulutuste osatähtsus kodumajapidamiste kogukulutustes
9,1%

Taastuvenergia osatähtsus energia lõpptarbimises
30,0%

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
7.1. Energia tootlikkus, eurot kilogrammi õliekvivalendi kohta	2,9	3,0 (2018)
7.2. Energiasõltuvuse määr, %	8	4 (2017)
7.3. Energiakulutuste osatähtsus kodumajapidamiste kogukulutustes, %	9,0	9,1 (2018)
7.4. Taastuvenergia osatähtsus energia lõpptarbimises, %	28,7	30,0 (2018)

5.7.1 KESKVALITSUSE TASAND

Teel kliimaneutraalse energiavarustuse poole on oluline tagada varustuskindlus. Eesti tarbija elektrivarustuskindluse analüüsimisel tuleb vaadata laiemat pilti kui ainult Eesti ja Eestis paiknevad elektrijaamad, sest oleme nii hästi oma naabritega ühendatud. Hetkel on käimas Eesti ja teiste Balti riikide elektrisüsteemide sünkroniseerimine mandri-Euroopa sünkroonalasse. Praeguse parima teadmise kohaselt vastab Eesti varustuskindluse tase Euroopas levinud standarditele vähemalt kuni aastani 2025 ja seda turumehhanismide toimel. See peab garanteerima elektrisüsteemi varustuskindluse ja -sõltumatuse, tagama elektrituru toimimise ning madalad kulud tarbijale. Elektrivõrgud ühendatakse Mandri-Euroopa elektrivõrkudega 2025. aastaks.

Energiatõhususe ning taastuvenergia osatähtsuse suurendamise eesmärgil toetatakse nii kaugküttesüsteemide ja katelseadmete renoveerimist (sh üleminekut taastuvkütustele), liitumist kaugküttevõrguga ning vajaduse korral asendamist lokaalsete küttelahendustega, hoonete renoveerimist kui ka tänavavalgustuse taristu renoveerimist.

Transpordisektoris taastuvkütuste osakaalu suurendamiseks on käivitatud toetusmeetmed

biometaani tootmiseks, tankimiseks ja tarbimisse võtmiseks. Samuti on välja töötatud transpordisektoris taastuvenergia (sh taastuvelekter) kasutuselevõttu hoogustav regulatsioon.

2019. aastal otsustas Vabariigi Valitsus eraldada CO2 kvootidest vahendid Kirde-Eesti õhuseirevõimekuse parandamiseks, et vabastada osa Virumaast **kehtestatud kõrguspiirangutest tuuleparkide arendamiseks**. Hetkel on enamikul Eesti alal, sealhulgas Kirde-Eestis kehtestatud tuuleparkide suhtes kõrguspiirangud, sest kõrged tuulikud häirivad riigikaitseks kasutatavate seadmete toimimist. Valitsuse otsus tähendab, et riigikaitse ja kliima eesmärkide saavutamine ei tohi üksteist takistada, vaid on vajalik teha lisainvesteeringuid mõlema eesmärgi saavutamise tagamiseks. Otsus tähendab, et Kaitseministeerium saab alustada vajalikke ettevalmistustöid täiendavate õhuseireradarite ja muude lisaseadmete hankimiseks. Pärast investeeringute tegemist vabaneb osa Kirde-Eesti alasid kõrguspiirangutest (kokku umbes 3100 km2 suurusel alal). Esialgse plaani kohaselt saavad vajalikud taastuvenergia investeeringud tehtud 2024. aasta jooksul.

2019. aasta lõpus hakati Eestis esimest korda korraldama **taastuvenergia vähempakkumisi**. Vähempakkumiste abil saab Eesti taastuvenergia toodangut suurendada tarbijate jaoks parima hinnaga. Esimene suurem vähempakkumine (450 GWh taastuvelektri toodangu ostmiseks) toimub aastal 2021. Enne seda toimuvad väiksemamahulised vähempakkumised (5 GWh).

Elamute energiakasutuse parandamiseks on loodud pikaajaline rekonstrueerimise strateegia, mis annab suunised hoonefondi süstemaatiliseks rekonstrueerimiseks selliselt, et energia lõpptarbimine hoonetes pidurduks tasemel 16 TWh/a ning seejärel mõnevõrra kahaneks. Elamute energiatarbimine moodustab rohkem kui 2/3 kogu hoonefondist, samuti on väga suur hulk elamuid projekteerimisjärgse eluea lõpusirgel. Erilist tähelepanu tuleb pöörata korterelamutele, sest nendes elab 71% Eesti elanikest. Riiklike toetusmeetmete abil on terviklikult rekonstrueeritud üle 1000 korterelamu, kuid aastaks 2050 tuleb rekonstrueerida täiendavalt umbes 14 000 korterelamut.

5.7.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Vabaühendustest edendab taastuvenergia valdkonda **Eesti Taastuvenergia Koda**, kes esindab taastuvenergia tootjaid diskussioonides valitsusasutustega, tutvustab taastuvenergia lahendusi ja võimalusi avalikkusele, osaleb energeetikaalastes debattides, tegeleb teadus- ja arendustegevustega ning korraldab taastuva ja säästva energia lahendusi tutvustavaid koolitusi. Koda juhib ka projekti „Taastuvenergia 100% aastaks 2030", mis seab eesmärgid taastuvenergiale üleminekuks elektri- ja soojusenergia tootmises.

Säästlikku energiavarustust ja -kasutust aitab edendada Maailma Energeetikanõukogu Eesti rahvuskomitee **WEC Eesti**, kes korraldab sellealaseid konverentse, seminare ning teeb temaatilisi analüüse.

Eesti juhtivaid energia- ja võrguettevõtteid esindava **Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühingu** eesmärgiks on energeetikavaldkonna tasakaalustatud areng. Organisatsioon on aktiivne kaasarääkija õigusloome partnerina ning energeetika tulevikuvisiooni arendamisel. Ühingu missiooniks on koolitada pädevaid insenere ja spetsialiste, kelle oskustest ja vilumusest sõltub nüüdisaegse tehnoloogia tegelik kasutusele võtmine. Ühing pakub täiendkoolitusi inseneridele ning õppepäevi korteriühistutele.

5.7.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

MTÜ Cleantech ForEst projektiga „Taastuvenergia ja rohetehnoloogia alane koostöö eesmärgiga suurendada rohemajandusettevõtete ja jätkusuutlike tehnoloogiate kasutuselevõttu Usbekistanis" (2018) nõustati Usbekistani rohemajandusettevõtteid jätkusuutlike tehnoloogiate kasutuselevõtul, tõstes jätkusuutliku arengu taset ning soodustades alternatiivsete energiaallikate kasutuselevõttu.

8 TÖÖHÕIVE JA MAJANDUSKASV

EESMÄRK 8
Toetada jätkusuutlikku, kaasavat ja säästvat majandusarengut ning tagada kõikidele inimestele inimväärne töö

FOTO: RENEE ALTROV

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Vabariigi Valitsuse üks peamine eesmärk on teadmistepõhise majanduskasvu edendamine. Eesti tööjõu tootlikkus on kiiresti kasvanud (2018. a 78% ELi keskmisest), kuid piirkondlikult ebaühtlaselt ja töötlevas tööstuses alla oodatud tempo. Edasine kasv eeldab aktiivsemat teadus- ja arendustegevust ning uute tehnoloogiate kasutuselevõttu. Siiani jääb Eesti ettevõtete teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal SKP-s (0,59%) tunduvalt alla ELi keskmise (1,45%). Ka digitehnoloogiate integreerimine ettevõtlussektoris on Eestis kesine (ELis 16. koht).

Samuti on valitsuse eesmärk sissetulekute suurendamine ning suur tööhõive, mille poolest on Eesti ka edukas olnud. Keskmise palga kasv on olnud kiire ning tööhõive määr on 79,9%. Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis 2019–2023 on seatud eesmärgiks hoida kõrget tööhõives osalemise määra vanuserühmas 20–64 aastat. Hõive kasvule on kaasa aidanud soodne majanduskeskkond, töövõimereformi elluviimine ning pensionireform. Vähenenud töövõimega inimeste tööhõive määr on kasvanud 2018. aastaks 51,1%ni (2015. aastal oli 48,5%). Pensioniea tõusuga jääb igal aastal tööturule rohkem inimesi ja paljud töötavad edasi ka peale pensioniea saabumist. Võrreldes teiste EL riikidega on Eestis üle 50-aastaste tööhõive määr kõige kõrgem.

Ettevalmistamisel on Eesti teaduse, arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021–2035. Esmakordselt käsitletakse neid teemasid ühises strateegilises kavas, et luua valdkondade vahel rohkem sünergiat ja sidusust. Arengukava üheks eesmärgiks on Eesti arengu tuginemine teadmuspõhistele ja innovaatilistele lahendustele. Eesmärgiks seatakse Euroopa Liidu keskmise või isegi seda ületava tootlikkuse taseme saavutamine aastaks 2035. Eelnevaga võrreldes pööratakse enam tähelepanu keskkonnasäästlike tehnoloogiate arendamisele ja kasutuselevõtule, ringmajanduse arendamisele.

Eestis on kohaliku ressursi väärindamise ressursitootlikkus väga väike (0,4 eurot kg kohta). Ettevõtluses tuleb suuremat rõhku panna keskkonnahoidlikele tehnoloogiatele ja ärimudelitele ning kohalike ressursside ja teisese toorme suuremale väärindamisele.

SKP reaalkasv	Ressursitootlikkus	Tööjõu tootlikkus tunnis	Tööhõive määr
4,3%	**0,56 euro/kg**	**20,9 eurot**	**79,9%**

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
8.1. SKP reaalkasv (muutus võrreldes eelmise aastaga), %	2,6	4,3 (2019)
8.2. Ressursitootlikkus, euro/kg	0,63	0,56 (2017)
8.3. Tööjõu tootlikkus tunnis, eurot	18,4	20,9 (2019)
8.4. Tööhõive määr, %	76,6	79,9 (2019)
8.5. Pikaajalise töötuse määr, %	2,1	0,9 (2019)
8.6. 15–24-aastased noored, kes ei õpi ega tööta, %	9,1	6,9 (2019)

5.8.1 KESKVALITSUSE TASAND

On tõdetud, et ettevõtete ja teadusasutuste koostöö tihendamiseks ja teadmiste siirdeks tuleb kasvatada kõigi osaliste koostöövõimekust. 2017. aastast toetatakse ministeeriumides **teadusnõunike** tööle võtmist, et parandada ministeeriumide võimekust oma valdkonnas vajaliku teadus- ja arendustegevuse tellimise ja teadustulemuste kasutamise küsimustes. Sarnaselt käivitati 2019. aasta lõpus katseprojektina **ettevõtluse haruliitude arendusnõunike toetusmeede**, millega toetatakse liitude tegevust valdkonna teadus- ja arendustegevuse hoogustamisel. Meetme toel palgatud arendusnõunikud aitavad suurendada valdkonna ettevõtjate teadlikkust teadus- ja arendustegevuse võimalustest ja määrata selgemalt ettevõtete ühishuvid ning teadus- ja arendustegevuse vajadused. Ettevalmistamisel on ka **toetus teadlastele liikumiseks erasektorisse** tööle.

Astutud on olulisi samme stiimulite loomiseks, mis aitaks parandada ettevõtete ja teadusasutuste vahelist koostööd ja kasvatada teadmussiiret. **Suurendatud on ettevõtluslepingute osakaalu teadusasutuste baasfinantseerimise valemis**. Kehtib loogika, et mida rohkem on teadusasutused saanud tulu koostööst ettevõtetega, seda rohkem saavad nad riigieelarvelist teaduse baasfinantseerimist.

Lisaks on Haridus- ja Teadusministeerium algatanud ettevõtjate vajadustest lähtuvad **valdkondlikud teadusprogrammid**. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia programm käivitus 2018. aastal ning ressursside väärindamise programmiga alustatakse 2020. aastal. Teadlastele pakutakse alates 2019. aastast katseprojekti korras **arendusgrante** oma teadustulemuste ettevõttele huvipakkuvasse faasi arendamiseks.

Ettevõtete innovatsioonivõime ning teadus- ja arendustegevuse toetamisele on viimastel aastatel enam tähelepanu pööratud, nähes selles peamist soovitud tootlikkuse kasvu saavutamise võimalust. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse (EAS) kaudu pakutakse ettevõtetele **innovatsiooni- ja arendusosakuid** (4000 euro mahus), mille abil saab ettevõtja kasutada teadusasutuste teenuseid. Sageli teevad osakut kasutavad ettevõtted toetuse abil esimest korda teadlastega koostööd. Alates 2018. aastast pakub EAS ka **tootearenduse toetust**, mille abil soovitakse julgustada tööstusettevõtjaid investeerima rohkem arendustegevusse. Tulemusena oodatakse ettevõtjate lisandväärtuse ja uute toodete müügikäibe kasvu. Juba teadusmahukama tegevuse jaoks saab abi **rakendusuuringute toetamise meetmest NUTIKAS**, millega aidatakse kaasa ettevõtjate huvides tehtavatele rakendusuuringutele teadusasutustes.

Kohaliku kapitalipakkumise ning **riski- ja erakapitalituru arendamiseks** suurendasime SA Kredex kaudu riskikapitali pakkumist. Fondifondide kaudu riskikapitali pakkumine aitab nii Eesti alustavatel kui ka pikemalt tegutsenud kiirelt kasvavatel ettevõtetel areneda ning kasvu rahastada.

2017. aastal alustas tööd **majandusarengu valitsuskomisjon**. See on ministrite tasandi komisjon, mille eesmärk on edendada Eesti majandusarengut ja parandada riigi konkurentsivõimet. Komisjon kohtub üldjuhul kord kuus ning komisjoni tegevust juhib peaminister. Komisjon arutab eelkõige majanduskeskkonna, tööturu ja ettevõtluse arendusega seotud küsimusi. Näiteks kiideti komisjonis 2017. aastal heaks äridiplomaatia strateegia, mille elluviimine on aidanud soodustada välisinvesteeringuid ja Eesti ettevõtete eksporti.

Alates 2015. aastast rakendatakse **loomemajanduse arendamise meedet**, mille eesmärk on siduda kultuuri- ja loomevaldkondades olevat potentsiaali ettevõtlusega, et soodustada uute ambitsioonikate ärimudelitega ettevõtete juurdekasvu, suurendada kultuuri- ja loomevaldkondade ekspordivõimekust ning luua teistele majandussektoritele loomemajanduse kaudu lisaväärtust ärimudelite, toodete ja teenuste ning müügi ja turunduse arendamisel. Riik soodustab loomemajanduse arengut osana teadmistepõhisest majandusest.

Piirkondliku konkurentsivõime tugevdamiseks on loodud **regionaalsete kompetentsikeskuste meede**, mille eesmärgiks on piirkonnaspetsiifilistel arengueeldustel põhineva ettevõtluse teadus- ja arendustegevuse arendamine ja lisandväärtuse kasvatamine piirkondade teadus- ja haridusasutuste, ettevõtete ja kohalike omavalitsuste koostöös.

2016. aastal kinnitati **toetuse andmise tingimused piirkondlike algatuste kohta tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks**. Toetusmeetmega soodustatakse ettevõtete arengut ja kasvu, ettevõtlusaktiivsuse ja tööhõive kasvu ning aidatakse kaasa noorte ettevõtlikkusteadlikkusele, täiendades vastavaid üleriigilisi toetusmeetmeid ja arvestades maakonna eripära ning huvirühmade vajadusi.

Selleks, et ühtlustada eri asutuste tööturgu toetavaid tegevusi ja vähendada dubleerimist, korrastati **karjääriteenuste pakkumine**. Seni SA Innove Rajaleidja keskuste pakutud karjäärinõustamine ning töötukassa pakutud karjäärinõustamise ja -info teenuste osutamine ühendati – alates 2019. aastast koondus karjäärinõustamise ja karjääriinfo vahendamise teenus töötukassasse ning karjääriteenused ja -info on kättesaadav kõigile soovijatele üle terve Eesti, sealhulgas õpilastele, töötavatele inimestele, töötutele ja vaenemaealistele.

2018. aastal alustati **mitteaktiivsetele 16–26-aastastele noortele tugisüsteemi (noortegarantii tugisüsteem) pakkumist**, mille eesmärk leida üles ja pakkuda mitteõppivatele ja mittetöötavatele noortele neile vajalikku tuge ja abi, et noored uuesti tööle või õppima suunata. Uue tugisüsteemi raames on kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajal uudse IT-lahenduse kaasabil võimalus üles leida selles omavalitsuses elavad NEET(*not in education, employment or training*)-noored ja nendega kontakteeruda. Igale noorele lähenetakse individuaalselt, selgitatakse välja tema abivajadus ja eesmärgid, juhatatakse vajaduse korral olemasolevate riiklike teenusteni ning aidatakse tutvuda õppimise ja tööotsimise võimalustega. Seejuures on abi vastuvõtmine noore poolt vabatahtlik ning kui noor seda mingitel põhjustel ei soovi, võib ta abist igal hetkel loobuda.

Üheks suuremaks ülesandeks tööturu valdkonnas on **uuenenud töösuhete tingimuste ja sotsiaalsete garantiide väljatöötamine**. Tuleviku töö toob meile paindlikke töötamise vorme ning neile on iseloomulikud ebatraditsioonilised tööajad ja töötamiskohad või ebaregulaarne töötegemine. Senised kohustused ja õigused traditsioonilises töösuhtes ei ole uute töövormide puhul otseselt rakendatavad ning välja on kujunenud erinevaid ja mitmetahulisi töö tegemise viise, nt töötajate jagamine, töö jagamine, töö ajutine juhtimine, juhutöö, sh 0-tunni lepingud ja töö väljakutsel, IKT-põhine mobiilne töö, interneti platvormidel põhinev töö jne.

5.8.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Eesti iduettevõtluse ökosüsteemi arendamiseks on ellu kutsutud **Startup Estonia programm**, mille tulemusena ning tänu bürokraatiavabale

ja iduettevõtlust soosivale ärikeskkonnale on praeguseks Eestis välja kujunemas rahvusvaheliselt silmapaistev iduettevõtluse ja selle põhise innovatsiooni ökosüsteem. Eestis on umbes 100 organisatsiooni, kes pakuvad tooteid ja teenuseid erinevates iduettevõtte arengustaadiumides, alustades noorte ja laste ettevõtlus- ja innovatsiooniharidusest ning lõpetades kasvufaasis olevate iduettevõtete (scale-up'ide) teenusepakkujatega.

Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum arendab alates 2005. aastast Eestis vastutustundliku ettevõtluse temaatikat ja koondab Eestis vastutustundlikku ettevõtlust praktiseerivaid ettevõtteid. Foorum korraldab teavitusüritusi ning viib ettevõtteid kokku ekspertidega ja nõuandjatega erinevatest säästva arengu teemasid puudutavatest valdkondadest. 2019. aasta novembris tutvustati erinevaid vastutustundliku ettevõtlusega seotud indikaatoreid, mille kaudu juhtida ettevõtetes säästva arengu eesmärkide saavutamist.

Eesti Keskkonnaühenduste Koda on katusorganisatsioon keskkonnakaitse eesmärke kaitsvatele ühendustele. Liikmed osalevad erinevatel seminaridel ja foorumitel, samuti tehakse koostööd ettevõtetega, et edendada nende ressursitõhusust ning otsida alternatiive erinevatele ohtlikele kemikaalidele (nt Balti Keskkonnafoorumi projekt Life FitforREACH, mille eesmärk on valmistada ette väike- ja keskmise suurusega ettevõtteid tulevasteks ülesanneteks, mis puudutavad kemikaalide kasutamisega seotud piiranguid).

Eesti Keskkonnajuhtimise Assotsiatsioon algatas 2018. aastal ringmajanduse foorumi, mis avatud teabevahetus- ja koostööplatvormina aitab edendada ringmajandust, tutvustada ringmajanduse põhimõtteid ja nende integreerimist ettevõtete igapäevasesse tegevusse, jagada parimaid kogemusi ning soodustada ettevõtete ja organisatsioonide vahelist koostööd. Alates 2018. aastast on korraldatud kokku 3 ringmajandusteemalist seminari ja tehti läbi 10 ettevõttes ringdisaini auditeid. Samuti on organisatsioon algatanud Rohelise Kontori sertifikaatide väljastamise. Rohelise Kontori põhimõtteid nt jäätmekäitluse, energia- ja veetarbimise, keskkonnahoidlike ostude ja transpordi ning töötajate teadlikkuse vallas on rakendanud nii ettevõtted, koolid kui ka avaliku sektori asutused. 2020. aasta seisuga on kokku väljastatud 22 Rohelise Kontori sertifikaati.

2017. aastal loodi katusorganisatsioon **MTÜ Maakondlikud Arenduskeskused (MAK)**, mis koondab Eesti maakondades asuvad 15 arenduskeskust ühtsesse võrgustikku. Võrgustiku liikmete ellu kutsutud muutus võimaldas alates 2019. aasta algusest alustada iseseisvalt piirkondlike alustavate ja tegutsevate ettevõtjate ja kodanikuühenduste nõustamise ja arendamise teenuse pakkumist erinevate strateegiliste partnerite loodud tugiprogrammide raames. Koostöös kohalike omavalitsustega ja ministeeriumidega (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Rahandusministeerium, Siseministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium) ning ettevõtjatele teenuseid pakkuvate organisatsioonidega (töötukassa, KredEx, Maaelu Edendamise Sihtasutus, pangad, SA Innove, Tallinna Ettevõtlusamet, jt) aitavad MAKid kavandada ning ellu viia kohaliku, maakondliku ja ka riikliku tasandi avaliku sektori investeeringuid taristusse ning teenuste arendamisesse.

Kohaliku omavalitsusena on **Tallinna linn** alates 2000ndate algusest panustanud aktiivselt võimaluste loomisele ettevõtluse arenguks ja innovatsiooni tekkeks Tallinnas. Tegevuste põhifookus on olnud suunatud ettevõtlusaktiivsuse ja teadlikkuse kasvu, alustavate ettevõtete arengu ja innovatsiooni toetamisse ning inkubaatorite, tööstus- ja tehnoloogiaparkide arendamise kaudu soodsa keskkonna loomisele ärivõimaluste laiendamiseks. Mikro- ja väikeettevõtetele pakutakse terviklikku teenuste paketti, mis sisaldab ettevõtlusnõustamist, ettevõtlusalaste koolituste pakkumist. Linna rahalisel toel hoogustatakse start-up-ettevõtlust, kiiret prototüübi valmimist ja miinimumtoote turule toomist ning toetades start-up-ettevõtlust käsitlevate õppemoodulite levikut, interdistsiplinaarsete meeskondade moodustamist. Ettevõtluse väärtustamiseks ning ettevõtlusteadlikkuse kasvatamiseks korraldatakse iga aasta Tallinna Ettevõtluspäeva koos kohalike ettevõtjate tunnustamisüritustega ning MELT Innovatsioonifoorumi.

5.8.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Alates 2014. aastast on **Eesti Kaubandus-Töös-tuskoda** tugevdanud majandus- ja kaubandus-suhteid arenguriikidega, korraldades sihtriikides äriseminare ning koostades Eestisse tulevate delegatsioonide vajadustele vastavaid õppep-rogramme. Elluviidavad tegevused toetavad arenguriikide majanduskasvu ning tööhõivet ettevõtlussidemete kaudu, väike- ja keskmise suurusega ettevõtteid ja muud ettevõtlust ning julgustavad üha rohkem kasutama innovatsiooni. Projekti tegevused toimuvad vähimarenenud riikides.

Kahepoolses koostöös on pikka aega ja edukalt ettevõtlust ja ärikeskkonda Ukrainas arendanud **SA Estonian Business School**. Esmalt alates 2017. aastast projektiga „Ettevõtluse kompe-tentsikeskuse käivitamine Ternopil Business School's" (2017–2018), mille tulemusena on Ternopol Business School võimeline pakkuma erineva kestuse ja suunitlusega äri- ja ettevõtlus-alase kirjaoskuse mooduleid Ternopili ülikoolide üliõpilastele ja õppejõududele, Ternopili regiooni tööandjatele ja töötajatele. Pärast seda käivitati projekt „Äriinnovatsiooni keskuse väljaaren-damine Ternopil Business School's" (2019–2020), mille käigus arendatakse välja äriinnovatsiooni keskus, mis seob ülikooli ja ärimaailma, aidates kaasa regiooni majanduse konkurentsivõime kasvule. Keskus pakub ärimentorlust, samuti lühikesi ja tõhusaid äriarenduse kursuseid. Projekti sihtrühmaks on alustavad ettevõtjad ja tööturult eemale jäänud grupid, sealhulgas sõjaveteranid ja sisepõgenikud.

EESMÄRK 9

Ehitada vastupidav taristu, toetada kaasavat ja säästvat industrialiseerimist ning innovatsiooni

9 TÖÖSTUS, UUENDUS JA TARISTU

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammis ja eelarvestrateegias pööratakse suurt tähelepanu kvaliteetse ja nüüdisaegse taristu rajamisele. Vabariigi Valitsuse eesmärk on hea lennu- ja mereühendus ning kvaliteetne raudtee- ja maanteevõrk. Transpordisüsteemi eesmärk on võimaldada inimeste ja kaupade liikumist kättesaadaval, mugaval, kiirel, ohutul ja jätkusuutlikul moel.

Lisaks on eesmärgiks toetada uute tehnoloogiate kasutuselevõttu ning tagada kiire internetiühenduse laialdane kättesaadavus Eestis.

Eesti ettevõtete innovatsioonivõimekus on tagasihoidlik. Vaid väga vähesed investeerivad teadus- ja arendustegevusse (2018. a moodustasid ettevõtete teadus- ja arenduskulutused 0,59% SKP-st), koostöö teadusasutustega on tagasihoidlik, samuti on väike erasektoris töötavate teadlaste arv. Just ettevõtlussektori vähene innovatsioonivõimekus paistab välja ka Euroopa innovatsiooni tulemustabelist, kus Eesti positsioon on Euroopa keskmise suhtes langenud. Eesti tugevaks küljeks on aga inimressurss, finants- ja tugimeetmed, innovatsiooni toetav keskkond ning meie teadlaste tihe rahvusvaheline koostöö. Summaarse innovatsiooniindeksi langus on seotud ka oluliste metoodiliste muutustega. Lootustandev on aga oma innovatiivsuse poolest silma paistvate iduettevõtete sektor. Nende arvukus ning kapitaliseeritus on märkimisväärselt kasvanud ning üha olulisemaks muutub nende panus majandusse laiemalt.

Ettevõtete teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni valdkonna olukorda, eesmärke ja tegevusi on laiemalt kajastatud peatükis 1.8.

Teadus- ja arendustegevuse kulutuste osatähtsus SKP-s	Teadlaste ja inseneride arv 100 000 elaniku kohta	Kiire internetiga ühenduste osatähtsus	Interneti kasutamise määr
1,4%	**376**	**15,1%**	**89,4%**

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
9.1. Teadus- ja arendustegevuse kulutuste osatähtsus SKP-s, %	1,2	1,4 (2018)
9.2. Teadlaste ja inseneride arv 100 000 elaniku kohta	330	376 (2018)
9.3. Kiire internetiga ühenduste osatähtsus, %	11,5	15,1 (2018)
9.4. Interneti kasutamise määr, %	87,2	89,4 (2018)
9.5.1. Rongisõitjate osatähtsus maismaa sõitjateveos, %	2,0	2,3 (2017)
9.5.2. Sõiduautoga sõitjate osatähtsus maismaa sõitjateveos, %	80,1	80,5 (2017)
9.5.3. Bussi- ja trollisõitjate osatähtsus maismaa sõitjateveos, %	17,9	17,3 (2017)
9.5.4. Raudteeveo osatähtsus maismaa kaubaveos, %	42,9	46,2 (2018)
9.5.5. Maanteeveo osatähtsus maismaa kaubaveos, %	57,1	53,8 (2018)

5.9.1 KESKVALITSUSE TASAND

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi juhtimisel koostatakse **transpordi ja liikuvuse arengukava aastateks 2021–2030** valdkonna pikaajaliste eesmärkide seadmiseks. Suurimad transporditaristu arendusprojektid on etapiviisiline **raudtee elektrifitseerimine**, mis aitab vähendada nii keskkonnamõju kui ka müra ning suurendab ühenduste kiirust, uue kiire rahvusvahelise raudtee, **Rail Balticu**, rajamine, 2+2 rahvusvaheliste **põhimaanteede arendamine**. Väljaselgitamisel on meetmed, mis on vajalikud transpordisektoris kliimaeesmärkide saavutamiseks aastaks 2030 ja 2050. Valmistatakse ette ka Euroopa Liidu finantsperioodi 2021–2027 vahendite kasutamist, kus põhirõhk on säästva transpordi arendamisel. Ellu viiakse linnades jalgratta- ja trammiteede ning riigi siseselt raudtee arendusprojektid.

Taristu kättesaadavuse edendamisele aitab kaasa alates 2020. aastast Riigikantselei juures tegutsev **ligipääsetavuse rakkerühm**, kes töötab välja meetmed, mis hõlmavad uue loodava keskkonna ligipääsetavuse tagamist, olemasoleva keskkonna ligipääsetavuse parandamist ning ligipääsetavuse alase ühiskondliku teadlikkuse ja suutlikkuse suurendamist füüsilise ja infotehnoloogilise keskkonna ning teenuste kujundajate seas. Samuti on oluline parandada otsustajate ja kogu ühiskonna teadlikkust ligipääsetavuse teemal ning saavutada lähiaastatel olukord, kus loodav füüsiline ja e-keskkond vastab nüüdisaegsetele ligipääsetavuse põhimõtetele.

Loodud on ka piirkondlikke meetmeid. 2019. aastal käivitati **Ida-Virumaa tööstusinvesteeringute toetusmeede**, mille eesmärk on Ida-Virumaa tööstussektoris uute, keskmisest kõrgema palgaga töökohtade loomine ja tööstusettevõtete lisandväärtuse kasv.

Digitaalse lõhe vähendamiseks linna ja maapiirkondade vahel valmis 2017. aastal **kiire interneti lõppühenduste („viimase miili")** rajamise analüüs, soovitustega riigipoolseks sekkumiseks kõikjal Eestis lairibaühenduse lõpptarbijatele kättesaadavuse parandamise nimel. Valitsus arutas ettevõtlus- ja infotehnoloogiaministri vastavaid ettepanekuid veebruaris ja novembris.

Analüüsi tulemuste põhjal töötati välja **meede lairiba juurdepääsuvõrkude ehitamise toetamiseks**. Toetusmeetmega investeerib riik aastatel 2018–2019 lõppühenduste rajamise hoogustamiseks 20 miljonit eurot seemnekapitali.

Valitsus on otsustavalt suurendanud **teadus- ja arendustegevuse rahastamist** riigieelarvest. Süstemaatiliselt oleme suurendanud teaduse baasfinantseerimist, mis tagab teadlaste karjäärile suurema stabiilsuse. Teaduse baasfinantseerimine on mõne aastaga kolmekordistunud, mille tulemusena on baasfinantseerimise ja konkurentsipõhise rahastamise (uurimistoetused) omavaheline suhe jõudnud 2020. aastaks eesmärgiks seatud suhteni 50% ja 50%.

Teadus- ja arendustegevuse järelkasvu tagamiseks suurendati **2018. aastal doktoranditoetusi**, mis tõusid selle tulemusena 422 eurolt 660 euroni.

Järjest enam viiakse Eesti ellu **kaugseire ja satelliitandmete kasutuselevõtuga** seotud teadus- ja arendusprojekte. 2019. aastal loodi Maa-ameti juurde riiklik satelliitandmete jagamiskeskus ESTHub, mille eesmärk on

FOTO: KAJAR KATTAI

vahendada ja töödelda Sentineli missioonide andmeid Eesti territooriumi ja muude huvipakkuvate piirkondade kohta. ESTHubi andmeid on juba kasutatud satelliidiandmetel põhineva jääkaardi ja metsaressursi arvestamise kaugseire projektides. Samuti kasutab AS Datel Sentinel-1 kogutud ja ESTHubi vahendatavaid kaugseire andmeid uues globaalses teenuses „Sille". Varase eelhoiatuse süsteem „Sille" võimaldab seirata infrastruktuuriobjektide ja hoonete vaevumärgatavaid liikumisi ja vajumisi ning sellega maandada riske ja ennetada õnnetusi.

2019. aasta alguses käivitus ka analüüsiprojekt **„Kaugseire andmete kasutuselevõtt avalike teenuste väljatöötamisel ja arendamisel"**. Kaheaastase projekti raames selgitatakse välja kaugseireandmete kasutusvõimalusi järgmistes valdkondades: maastikutulekahjude ennetamine ja likvideerimine; üleujutuste ja veetaseme seire; põllumajandusmaade kasutuse seire ning ehitustegevuse planeerimine ja järelevalve.

5.9.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Eesti intelligentse transpordi valdkonna organisatsioonid nii avalikust kui ka erasektorist on Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidu eestvedamisel koondunud ühtseks **ITS Estonia võrgustikuks**. Võrgustiku peamisteks eesmärkideks on suurendada transpordi ja logistika valdkonna efektiivsust, keskkonnasäästlikkust ning ohutust nii reisijate kui ka kaubaveo vallas ning toetada valdkonna ettevõtete eksporti ja arengut. Eesmärkide saavutamiseks toimuvad erinevad töörühmad, seminarid ning ajurünnakud avaliku ja erasektori vahel nii rahvusvahelisel kui ka riigisiseselt. ITS Estonia on platvorm koostööks avaliku ja erasektori vahel uute katseprojektide käivitamisel ning teadmiste jagamisel valdkonna arengusuundade kohta. ITS Estonia on ka rahvusvahelise Ertico ITS Nationals võrgustiku liige, olles aktiivne koostööpartner Euroopa teistele intelligentse transpordi valdkonna võrgustikele.

Tallinna Linnatranspordi AS on Tallinna linnale kuuluv ettevõte, mille põhitegevuseks on bussi-, trolli- ja trammiliiklusteenuste osutamine. Ettevõtte strateegia fookuses on keskkonnahoidliku ühistranspordi arendamine, mis panustab puhtamasse linnakeskkonda ja sõitjate arvu järkjärgulisele kasvule. Sõidukipargi uuendamisega soovib ettevõte aastateks 2025 ja 2035 jõuda järgmiste oluliste teetähisteni:
– aastal 2025 on diiselbussid asendatud keskkonnahoidlikumate sõidukitega (valdavalt gaasibussidega) ning toimuvad katsetused elektribussidega opereerimisel;
– aastal 2035 liiguvad kõik Tallinna ühistranspordi sõidukid valdavalt taastuvelektri jõul.

Seatud eesmärgid on kõrged, sest diiselsõidukid moodustavad Tallinna Linnatranspordi AS veeremist ca 79%. Esimene suurem samm astuti 2018. aastal, mil alustati ühesaja gaasibussi ja selle jaoks vajaliku tankimistaristu hankimisega. Uued sõidukid alustavad teenindamist 2020. aasta lõpus ning need hakkavad asendama vanimaid diiselbusse. Aastatel 2017–2019 on püütud edendada ka elektritransporti ja vähendada selle keskkonnamõju. Samuti on oluline tõik, et ettevõtte trammid ja trollibussid kasutavad liikumiseks taastuvenergiaallikatest toodetud elektrienergiat.

5.9.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Et parandada IKT kättesaadavust ning tagada arenguriikide elanikele üldisemat ja taskukohasemat juurdepääsu internetile, on **E-riigi Akadeemia SA** alates 2014. aastast juurutanud mitmetes riikides turvalist andmevahetuskeskkonda: Tuneesias valitsuse toetamine e-valitsemise süsteemi arendamisel, Kõrgõzstanis koosvõimelahenduste arendamine, sh x-tee juurutamine, Ukrainas parandades avalike teenuste pakkumist Ukraina omavalitsustes ja Palestiinas e-teenuste ja x-tee loomine.

Üks silmapaistvamaid projekte innovatsiooni edendamisel arengukoostöös on olnud 2018. aastal ÜRO Peaassamblee kõrgetasemelise nädala raames president Kersti Kaljulaidi ja ÜRO Arenguprogrammi (UNDP) juhi Achim Steineri välja kuulutatud **Eesti-UNDP koostööprojekt „Digital Transformation as Sustainable Development Pathway"** (2018–2020), mille eesmärk on Eesti e-valitsemise kogemuse jagamine UNDP platvormi kaudu u 170 arenguriigiga ja UNDP digitaliseerimine. Eesti poolt on projekti elluviijaks E-riigi Akadeemia SA. Projektil on neli töösuunda. Esimese töösuuna raames töötati välja tööriist (diagnostic tool), millega saab kiiresti hinnata riigi digitaalset olukorda ning koostada tegevuskava riigi digitaliseerimiseks. Tööriista katsetati projektiga Mauritiusel. Seejärel integreeriti tööriist UNDP ametlikku andmebaasi, millest UNDP maakontorid seda kasutada saavad. Teise töösuuna eesmärk oli UNDP digitaliseerimine. Töötati välja UNDP digistrateegia (digital strategy) ja selle rakendusplaan aastateks 2019–2021. UNDP-sse on praeguseks palgatud kõrgem digiametnik (Chief Digital Officer), kes jätkab organisatsiooni digitaliseerimist. Kolmandas töösuunas korraldati projekti käigus välja arendatud tööriista tutvustamine. Neljas suund näeb ette tööriista kasutamise linnade tasandil ja töötubade korraldamise digitaliseerimise e-identiteedi teemadel. Septembris 2019 algatasid UNDP ja Hiltoni Sihtasutus City2City võrgustiku initsiatiivi, mis muu hulgas toetab tööriista kasutamist.

Rahvusvahelises koostöös saab hea näitena esile tuua veel **Garage48 OÜ** projekti „Moldova kohaliku mentorite kogukonna ehitamine ning Moldova noorte seas ettevõtluse populariseerimine Garage48 ja Yep! Moldova poolt" (2019–2020), mis koondab Moldova noorema põlvkonna tarkvaraarenduse, disaini, turunduse, projektijuhtimise ja teiste valdkondade silmapaistvamad talendid eesmärgiga nende harimise ja inspireerimise kaudu luua uue generatsiooni *start-up*-ettevõtjate kogukond, mille liikmetel on tugevad teadmised ja reaalsed oskused rahvusvahelise äri ja IKT sektorites. Projekti teine pool koondab kohalike mentorite kogukonna ja pakub neile tuge Garage48 kogenud mentorite poolt. Ühe aasta jooksul korraldatakse üliõpilastele mõeldud inkubatsiooniprogramm, Idee Garage päevad ja Yep! Moldova tiimi külastus Eestisse ning arendatakse kohaliku mentorkogukonna võimekust töötubades.

Idufirmade tegevust on **Garage48 AS** edendanud veel näiteks Valgevenes projektiga „Väikeettevõtluse ja start-up kogukonna arendamine Valgevenes" (2016–2017) ja praegu Gruusias projektiga „Ettevõtluse arendamine Gruusia noorte seas" (2019–2020).

Hea näitena saab esile tuua näiteks USA ja Eesti Välisministeeriumi kaastoetusel Ukrainas ja Moldovas vahemikus 2017–2018 toimunud **ekspordikontrolli infosüsteemi „Stratlink"** arendamise, mida rakendas SpinTeK AS. See e-litsentsimissüsteem tagab valitsusasutuste ja korporatsioonide vahelise õigeaegse teabevahetuse lubade andmise kohta sõjatööstussektoris. Täieliku automatiseerimise kaudu kiirendab süsteem litsentsimisprotseduuride rakendamist, hoiab kokku riigieelarve vahendeid ja loob pidevat suhtlust tolliasutustega, et vältida rikkumisi ekspordikontrolli valdkonnas. E-litsentside abil on võimalik paremini hallata rahvusvahelise relvaveoga seotud üksikisikute ja organisatsioonide andmeid.

Eluasemevaldkonna reformideks ettevalmistamisel ja reformide toetamisel Ukrainas rakendas Eesti Korteriühistute Liit projekti **„Ukraina eluasemevaldkonna reformide toetamine"** (2018–2020). Projekti raames töötasid Eesti Korteriühistute Liit ja projektipartnerid Ukrainas koos ÜRO Euroopa Majanduskomisjoni elamuvaldkonna ekspertidega välja elamureformide elluviimisel vajaliku kutsestandardi Ukraina korteriühistute juhtidele ja korterelamute halduritele.

EESMÄRK 10

Vähendada ebavõrdsust nii riikide sees kui ka nende vahel

10 EBAVÕRDSUSE VÄHENDAMINE

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Võrdse kohtlemise põhimõte lähtub inimestevahelise võrdsuse põhimõttest ja diskrimineerimise keelust ning tähendab kõigi inimeste vajadustega arvestamist, mitte kõigi inimeste ühetaolist kohtlemist. Võrdse kohtlemise poliitika eesmärgid ja vahendid on kirjeldatud heaolu arengukavas 2016–2023, täpsemalt alaeesmärgis 3: inimeste võimalused iseseisvalt toime tulla, kogukonnas elada ning ühiskonnaelus osaleda on tänu efektiivsele õiguskaitsele ja kvaliteetsele kõrvalabile paranenud.

Võrdse kohtlemise valdkonda reguleerib võrdse kohtlemise seadus, mille eesmärk on tagada isikute kaitse diskrimineerimise eest rahvuse (etnilise kuuluvuse), rassi, nahavärvuse, usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse alusel. Samas pakub seadus rühmiti ebaühtlast kaitset: usutunnistuse või veendumuste, vanuse, puude või seksuaalse sättumuse tõttu diskrimineerimine on reguleeritud teiste alustega võrreldes vähemates valdkondades.

Eesti ühiskonnas kasvab vanemaealiste ning puudega inimeste osakaal ja üldarv. Kokku moodustasid puudega inimesed 2019. aasta alguseks juba 12% Eesti elanikkonnast (158 542 inimest), mis on viimastel aastatel kasvutrendis. Vanuse kasvades suureneb ka terviseprobleemide ning kõrvalabi vajamise tõenäosus. Samuti peavad keskkond, pakutavad teenused ja tooted olema ligipääsetavad ning turvaliselt ja võimalikult iseseisvalt kasutatavad kõigile ühiskonna liikmetele.

Tõhusa õiguste kaitse saavutamiseks tegeleme järgmiste teemadega:

- Toetada ühiskonnarühmade võimalusi oma õigusi puudutavatel teemadel kas ise või esindusorganisatsioonide kaudu kaasa rääkida. Võrdsete võimaluste puudumine põhjustab ühelt poolt kahju inimesele, kelle õigusi rikutakse, teiselt poolt toob see kaasa kahju kogu ühiskonnale.
- Negatiivsete eelarvamuste ja stereotüüpidel põhinevate hoiakute leevendamine vähemusrühmadesse kuuluvate inimeste suhtes. Eestis on suhtumine negatiivne eeskätt teistsuguse etnilise päritolu, nahavärvi ja/või erineva religioosse või kultuuritaustaga inimeste suhtes, samuti seksuaal- ja soovähemuste suhtes. Ka üldine suhtumine võrdse kohtlemisega seotud küsimustesse on pigem negatiivne või ükskõikne kui osavõtlik.
- Võrdse kohtlemise seaduse parem rakendamine, et parandada inimeste teadlikkust oma õigustest ja kohustustest. Eelarvamused ja stereotüübid võivad põhjustada diskrimineerimist ja tõrjuvat suhtumist vähemustesse.
- Parandada teadlikkust abi, sh õigusabi saamise võimaluste kohta ning ühtlustada valdkonna seaduste tõlgendamist.

Võrdse kohtlemise edendamisel on jätkuvalt oluline tegeleda ligipääsetavuse edendamisega kõigis valdkondades, ühtlustada õiguslikku kaitset kõigile rühmadele ning parandada elanikkonna teadlikkust võrdse kohtlemise teemal.

Sissetulek leibkonnaliikme kohta aastas	Sissetulekute ebavõrdsus, kvintiilide suhtekordaja	Eriarstiabita jäänute osatähtsus
12 721 eurot	**5,1**	**15,8%**

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
10.1. Sissetulek leibkonnaliikme kohta aastas, eurot	10 698	12 721 (2018)
10.2. Sissetulekute ebavõrdsus, kvintiilide suhtekordaja	5,4	5,1 (2018)
10.3. Eriarstiabita jäänute osatähtsus, %	15,7	15,8 (2018)

5.10.1 KESKVALITSUSE TASAND

2020. aastal tehti **teavituskampaania võrdse kohtlemise edendamiseks**. Kampaania eesmärk oli murda eri vähemusrühmadega seotud stereotüüpe ja eelarvamusi, edendada mõistmist ja solidaarsust eri sotsiaalsete rühmade vahel ning vähendada diskrimineerimist hea eeskuju näitamise kaudu. Eesmärgiks oli ka edendada sallivust vähemusrühmade suhtes ja edendada ühiskondlikke hoiakuid, kus igal inimesel on õigus end võrdselt teistega ühiskonnaelus teostada ning tunda end turvaliselt.

Mitmekesise töökoha märgise mudel loodi 2016. aastal. Märgisega liitunud ettevõtted võtavad eesmärgiks sihipäraselt ja läbimõeldult oma organisatsioonis mitmekesisuse edendamisega tegeleda. Seega ei tähenda märgisega liitumine üksnes seda, et sõnades mitmekesisust väärtustatakse, vaid organisatsioonides töötatakse välja mitmekesisuse edendamise plaanid ning neid viiakse ellu. Mitmekesisus riigiasutustes on otseselt seotud riigivõimu legitiimsusega ja ka siseturvalisusega, iga kodanik peab end riigiametnikus ära tundma. Puuetega inimeste kaasamiseks riigiametitesse on juba tehtud konkreetseid samme, kuid palju on veel minna, et jõuda proportsionaalsuseni. Samuti on rahvusvähemused alaesindatud. Oluline on ka, et rühmad oleksid esindatud kõigil tasanditel (ka juhtkonnas).

Mitmekesisusele pööratakse tähelepanu ka **mitmekesisuse päeva** raames, mida tähistatakse igal aastal aprillis. Lisaks on võimalik juba aastast 2012 liituda vabatahtliku mitmekesisuse kokkuleppega, millega liitudes kinnitab ettevõte, vabaühendus või avaliku sektori organisatsioon, et austab inimeste mitmekesisust ning väärtustab võrdse kohtlemise põhimõtet nii oma töötajate, partnerite kui ka klientide seas. Kokkuleppega on praeguseks liitunud 110 organisatsiooni või ettevõtet.

2017. aastal viidi ellu **kampaania „Karjäär Eestis“**, mis oli mõeldud eesti keelest erineva emakeelega inimeste teavitamiseks töövõimalustest avalikus sektoris: valmisid kampaanialeht www.karjeravestonii.ee, samanimeline Facebooki leht, kampaania alamleht venekeelses Delfis (http://rus.delfi.ee/daily/career/), välireklaamid, telesari „Varju päev“ (10 edulugu muukeelsetest töötajatest avalikus sektorist, reporteriteks igas saates üks venekeelne noor) ja 10 lühivideot saadete ja eduloopersoonide tutvustamiseks. Valmis mitukümmend artiklit (ilmusid nimetatud kampaania lehekülgedel) ning toimus 8 infoseminari ülikoolides ja üldhariduskoolides ning webinar (interaktiivne infoseminar), millel osales üle 300 inimese.

2019. aastal valmis **analüüs „Avaliku sektori tööhõive võimaluste edastamine muukeelsele elanikkonnale“**, mis soovitab värvata avalikku teenistusse rohkem teistest rahvustest inimesi. Analüüs esitab konkreetsed ettepanekud muukeelse elanikkonna, eriti noorte teadlikkuse suurendamiseks avalikus sektoris töötamise võimalustest: tihendada koostööd gümnaasiumide ja ülikoolidega, parandada täien-

FOTO: TÕNU TUNNEL

dusõppe võimalusi, sh erialase eesti keele õpetamist, ning teavitada potentsiaalseid kandidaate töövõimalustest nende eelistatud kommunikatsioonikanalites. Toetavateks meetmeteks pakub analüüs mentorlus- ja praktikaprogrammide rakendamist.

2019. aasta sügisel korraldati Eestis kaks **vihakõne teemalist seminari**, mille sihtrühmadeks olid ajakirjanikud ja ametnikud. Seminar käsitles, kuidas vihakõnet ära tunda, kuidas reageerida ning kuidas ise mitte vihakõnet edasi kanda ega võimendada.

Loomaks täiendavaid **sotsiaalseid tagatisi ebaregulaarsete sissetulekutega isikutele**, sh vabakutselistele loovisikutele, jõustus 2016. aastal ravikindlustuse seaduse muudatus, millega sätestati võimalus summeerida sotsiaalmaksu isikul, kelle eest mitu tööandjat kokku maksavad ühes kuus sotsiaalmaksu vähemalt kehtestatud miinimumi ulatuses. See oli leevenduseks isikutele, kes töötavad projektipõhiselt või mitme tööandja alluvuses.

Erivajadusega inimeste toimetuleku parandamiseks ja tööturul osalemise toetamiseks käivitus 2016. aastast **uus töövõime toetamise süsteem ehk töövõimereform**, mida viidi ellu kolmes etapis. Reformi eesmärgiks oli toetada töövõimekaoga inimeste täisväärtuslikku elu uue töö leidmisega, arvestades nende isiklikku võimekust. See tähendab, et senise töövõimetuse asemel hakati hindama inimese töövõimet, uuendati teenuseid ning suunati fookus vähenenud töövõimega inimeste abistamisele töö leidmisel. Tegemist oli suure ja olulise mõtteviisi muudatusega, mis puudutab enam kui 100 000 Eestis elavat inimest.

Välisspetsialistide kaasamise tegevuskava ja IKT arenguprogrammi raames avati novembris **Eesti rahvusvaheline maja**, kus pakutakse Eestisse tööle tulevale välisspetsialistile ja teda värbavale ettevõtjale eri teenuseid, nt elukoha registreerimine, info perearstide, lasteaia- ja koolikohtade ning keeleõppe kohta, abi elamisloa dokumentide ettevalmistamisel, karjäärinõustamist riiki saabuvate spetsialistide elukaaslastele ning kohanemisprogrammi koolitusi.

Aastatel 2017–2023 toetab riik rahaliselt kohalikke omavalitsusi, et **kohandada üle 2000 erivajadusega inimese kodud**. Eluruumide kohandamine aitab erivajadusega inimestel paremini iseseisvalt toime tulla, vähendab hooldajate koormust ja loob paremad eeldused osaleda tööturul. Kohandamine tähendab eluruumi ümberehitamist sellisel viisil, et inimesele on

loodud nii tema erivajadustest tulenevad spetsiifilised – näiteks kaldtee, platvormtõstuk jne – kui ka puudest tulenevad tavapärased ümberehitused nagu pesemisruumis vanni asendamine dušiga. Kohandamise käigus võib rajada ka näiteks erivajaduse tõttu ohutust tagava piirde, aiavärava automaatika või tuua köögi tööpinnad ja tehnika madalamale tasapinnale.

Septembris 2019 otsustas valitsus luua **ligipääsetavuse rakkerühma**, mille eesmärk on välja töötada ettepanekud ja meetmed, mis toetavad ligipääsetavuse tagamist nii avalikus kui ka erasektoris. Vähene ligipääsetavus paistab eelkõige silma avalikus ruumis, kuid eksisteerib ka e-keskkondades nii riigi kui ka erasektori e-teenuseid tarbides. Kavandatavad meetmed parandavad kogu elanikkonna heaolu, kuid hõlbustavad eelkõige erivajadusega inimeste, vanemaealiste ning lastega perede toimetulekut. Rakkerühma töösse on kaasatud eri ministeeriumid, riigiasutused ning kohaliku omavalitsuse ja kolmanda sektori esindajad. Rakkerühma kokkukutsumise ja koordineerimise eest vastutab Riigikantselei, kelle ülesanne on esitada 2021. aasta suveks valitsusele oma ettepanekud ligipääsetavuse parandamiseks riigis.

5.10.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Eesti Puuetega Inimeste Koja tegevus aitab parandada puuetega inimeste toimetulekut, elukvaliteeti ja ühiskonnaellu kaasatust. Koda on võrgustik, kuhu kuulub 16 piirkondlikku puuetega inimeste koda ning 32 üle-eestilist puudespetsiifilist liitu ja ühendust. Koda tegutseb partnerorganisatsioonina poliitikakujundamises, rääkides kaasa töörühmades, mis lahendavad ligipääsetavuse, kaasava hariduse, vaesuse vastu võitlemise, sotsiaalhoolekandesse innovaatiliste lahenduste toomise jmt probleeme. 2018.–2019. aastal pakuti lapsehoiuteenust puuetega laste peredele, et vähendada hoolduskoormust. Samuti korraldati harvikhaiguste teemalisi ümarlaudu. 2018. aastal valmis ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni täitmise variraport.[17] Variraportis juhitakse tähelepanu kitsaskohtadele ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni täitmisel, toetudes praktilisele tegelikkusele Eesti puuetega inimeste elus.

MTÜ Ligipääsetavuse foorum asutati 2014. aastal ning selle tegevuse eesmärgiks on ligipääsetava keskkonna tagamine kõigile. Ühing koosneb eranditult eri puudeliikide esindajatest, kelle seas on 10–15-aastase tegutsemiskogemusega arhitektuuri, ehituse, disaini, IT jt alade spetsialiste ligipääsetavuse ja universaalse disaini alal.

Eesti Inimõiguste Keskuse huvikaitsetegevus on suunatud võrdse kohtlemise põhimõtte tõhusale rakendamisele erinevates valdkondades, kus see seni hästi ei toimi. See hõlmab nii üldist teavitustööd, et inimesed oma õigusi teaksid, koostööd ametiasutustega õiguse paremal rakendamisel ja strateegilist hagelemist, et luua pretsedente kohtu kaudu. Viimaste aastate üks enam kõneainet pakkunud ülesanne võrdse kohtlemise valdkonnas on olnud kooseluseaduse vastuvõtmine ja korrektne rakendamine. Selle korrektne rakendamine on üks inimõiguste keskuse huvikaitsetegevuse prioriteete, sest aitab mitte ainult LGBTIQ+ inimeste faktilist olukorda edendada, vaid edendab ka üldiselt inimõigusi ja sallivust toetavaid hoiakuid Eestis. Eesti Inimõiguste Keskus on ka mitmekesisuse edendamise eestvedaja Eestis.

Eesti LGBT Ühing on LGBT+ (lesbide, geide, biseksuaalsete, transsooliste ning muu seksuaal- ja sooidentiteedi ja eneseväljendusega) inimeste ja nende lähedaste heaks töötav mittetulundusühing, mille missioon on toetada LGBT+ kogukonda ja nende lähedasi, pakkudes tugiteenuseid ja teostades huvikaitset, ning parandada teavitustegevusega ühiskonna teadlikkust LGBT+ teemadest. Eesti LGBT Ühingu visioon seab eesmärgiks tugeva kogukonna ning hooliva ja kaasava ühiskonna, kus indiviide väärtustatakse sõltumata seksuaal- ja/või sooidentiteedist. Eesti LGBT Ühing on LGBT+ teemade eestkõneleja Eestis, mille peamisteks tegevusvaldkondadeks on huvikaitse, strateegiline kommunikatsioon, haridus ja kogukonna toetamine ning võimestamine.

5.10.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Maapiirkondade mahajäämusega tegeles Valgevenes **MTÜ Peipsi Koostöö Keskus** projektiga

[17] ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni täitmise variraport, 2018: https://www.epikoda.ee/wp-content/uploads/2018/03/EPIK_variraport_webi.pdf

„Sotsiaalse ja naisettevõtluse areng ning kogukonna koostöö Narochi põllumajanduspiirkonnas, Valgevenes" (2016–2017). Tegevustega arendati väikeettevõtlust ja mahetoidu tootmist Narochi piirkonnas, kunagises põllumajandusregioonis, mida praegu iseloomustab tööpuudus, noorte lahkumine ja ääremaastumine. Projekti tegevused aitasid kaasa ka pärandi ja kultuuri säilimisele ja tutvustamisele ning mahetootmise edendamisele, kasutades selleks Peipsimaa kogemusi. Koostööd tehti MTÜga Naised Narochi Piirkonna Taassünni Eest. Korraldati infopäevi ja koostööseminare, kohalik toidu- ja käsitöölaat Komorovos, õppereis Eestisse, valmistati info- ja trükismaterjale ja koostöös Komarovo kutsekooliga pakuti praktikakohti.

Hea näide on ka **Eassalu-Neitsi Külaselts**i projekt „Käsitöö ühendab ja annab tööd" (2017–2018) Moldovo Chiscareni rajoonis. Projekti tegevustega julgustati võimekaid käsitöötegijaid naisi töötama uute nüüdisaegsete tikkimismasinatega. Eesmärgiga hakata tootma ja realiseerima rahvuslikel ainetel käsitöötooteid, osteti neile tikkimismasinad ja toodete esitlustelgid. Lisaks sellele aitas projekt arendada naiste ettevõtlust. Projekti raames külastati Moldovas käsitööga seotud festivali ja korraldati rahvuslike mustrite ja logode tikkimise töötubasid. Moldova käsitöönaised esitlesid ja müüsid oma tooteid 2018. aasta Pärnu piirkonna käsitööfestivalidel.

Sarnaselt eelneva projektiga keskendub praegu käimasolev **Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskuse** projekt „Eesti-Moldova koostööplatvorm ettevõtlikele maapiirkondade naistele" (2019–2020) naiste ettevõtluse edendamisele Moldova maapiirkonnas. Tegevuste käigus jagavad Eesti naisettevõtjad oma kogemusi Moldova naistele, demonstreerides häid tavasid ja pakkudes mentorlust. Sihtpiirkonna naisettevõtjate finants- ja tegevussuutlikkuse suurendamiseks toimub viiemooduline koolitus osaliselt Eesti ekspertide osavõtul ning korraldatakse õppevisiit Eestisse.

Hea näitena võib esile tuua **Tartu Ülikooli** projekti „Naiste ja noorte kaasamine maapiirkondade ettevõtluses, arendades nende oskusi ja teadmisi külalismajanduse ja sündmusturismitoodete disaini valdkonnas" (2017–2019). Projektiga jõustati maapiirkondade naisi ja noori, suurendades nende teadmisi ja oskusi sündmus- ja külalismajanduse teenuste arendamise valdkonnas, kasvatades seeläbi nende ettevõtlikkust. Eesmärgi saavutamiseks koostati maaturismiettevõtluse (sh sündmuste korraldamise) praktiline käsiraamat, korraldati seminare sealsete ürituste korraldajatele, käsitöölistele ja väikeettevõtjatele, kus tutvustati häid näiteid Eesti maaturismisihtkohtadest ja -ettevõtlusest ning festivalidest. Korraldati ka õppereis Eestisse. Lisaks sellele pakuti Moldova maapiirkondade festivalide korraldajatele mentorlust ürituste korraldamisel. Projekti tulemusena sai üle 50 osaleja uusi ideid, kogemusi ning tuge, et arendada Moldova maapiirkondades ettevõtlust.

Piirkondliku ebavõrdusega tegeles aastatel 2018–2019 Gruusias **Jaan Tõnissoni Instituut** projekti „Gruusia maapiirkondade majandusarengu toetamine" raames. Gruusia majandusareng on viimastel kümnenditel olnud ebaühtlane ja selgelt on joonistunud välja aeglasemalt arenevad maaregioonid. Turism on üks olulisemaid Gruusia majandussektoreid, kuid üldjuhul külastatakse vaid peamisi ja tuntumaid vaatamisväärsusi. See on halvasti mõjunud maapiirkondade majandusnäitajatele ja elanike heaolule. Projekt keskendus vähem tuntud Adžaaria Javakheti ja Kahheetia mägipiirkondadele. Projekti üldine eesmärk oli vähendada ebavõrdsust ja suurendada mahajäänud piirkondade sotsiaal-majanduslikku heaolu. Selleks edendati turismipotentsiaali suuremat ärakasutamist, töötades välja piirkonnaülesed turismitooted ja -marsruudid ning parandades piirkondade turismiettevõtjate valdkondlikku võimekust.

ÜRO Lastefond ja **SA Innove** teevad koostööd Valgevenes erivajadustega lastele mõeldud hariduse parandamisel. 2018. aastal alustati projektiga „Kaasav haridus erivajadusega õpilastele Valgevenes" (2018–2021), mille käigus parandatakse riiklike sidusrühmade suutlikkust kaasava hariduse valdkonna poliitika väljatöötamisel ja rakendamisel, vaadatakse läbi ja ajakohastatakse õppekavad, lähtudes kaasava hariduse põhimõtetest. Tegevuste käigus tugevdatakse õpetajaks õppivate tudengite suutlikkust kaasava metoodika rakendamisel ja luuakse haridustugiteenuste võrgustiku mudel, võttes arvesse Eesti parimaid tavasid ning kogemusi Rajaleidja võrgustikuga.

11 JÄTKUSUUTLIKUD LINNAD JA ASUMID

EESMÄRK 11

Muuta linnad ja asulad kaasavaks, turvaliseks, vastupidavaks ja säästvaks

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Valitsuse eesmärk on tagada, et Eesti inimesed tunneksid, et nad elavad turvalises ja kaitstud riigis, kus kõigi põhiõigused ja -vabadused on võrdselt tagatud.

Ruumiline planeerimine on peamine instrument, mille kaudu luuakse linnades ja teistes asulates eeldused ühiskonnaliikmete vajadusi ja huve arvestava, demokraatliku, pikaajalise, tasakaalustatud ruumilise arengu, maakasutuse, kvaliteetse elu- ning ehitatud keskkonna kujunemiseks, soodustades keskkonnahoidlikku ning majanduslikult, kultuuriliselt ja sotsiaalselt jätkusuutlikku arengut. Ruumiline planeerimine tegeleb muu hulgas elamute, transpordi, teede-tänavate, kultuuripärandi, jäätmemajanduse, rohealade, ressursitõhususe, kliimamuutustega kohanemise, turvalisuse ja paljude teiste küsimustega. Seejuures on planeeringute koostamise võtmesõnadeks koostöö ja kaasamine, ilma milleta ei ole võimalik Eestis ühtegi planeeringut kehtestada.

Linnade ja asulate elukvaliteedi ning jätkusuutliku arengu jaoks on oluline kogukonna aktiivne roll ning laiemalt osaliste koostöö. Erilist tähelepanu pööratakse sealjuures turvalisusega seotud teemadele. Ettevalmistamisel on Eesti siseturvalisuse arengukava 2020–2030, mille üheks eesmärgiks on kujundada turvalisust soodustav avalik ruum. Kavas on suurendada inimeste teadlikkust avalikus kohas käitumise ning ennetus- ja kaitseabinõude kasutamise kohta, samuti rakendada avaliku ruumi planeerimisel meetmeid, mis soodustavad ohutut ja turvalist käitumist ning pärsivad riskikäitumist.

Heas ja rahuldavas seisukorras ehitismälestiste osatähtsus	Inimkannatanuga liiklusõnnetuste arv	Rohealade kättesaadavus	Ühissõidukiga, jalgrattaga ja jalgsi töölkäijate osatähtsus
79%	**1406**	**90%**	**38,8%**

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
11.1. Heas ja rahuldavas seisukorras ehitismälestiste osatähtsus, %	65 (2017)	79 (2018)
11.2. Inimkannatanuga liiklusõnnetuste arv	1468	1406 (2019)
11.3. Peenosakeste (PM < 10 µm) emissioon, tuhat tonni	11,92	13,92 (2017)
11.4. Rohealade kättesaadavus, % elanikest	90 (2017)	90 (2018)
11.5. Eluruumide seisundiga rahulolevad leibkonnad	89,9	90,8 (2018)
11.6. Ühissõidukiga, jalgrattaga ja jalgsi töölkäijate osatähtsus, %	40,1	38,8 (2019)

5.11.1 KESKVALITSUSE TASAND

Ruumilise elukeskkonna kavandamise protsesside ülevaatamiseks tegutses Riigikantselei juures aastatel 2017–2018 koostöös Eesti Arhitektide Liiduga ministeeriumideülene **ruumiloome ekspertrühm**. Peamise puudusena tõi see esile vähese ja killustunud ruumialase pädevuse keskvalitsuse tasandil ning tervikvaate puudumise. 2019. aastal Rahandusministeeriumi juures tegutsenud ruumiloome töörühma lõpparuandes tehti ettepanekud **ruumipoliitika terviklikumaks käsitluseks ja tõhusamaks** ministeeriumidevaheliseks koostööks, mis tagaks taristu ja sellega seotud elukeskkonna kvaliteedi parandamise. Tehti ettepanek maa-, regionaal- ja planeeringute valdkonna ühendameti loomiseks, kvaliteetse ruumi aluspõhimõtete kasutuselevõtuks ja ruumipädevuse suurendamiseks ühiskonnas läbivalt.

Suur osa Eesti linnadest seisab silmitsi rahvastiku kahanemisest tulenevate probleemidega. Seetõttu on pidevalt antud kohalikele omavalitsustele suuniseid üldplaneeringute koostamiseks, mille kaudu soodustada kestlikku kohandumist kahaneva asustuse tingimustega. 2019. aastal valmis ka sellekohane **Eesti väikeasulate uuring**[18], milles muu hulgas antakse omavalitsustele soovitusi kahanemisega kohandamise tegevusteks. 2020. aastal käivitas Rahandusministeerium koostööprojekti OECD-ga, mille eesmärgiks on leida valdkondade üleselt viise kahaneva asustusega kohanemiseks.

Rahvastikumuutustega kohanemiseks on Eesti Arhitektide Liidu eestvedamisel alates 2014. aastast asutud riigi ning kohalike omavalitsuste toel ellu viima **„Hea Avalik Ruum" linnasüdamete elavdamise programmi**. Selle käigus on viimasel viiel aastal korraldatud Eesti linnades avalikke arhitektuurivõistlusi, misjärel on võidutööde ellurakendamisega leidnud aset paljude linnasüdamete uuenemine.[19] Orienteeruvalt paarkümmend omavalitsust on ootejärjekorras, et tegevuse kaudu elukeskkonna kvaliteeti parandada. Programm aitab kaasa terviklikule ja tasakaalustatud regionaalsele arengule ning kliimapoliitika eesmärkide saavutamisele, suurendab linnasüdamete atraktiivsust elu- ja ärikeskkonnana ning vähendab valglinnastumist.

Välja töötati **kohalike omavalitsuste elamufondi investeeringute toetamise põhimõtted** ja toetuse andmise tingimused. Eesmärk on tagada mobiilsele tööjõule vajalike nüüdisaegsete üürieluruumide parem kättesaadavus piirkondades, kus esinevad turutõrked. Samuti parandatakse kohalike omavalitsuste võimet tagada elamispindu sotsiaal-majanduslikult vähekindlustatud leibkondadele. Meetmega parandatakse omavalitsuste võimet investeerida elamumajandusse ja elukeskkonda. Lisaks eluruumide kättesaadavusele paraneb elamufondi seisukord ja energiatõhusus üle Eesti ning sellest tulenevalt suureneb ääremaastuvate piirkondade ettevõtlus- ja majanduskeskkonna konkurentsivõime.

Üleeuroopalise uuringu andmetel on 23 protsendil Eesti eluruumidest küttekolded korrast ära. 2018. aastal käivitus kaheaastane **projekt „Kodud tuleohutuks"**, mille käigus tehti riigi ja kohaliku omavalitsuse koostöös tuleohutuks vähemalt

[18] Eesti väikeasulate uuring, 2019 – https://planeerimine.ee/static/sites/2/vaikeasulate_uuring_2019.pdf

[19] Kui 2018. aastal avati Tõrva, Põlva, Valga ja Rapla keskväljakud, siis 2019. aastal valmisid ka Võru plats, Kuressaare väljak ning Rakvere Pikk tänav. 2020. aastal on plaanis avada Kärdla, Jõhvi ja Viljandi lahendused ning 2021. aastal on kavas Narva esimese etapi avamine (Raekoja plats, Stockholmi plats). Käimasolevad või eesootavad võistlused puudutavad Tapa, Võsu, Lihula ja Paide keskusi.

633 toimetulekuraskustes leibkonna kodu, millest 500 on eriti kriitilises seisus. Projektiga jätkatakse ka järgnevatel aastatel. Samuti jõustus 1. jaanuaril 2018. a seadusemuudatus, mille järgi on Eestis **kohustuslik paigaldada vingugaasiandur kõikidesse eluruumidesse**, milles asub korstnaga ühendatud gaasiseade. Päästeamet on valmis alustama tegevusi laiemalt **koduohutuse suurendamiseks, sh näiteks eakate kukkumiste ennetamiseks**.

Valitsus viis 2017. aastal ellu **haldusreformi**, mille tulemusel jäi senise 213 omavalitsuse asemel alles 79 omavalitsust. Senisest suuremad omavalitsused võimaldavad kodanikele kvaliteetsemaid teenuseid ning peavad suutma tagada ühtlasema piirkondliku arengu. Omavalitsuste tulubaasi ja finantsautonoomia suurendamiseks tõsteti kohalikele omavalitsustele mineva tulumaksu osakaalu ja tehakse muudatusi tasandusfondi jagamisel – sihtotstarbeliste toetuste järkjärgulise kaotamisega luuakse omavalitsustele võimalused oma eelarvega paindlikumalt ümber käia.

Peale haldusreformi koostavad kõik ühinenud kohalikud omavalitsused uued **üldplaneeringud – peamised ruumilise arengu suunamise strateegilised arengudokumendid omavalitsuse territooriumil**. Uusi üldplaneeringuid koostavad ka mitteühinenud kohalikud omavalitsused, mistõttu on uus üldplaneering praegu koostamisel enam kui 80%-s kohalikest omavalitsustest. Üldplaneering loob kvaliteetse ja säästliku ruumi alused, samuti otsitakse paljudes üldplaneeringutes võimalusi näiteks tuuleenergeetika täiendavaks arendamiseks. Rahandusministeerium planeerimisalase tegevuse korraldajana on uute üldplaneeringute koostamist toetanud juhendmaterjalide koostamise, nõustamise ning toetusmeetmetega vajalike teemade täpsemaks käsitlemiseks üldplaneeringu koostamise käigus.

Järgnevatel aastatel on kavas jätkata **KOV-de haldusvõimekuse edendamise tegevustega**, et haldusreformiga loodud eelduseid paremaks haldusvõimekuseks maksimaalselt ära kasutada. Kohalike omavalitsuste reformi järel on enamik omavalitsustest uudsete ülesannete ees, mille lahendamise võimekusest sõltub edasine areng riigivalitsemises (näiteks avaliku sektori ülesannete suurem detsentraliseerimine). Kohalike omavalitsuste juhtimise, koostöö ja teenuste osutamise võimekuse tõus ning oskus paindlikke juhtimis- ja teenuse osutamise mudeleid rakendada on kriitilise tähtsusega ka mitmete ühiskonna ees seisvate ülesannete lahendamisel (näiteks muutused rahvastikus, inimeste tervise parandamine ja tervena elatud eluea pikendamine, paindlike ja inimese vajadusi arvestavate õppimisvõimaluste loomine ning ühiskondlike lõhede vähendamine).

1/3 **Eesti ehituspärandist on endiselt avariilises seisukorras või hävimisohus**. Halvem on olukord kahaneva elanikkonnaga piirkondades, kus ei toimi kinnisvaraturg ja leidub palju tühje maju. Mälestised säilivad kõige paremini, kui need on kasutuses, seetõttu on strateegiliselt vajalik olemasoleva väärtarhitektuuri eelistamine uute hoonete ehitamisele ja ajalooliste linnasüdamete arendamine. Selle soodustamiseks jõustus 2019. aastal uus muinsuskaitseseadus, mille eesmärk on luua senisest parem tasakaal mälestiste omanike kohustuste ja õiguste vahel, et tagada seeläbi kultuurimälestiste pikaajaline säilimine. Lisaks algatas Kultuuriministeerium 2019. aastal uue toetusmeetme, mis on mõeldud linnasüdamete arendamiseks kahaneva elanikkonnaga piirkondades. Eesmärk on restaureerida ja võtta kasutusele tühjana seisvaid või alakasutatud hooneid ning elavdada seeläbi linnasüdameid. Korrastatud ja kasutuses olevad kultuuriväärtusega hooned parandavad elukeskkonda, muutes seda atraktiivsemaks, ning panustavad märkimisväärselt ehitus- ja turismisektorisse ja tööhõivesse.

Puhas välisõhk on üks olulisematest kvaliteetse elukeskkonna komponentidest. Linnades mõjutavad õhukvaliteeti eelkõige transport, elektri ja soojuse tootmine, kohtküte, tööstus ning saasteainete kauglevi. 2019. aastal kinnitas keskkonnaminister **„Teatavate õhusaasteainete heitkoguste vähendamise riikliku programmi aastateks 2020–2030"**, mis käsitleb saasteainete vähendamise võimalusi kõigis olulistes sektorites. Programmiga lepiti kokku vajalikud rakendatavad meetmed heitkoguste vähendamiseks ja Euroopa Liidu puhta õhu paketi raames ning ÜRO Euroopa Majanduskomisjoni piiriülese õhusaaste kauglevi konventsiooni Göteborgi protokollis kokku lepitud eesmärkide saavutamiseks.

Kogu Eestit ja Eesti linnu hõlmava **õhukvaliteedi juhtimissüsteemi Airviro** kaudu on internetis reaalajas võimalik jälgida õhuseire andmeid. Üle

FOTO: RIINA VAROL

Eesti paiknevates õhuseirejaamades mõõdetakse pidevalt saasteainete kontsentratsiooni välisõhus. Lisaks õhukvaliteedi seirele saab Airviros õhukvaliteeti ka modelleerida, mille abil saab välja töötada asjakohaseid saasteainete heite vähendamise meetmeid. Lisaks on Muuga sadama ja Maardu piirkonda ning Pirita tee äärde paigaldatud e-ninad ehk lõhnasensorid, mille eesmärk on lõhnahäiringute tuvastamine nende tekkimisel. E-ninade abil saab õhu keemilist koostist pidevalt jälgida ning lõhnahäiringu esinemisel kohe sekkuda. E-ninade näol on tegu lõhnahäiringu pidevseirevõrguga, mille eeliseks on mõõtepunktide suur arv. Näitude abil saab lõhnahäiringu tuvastada kohe selle tekkimisel, leida selle põhjustaja ja kiiresti vastumeetmed võtta.

Tervisemõju omavaks üheks olulisimaks saasteaineks on **peenosakesed, mis pärinevad linnakeskkonnas eelkõige kohtküttest** ning mis sisaldavad endis lisaks tahkele komponendile ka paljusid eri saasteaineid. Seega hõlmavad välisõhu hea kvaliteedi tagamise meetmed väga laia tegevusmaad alates kodukütmisest kuni linnade liiklusskeemide ja tööstuste optimeerimiseni. Üheks rakendatavaks meetmeks on Eesti korteriühistute küttesüsteemide rekonstrueerimine, et võimaldada liitumist kaugküttega või viia olemasolev küttesüsteem üle taastuvale kütusele. Kaugküttevõrgu arendamine ja laiendamine on oluline, sest tegemist on parima keskkonnakaitselise võimaliku lahendusega, panustades samal ajal kaugküttevõrkude jätkusuutlikkusse. Samuti on koduahjudest pärineva saastatuse vähendamiseks Keskkonnaministeerium korraldanud mitu kampaaniat tõhusamate ja puhtamate kütmisviiside ning kuiva puidu olulisuse rõhutamiseks, korraldatud on pottseppadele mõeldud koolitusi ning koolitatud kohalikke omavalitsusi.

Siseturvalisuse paremaks tagamiseks kinnitas siseminister 2017. aasta kevadel **tegevuskavad piirkonnapolitsei võrgustiku tugevdamiseks, politsei kiirreageerimisvõime suurendamiseks, päästjate ja demineerijate kaitsevarustuse uuendamiseks ning päästetehnika ajakohastamiseks**. Tegevuskavadega suurendati muu hulgas piirkonnapolitseinike arvu 45 võrra ja suurendatakse kiirreageerijate arvu Eesti regioonides ning suurendati liiklusõnnetustele reageerimise võimekusega vabatahtlike päästekomandode arvu, toetati kogukondlikul tasandil tegutsevate siseturvalisuse vabatahtlike päästeseltside varustuse uuendamist ja ennetustöö mahu suurendamist.

2018. aastal kiitis valitsus heaks **elanikkonnakaitse rakkerühma lõpparuande ja elanik-**

konnakaitse kontseptsiooni, mille eesmärk on suurendada elanike teadlikkust võimalikest kriisiolukordadest ning parandada nendega toimetuleku oskusi ja valmisolekut nendeks ning tagada eri asutuste koostöös elanike kaitse.

5.11.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Eesti Arhitektide Liit on sajandi jagu edendanud ruumiloome valdkonda ning olnud Eesti arhitektuuripoliitika arendamise eestvedaja. Liit on aktiivselt osalenud ruumivaldkonna õigusruumi kujundamisel, arhitektuurivõistluste hea tava elluviimisel ja arhitektide kutsesüsteemi väljaarendamisel.[20] Ruumieksperte koondava katusorganisatsioonina on liit rääkinud kaasa avaliku ruumi planeerimises, et Eesti ehitatud keskkond oleks kõrgetasemeline. Liit on süsteemselt pakkunud ruumialast nõu erinevatele asutustele ja organisatsioonidele, sh parema õpikeskkonna loomiseks kasvavale põlvkonnale, ning teinud ettepaneku viia ruumiõpetus põhiharidusse, mis loob aluse kaasava, turvalise, säästva ja vastupidava elukeskkonna kujundamiseks tulevikus.

MTÜ Eesti Arhitektuurikeskus korraldas 2019. aastal viiendat korda Tallinna Arhitektuuribiennaali (TAB), mille eesmärk on käsitleda aktuaalseid teemasid ruumiloomes ning heita pilk ruumiloomevaldkonna tulevikku. Näiteks on keskendutud piisava ja taskukohase eluaseme tagamisele sovetiaegsete paneelrajoonide moderniseerimisel, samuti ehituspärandi küsimustele. TAB on pööranud 2015. ja 2017. aastal erilist tähelepanu jätkusuutlikule linnastumisele ja keskkonnariskide vähendamisele tänapäevaste digi- ja biotehnoloogia vahendite abil. Avaliku ruumi installatsioonide puhul on olulisel kohal olnud kohalikest materjalidest, eeskätt puidust säästvate ja vastupidavate paviljonide valmistamine, kus katsetatakse uusi ehitustehnilisi võtteid.

Eesti Maastikuarhitektide Liit arendab maastikuarhitektuuri kutsesüsteemi ning osaleb ruumilise planeerija kutsekomisjoni töös. Maastikuarhitekti töö hõlmab muu hulgas ruumilise keskkonna planeeringute, välisruumi ehitusprojektide, maastiku inventeerimiste ja -analüüside, maastikuliste restaureerimisprojektide, eritingimuste ning parkide ja maastike hooldus- ja kaitsekorralduskavade koostamist. Liit on koostöös teiste ruumivaldkonna erialaliitudega aidanud kaasa arhitektuuripreemiate ürituse korraldamisele ja (väli)ruumialaste väljaannete publitseerimisele, mis aitab ühiskonnale teadvustada ja näitlikustada kvaliteetse ruumi aluspõhimõtete rakendamist heade ruumilahenduste esile tõstmise kaudu.

Turvalise ruumiloome teemadel on jõudsalt panustanud **MTÜ Linnalabor**, kes aastatel 2015–2016 tegi mh kogukonna turvalisuse uuringu, samuti arendas analüüsivahendeid, nt on ta loonud linnaruumi analüüsi vahendi, st ruumikava ehk ruumilise arengukava, mis pakub laiapõhjalist (linna)ruumi analüüsi, elukeskkonna strateegilist kavandamist ning partnerite, kohaliku omavalitsuse ja kogukonna kaasamist kvaliteetse ja inimkeskse (linna)ruumi loomise eesmärgil.

Eesti Leader Liit ja **Liikumine Kodukant** on väikelinnades ja külades olulised võrgustikud, mis teevad koostööd riigiasutuste ja KOV-idega ning samuti kohalike kultuuri-, majandus- ja keskkonnaühendustega kogu Eestis.

Transpordi valdkonnas on heaks näiteks **ettevõte Bolt**, mis on loonud jagamisplatvormi autode, elektriliste tõukerataste, jalgrataste ning ühistranspordi kasutamiseks. Bolti tegevus aitab vähendada linnades liikluskoormust, parklate arvu ning ühes sellega ka reostust – kõik see kokku annab inimestele rohkem vaba aega ja võimalusi linnaruumi meelepäraselt kasutada. Et vähendada ettevõtte süsinikujalajälge ja panustada jätkusuutlikuma linnakeskkonna loomisesse, tuldi 2019. aastal välja Bolti Green Plan initsiatiiviga. Esimese sammuna on investeeritud eesmärki muuta kõik Bolti sõidud Euroopas 100% süsinikuneutraalseks. Lisaks Eestile panustatakse ka säästva arengu eesmärkidesse arengumaades, sh toetatakse päikesevalgustussüsteemide paigaldamist Keenia, Uganda ja Tansaania majapidamistes.

Eesti Noorteühenduste Liit toetab osaluskogude ja -vormide tööd (ja teket) kohalikes omavalitsustes, nõustab noori ning ametnikke noorte osaluse teemadel, suurendades seekaudu noorte kaasarääkimise võimalusi. 2020. aasta alguses oli 79 kohalikust omavalitsusest 72-s osaluskogu või -vorm. Osaluskogud ja -vormid

[20] Eesti Arhitektide Liidu kui kutse andja juurde moodustatud kutsekomisjon annab kutset kolmele kutsetasemele: diplomeeritud arhitekt, tase 7; volitatud arhitekt, tase 7, ning volitatud arhitekt-ekspert, tase 8.

FOTO: ERR / SIIM LÕVI

räägivad kohalikul tasandil kaasa hariduse, spordi, kultuuri, noorsootöö, transpordikorralduse, prügimajanduse jt teemadel, toetades seekaudu kohalike omavalitsuste arengut ja jätkusuutlikkust.

5.11.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Eesti juhib koos Prantsusmaaga Euroopa Komisjoni **kvaliteetse arhitektuuri ja ehitatud keskkonna eksperdirühma**, mis pakub 2021. aasta keskpaigaks välja poliitikasoovitused, tagamaks kõigile kõrgetasemelise ehitatud keskkonna. „Kvaliteetne arhitektuur" ei ole selles kontekstis määratletud ainuüksi esteetika ja funktsionaalsuse, vaid inimeste elukvaliteedi parandamise ning maa- ja linnapiirkondade kestliku arengu kaudu. Eksperdirühma ülesandeks on muu hulgas analüüsida multidistsiplinaarse ja kaasava valitsemise mudeleid, mis soodustavad sotsiaalset sidusust, naabruskondade kestlikku arengut ning kohanemist kliimamuutustega.

Pärast liitumist Euroopa maastikukonventsiooniga alustas 2019. aastal Keskkonnaministeeriumi juures tööd **maastikukonventsiooni rakendamise töörühm**. Konventsioon on mõeldud maastike kaitse, korralduse ja planeerimise, samuti sellealase koostöö edendamiseks Euroopas. Maastik mõjutab olulisel määral inimeste elukvaliteeti ja identiteeti. Sel on suur tähtsus ka ühiskonna kultuuri, sotsiaalse heaolu, ökoloogia ja majanduse seisukohalt. Subsidiaarsusprintsiibist lähtuvalt lasub maastikega seotud tegevuste eest vastutus mitte ainult riiklikel ametiasutustel, vaid ka kohalikel ja piirkondlikel võimudel. Maastikukonventsiooni rakendatakse nii horisontaalselt kui ka vertikaalselt, alates üksikisikutest kuni riikliku tasandini ning kõiki maastikke kujundavate ja muutvate tegevusvaldkondade koostöös.

Aastatel 2016–2020 osaleb **E-riigi Akadeemia SA** Euroopa Komisjoni algatatud Ukraina detsentraliseerimise raamprogrammis U-LEAD. Projekti „E-valitsuse meetmed U-LEAD projekti toetuseks Ukrainas" peamiseks eesmärgiks on pakkuda süstemaatilist tuge e-valitsuse toetamiseks avalikus halduses ja selleks vajalikes reformides. Projekti tulemusena valmistatakse Ukraina valitsusasutused ette juurutama turvalist andmevahetuse keskkonda ja infosüsteeme avalike teenuste osutamiseks enam kui 600 teeninduskeskuses üle kogu Ukraina.

Eesti e-valitsemise kogemusest on huvitatud olnud ka Ukraina Siseministeerium, mis on tahtnud luua Ukrainas ühtse regionaalsete teeninduskeskustega häirekeskuse, alustades Dniprost. Sel eesmärgil nõustas **SA Poliitikauuringute Keskus PRAXIS** aastatel 2018–2019 projektiga „Häirekeskuse 112 pilootprojekti konsulteerimine Ukrainas" vastavaid riigiasutusi Ukrainas. Projektis oli olulisel kohal üle võtta Eesti kogemus ühtse hädaabinumbri 112 loomisel ja selle töö korraldamisel.

Praegu rakendab **SA Eesti Idapartnerluse Keskus** Moldovas projekti „Euroopa Liidu väärtustel ja läbipaistval valitsemisel põhineva demokraatliku valitsemistava juurutamine: Eesti reformikogemuse rakendamine Moldova kohalike omavalitsuste võimestamisel" (2019–2021). Euroopa Liiduga lõimimise väärtustamine ning Euroopa väärtustel põhinevate arusaamade ja valitsemise põhimõtete järgimine on Moldova arengu perspektiivis määrava tähtsusega. Projekti tegevused Selemeti ja Cimislia omavalitsustes on üles ehitatud nende suundade ja arusaamade tugevdamisele ja juurutamisele kohalikul tasandil Eesti kogemusel põhinevate tavade rakendamise kaudu kodanikuühiskonnaga koostöö arendamisel ja kohaliku omavalitsuse ülesannete, sealhulgas kohaliku ettevõtluse ja maaelu tegevuse edendamisel. Samuti tugevdab projekt kohalike omavalitsuste kommunikatsioonivõimekust ja koostööd kohaliku meediaga. Projekti tegevuste osaks on veel kohaliku meedia erinevate vormide arendamine, infoühiskonna usaldusväärsuse ja professionaalsuse suurendamine muu hulgas desinformatsiooni leviku tõkestamisel.

12 SÄÄSTEV TOOTMINE JA TARBIMINE

EESMÄRK 12

Tagada säästev tarbimine ja tootmine

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Valitsus on oma tegevusprogrammis võtnud sihiks kohalike ressursside väärindamise kohapeal ning suure lisandväärtusega töökohtade loomise üle Eesti. 2020. aastal käivitub tegevuse „Ressursside väärindamise alase teadus- ja arendustegevuse toetamise" programm, mille kohaselt on kavas toetada teadus- ja arendustegevust kohalike ressursside nagu puit, toit ja maavarad väärindamiseks. Programmis on seatud iga ressursi kohta konkreetsemad fookusteemad. Maavarade vallas toetatakse vajalike toorainete kättesaadavuse suurendamiseks ja kohaliku toorme väärindamiseks mõeldud uuringuid, et saavutada laialdasem rohetehnoloogiate kasutuselevõtmine ning üleminek süsinikuneutraalsele majandusele aastaks 2050. Jäätmemajanduses pole toimunud piisavat edasiminekut. Olmejäätmete ringlussevõtu määr pole viimastel aastatel märkimisväärselt tõusnud, olles 2018. aastal 28%. Jäätmeteke oli 2018. aastal väiksem kui paaril eelneval aastal.

Eesti probleemiks on, et meie rahvusliku toorme põlevkivi kaevandamisel ja kasutamisel tekib suures koguses jäätmeid, aherainet ja tuhka. Kaevandamisel tekkiva aheraine taaskasutuse osakaal on iga aasta suurenenud, olles 2018. aastal 63%, kuid põlevkivi lend- ja koldetuha taaskasutus on olnud vähene, kus 2017. aastal taaskasutati 1,9%. Aheraine kasutuse suurendamiseks plaanitakse seda suuremas mahus kasutada infrastruktuuri rajamises.

Teadus- ja arendustööd jätkuvad, et saavutada põlevkivist elektri või vedelkütuste tootmisel kõige suuremat lisandväärtuse kasvu ja säilitada selle spetsiifilise maavara töötlemisega seotud pikaajalist teadmust.

Viimastel aastatel on suurenenud erinevaid keskkonnajuhtimissüsteeme rakendavate ettevõtete arv: 2018. aasta seisuga rakendab ISO keskkonnajuhtimissüsteemi 582 ettevõtet ning EMAS süsteemi 5 ettevõtet. Keskkonnahoidlike ressursitõhusate toodete ja teenuste edendamiseks on valitsus tegevusprogrammis võtnud eesmärgiks toetada jäätmete kui ressursi laienevat kasutamist.

Toodete ja teenuste ressursitõhususe edendamiseks koostatakse 2021. aasta lõpuks ringmajanduse arengudokument ja tegevuskava, mis looks Eestile süsteemse lähenemise ringmajandusele üleminekul ning tagaks majanduskasvu keskkonnaga arvestaval viisil. See annab Eesti ettevõtetele võimalusi arendada selliseid tooteid ja teenuseid, mida on võimalik ka eksportida, nt Cleveron, Reverse Resources.

2021. aasta keskpaigaks valmib laiaulatuslik Eesti jäätmevaldkonna analüüs, mille tulemusena valmivad poliitikasoovitused, kuidas viia Eestis ellu põhjalik jäätmereform. Tulevikus on vajalik põhjalikult uuendada jäätmekäitluseks vajalikku taristut ning ambitsioonikate eesmärkide saavutamiseks tuleb teha põhjalikke muudatusi nii jäätmete liigiti kogumise süsteemis, jäätmete töötlemises kui ka selles, mis andmeid ja kuidas kogutakse.

Olmejäätmete ringlussevõtu määr
28,0%

Jäätmeteke
23 517 tuhat tonni

Ohtlike jäätmete taaskasutuse määr
6,9%

Põlevkivi kaevandamine
15 944 tuhat tonni

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
12.1. Olmejäätmete ringlussevõtu määr, %	27,0	28,0 (2018)
12.2. Jäätmeteke, tuhat tonni	24 441	23 517 (2018)
12.3. Ohtlike jäätmete taaskasutuse määr, %	4	6,9 (2018)
12.4.1. EMAS-i keskkonnajuhtimissüsteemi rakendajad	6	5 (2018)
12.4.2. ISO keskkonnajuhtimissüsteemi rakendajad	552	582 (2018)
12.5. Põlevkivi kaevandamine, tuhat tonni	12 691	15 944 (2018)

5.12.1 KESKVALITSUSE TASAND

Suuremateks ülesanneteks on **ringmajanduse põhimõtete laiaulatuslik rakendamine** ning **toimiva ja tõhusa jäätmekäitluse saavutamine**.

2019. aastal algatati **Accelerate Estonia programm**, mille eesmärgiks on koostöös erasektoriga arendada välja e-Eesti eduloo põhjal uusi projekte. Üks neljast rahastuse saanud projektidest on **„Jääkmaterjalide voog"** – andmevahetus tootmisjääkide ringlusesse suunamiseks. Idee on luua veebikeskkond, kus oleks ülevaade ettevõtete tootmisjäätmetest, et mõni teine ettevõte leiaks sealt omale tooraine. Sisuliselt püüdleb see lahendus ringmajanduse poole, mis tähendab, et tootmises enam jäätmeid ei tekiks ja kogu materjal ringleks ettevõtete vahel.

Ettevõtete ressursitõhususe suurendamiseks toetatakse mäe- ja töötleva tööstuse ettevõtteid. Meetme alla kuulub neli tegevust: teadlikkuse suurendamine, spetsialistide koolitamine, auditite/ressursikasutuse analüüside tegemine ja investeerimine. Meetmest on toetatud 112 projekti (projektide kogumaksumus 170 mln eurot). Tööstusele suunatud projektides saavutatakse vähemalt 5% ressursikasutuse (peamiselt materjal, aga ka energia, soojus ja tootmisjäägid ning jäätmed) paranemine, täpsemad meetme tulemused selguvad aastatel 2020–2021. Peamiselt on toetatud puidu-, toidu-, mäe- ja metallitööstuse ettevõtteid ning projektide elluviimise toel kasvab märgatavalt kohaliku tööstuse konkurentsivõime ja väheneb koormus esmasele toormele. Meetmega on plaanis jätkata ka edaspidi, laiendades seda teenindussektorile.

Jäätmekäitluse ja jäätmete ringlussevõtu soodustamiseks on toetatud liigiti kogumise taristu arendamist ja jäätmete ringlussevõtu 14 projekti aastatel 2017–2018, sh suureneb biojäätmete käitlusvõimekus vähemalt 14 000 t/a ja lehtklaasi oma 11 000 t/a võrra. Lisaks on täpsustatud õigusakte ja jätkatakse seda. 2020. aasta 5. juuliks tuleb üle võtta Euroopa Liidu jäätmevaldkonna direktiivide muudatused, mis loob raamistiku näiteks laiendatud tootjavastutuse tõhusamaks rakendamiseks, aga ka biojäätmete kohtkogumiseks. Direktiividest tulenevate muudatustega kehtestatakse olmejäätmetele ja pakendijäätmetele alates aastast 2025 lisaks veelgi ambitsioonikamad ringlussevõtu sihtarvud.

Jätkuvalt **plaanitakse toetada jäätmekäitluse infrastruktuuri ja ringlussevõtu töötlemisvõimekuse suurendamist** ning valmistatakse ette jäätmereformi, sh uut jäätmekava 2021–2026, kus üheks oluliseks prioriteediks on ka jäätmetekke vältimine. Uue jäätmekava juurde kuuluva jäätmetekke vältimise kava üks osa on toidujäätmete tekke vältimise eriprogramm, kus seatakse eesmärgid, mille abil vähendada toidujäätmete ja toidukadude teket.

FOTO: RENEE ALTROV

Olmejäätmete liigiti kogumise korraldamise kohustus on kohalikul omavalitsusel, kes peab tagama oma territooriumil jäätmete liigiti kogumise võimalused (korraldatud jäätmevedu ning liigiti kogutavate jäätmete kogumiskohad). Selleks, et elanikele oleks jäätmete liigiti kogumine motiveeriv ning võimalikult mugav, on KOV kohustatud korraldama üksi või koostöös teiste KOVi üksuste või asutustega korraldatud jäätmeveo teenuse osutaja leidmiseks riigihanke. Et parandada korraldatud jäätmeveo hangete kvaliteeti, on koostatud juhend korraldatud jäätmeveo riigihanke alusdokumentide koostajale. Samuti nõustatakse KOVe aktiivselt, et selgitada õigusaktidest tulenevaid kohustusi ja aidata leida lahendusi KOVides jäätmete liigiti kogumise korraldamisega kaasnevatele muredele. Selleks on Keskkonnaministeerium algatanud KOVide visiidid ning regulaarsed infokirjad KOVidele.

Loodud on osaliselt riigi toetusega platvorm **Kuhuviia.ee**. See on jäätmete ja asjade kogumispunktide kaardirakendus, kust saad infot, kuidas vabaneda inimesele ebavajalikest asjadest nagu vanad riided, elektroonika, mööbel, nõud või töödeldavatest jäätmetest nagu taara, vanapaber, pakendid, ehituspraht jms. Rakenduse eesmärgiks on lahendada probleem, mis paratamatult tabab meid kõiki – mida teha tekkivate jäätmete ja kasutuseta jäänud asjadega. Kaardirakendusse saab sisestada mõne spetsiifilise asja nimetuse, millest soovitakse vabaneda (nt katkine televiisor), kuid seda võib kasutada ka infoplatvormina, kui tahetakse olla teadlikumad jäätmekäitlusvõimalustest enda ümber. Üheks oluliseks eeliseks Kuhuviia.ee rakenduse puhul on info ajakohasus.

Keskkonnajuhtimine aitab panustada säästva tarbimise ja tootmise eesmärki, stimuleerida ettevõtteid, eelkõige suurettevõtteid ja rahvusvahelisi kontserne, tegutsema säästvalt ning lisama säästmist käsitlev teave oma aruannetesse. Keskkonnajuhtimissüsteemide rakendamine ettevõtetes ja asutustes aitab neil süsteemselt enda tegevusega kaasnevat keskkonnamõju hinnata ja keskkonnatoimet paremaks muuta. Välja on töötatud erinevaid meetmeid, et soodustada organisatsioonide vabatahtlikku osalemist ühenduse keskkonnajuhtimis- ja -auditeerimissüsteemis. Vabatahtliku liitumisega on riik võimaldanud erandid energiaauditite vältimiseks.

Põhjamaade Ministrite Nõukogu ja Keskkonnaministeeriumi finantseeritud Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskuse (SEI Tallinn) projekti „Põhjamaade-Baltikumi ringse tekstiilisüsteemi suunas" raames tehti Eestis kasutatud rõivavoogude uuring, mille käigus hinnati Eestis turule toodud uute ja kasutatud rõivaste ja kodutekstiilide koguseid, koostati ülevaade olemasolevatest kogumissüsteemidest, analüüsiti rõiva ja tekstiili jäätmevoogusid ning nende jäätmete käitlemislahendusi.

5.12.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

2008. aastal korraldati esimene üle-eestiline koristuspäev **„Teeme ära!"**, kus osales rohkem kui 50 000 inimest ning kokku koguti 10 000 tonni prügi. Tegevus laienes kiiresti üle maailma ning praeguseks on erinevatel aegadel Teeme Ära! mudeli alusel oma riiki koristanud pea 20 miljonit inimest enam kui sajast riigist üle maailma. 2018. aastal toimus esimene ülemaailme Maailmakoristuspäev ehk World Cleanup Day. Tegu oli maailma ajaloo suurima kodanikualgatusega, mis sai alguse ning mida juhiti Eestist. Eesti eestvedamisel koristasid üle maailma ühel päeval oma maad inimesed 158 riigis.

MTÜ JCI GO koda kui aktiivseid ettevõtlikke inimesi ühendav organisatsioon korraldas 2019. aastal keskkonnakampaania „Ära joo plasti. Sina vastutad!". Kampaania eesmärgiks on parandada ühiskondlikku teadlikkust ühekordselt kasutatavate plastesemete tarbimisest tingitud probleemidest ning julgustada inimesi muutma oma tarbimisharjumusi, vältides ühekordseid joogipudeleid.

MTÜ Eesti Roheline Liikumine korraldas 2017.–2018. aastal Eesti-Läti ühisprojekti „Keskkonnasõbralikud avalikud üritused", mille laiemaks eesmärgiks oli parandada teadlikkust keskkonnahoidlikest käitumisviisidest, kuid kitsamalt keskendutakse jäätmete vähendamise ning energia säästmisega seotud teemadele. Avalike ürituste keskkonnahoidlikumaks muutmiseks töötatakse mitmel rindel: interaktiivsed ja informatiivsed tegevused festivali külastajatele, kohtumised ja konsultatsioonid nii festivali korraldajate kui ka teenusepakkujatega ning riikidevaheliste kogemuste jagamine. Koostööd tehti Viljandi Pärimusmuusika Festivaliga (Eesti) ning Positivus Festivaliga (Läti), mis said projekti käigus läbimõeldud keskkonnasäästlikud lahendused prügi sorteerimiseks, energiatarbimiseks ning oma joogitaara kasutamiseks.

Eesti Arhitektide Liit ja **Eesti Arhitektuurikeskus** alustasid PuuExpo projektiga, mille eesmärk on suurendada Eesti puitarhitektuuri eksporti ning arendada inseneride, arhitektide ja puidutootjate koostööd, luues nüüdisaegseid tehnoloogilisi võimalusi silmas pidades eksperimentaalseid tootearenduslikke prototüüpe. Tegevus aitab kaasa uue arhitektide põlvkonna teadmiste ja oskuste kasvule olulise taastuva loodusvara – puidu – väärindamisel. Projekti tulemusena katsetatakse ja esitletakse uusi viise ehitada maju, mis säilitaksid süsinikku võimalikult palju ja kaua.

Viimastel aastatel on üha enam populaarsust kogunud ka jätkusuutlik disain, seda nii disainerite kui ka tarbijate seas. Heaks näiteks võib tuua **Reet Ausi**, kelle eesmärk on taaskasutada võimalikult palju materjale, et vähendada tekstiilitööstuse jalajälge. Disainer **Stella Soomlais** on loonud oma nahktoodete lõiked selliselt, et lõikusjoonte sisse on võimalik paigutada väiksemate toodete lõiked. Seega, kui toode määrdub ja seda pole võimalik enam taastada, siis on võimalik anda sellele uus elu.

5.12.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Suurepärase näitena säästva tootmise ja tarbimise edendamisel saab esile tuua **MTÜ Peipsi Koostöö Keskuse** projekti „Mahepõllumajanduse ja sotsiaalse ettevõtluse arendamine – TEMI kogukonna näitel" (2019–2020). Projekti eesmärk on arendada sotsiaalset ettevõtlust ja mahepõllumajandust Kahheti piirkonnas ja aidata kaasa sidusa ühiskonna arengule Gruusias. MTÜ Peipsi Koostöö Keskuse partneriks on heategevuslik ühing TEMI, mis pakub elukohta, aga ka hariduse ja töö tegemise võimalusi ligi 80 erivajadusega inimesele. Projekti raames arendatakse TEMI kogukonnas orgaaniliste juur- ja aedviljade tootmist ja turustamist, mis suurendab kogukonna tulu ettevõtlusest. Eesti eksperditeadmiste (Eesti Maaülikool, Maheklaster) toel juurutatakse säästlike niisutussüsteemide kasutuselevõttu, korraldatakse koolitusi ja õppereis Eestisse. TEMI arendab ka võrgustikku alustavate mahetootjatega Kahhetis, tehakse videofilm ja ostetakse vajalikud tootmisvahendid.

13 KLIMAMUUTUSTE VASTASED MEETMED

EESMÄRK 13

Võtta kiiresti meetmeid kliimamuutuste ja nende mõjude vähendamiseks

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

2015. aasta Pariisi kokkulepe on oluline samm kliimamuutuste ohjamisel. Euroopa Liit on seadnud eesmärgiks 2030. aastaks vähendada kasvuhoonegaaside heidet vähemalt 40%. See on peamiselt kavas saavutada kahe mehhanismi kombineerimise abil, milleks on Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteem (EL HKS) ja riiklikud kohustused kauplemissüsteemi välistele sektoritele. Riiklikud kohustused on seatud ELi HKSi välistele sektoritele – nendeks on ESR ehk jagatud kohustuse määrusega kaetud sektorid ning LULUCF ehk maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse sektor. Riiklikud kohustused on seatud ELi jagatud kohustuse määrusega kaetud (hooned, transport, põllumajandus, jäätmed jm), kus Eesti kasvuhoonegaaside heitkogused peavad aastaks 2030 vähenema 13% võrreldes 2005. aasta tasemega. 2018. aasta seisuga olime vähendanud jagatud kohustuse määrusega kaetud sektorites kasvuhoonegaaside heitkoguseid 0,4% võrreldes 2005. aasta tasemega. LULUCF sektoris peab riik tagama, et kasvuhoonegaaside heide aastate 2021–2030 jooksul ei ületa sidumist.

5. aprillil 2017. aastal kiideti Riigikogus heaks „Kliimapoliitika põhialused aastani 2050". 2050. aastaks on Eesti sihiks kasvuhoonegaaside heidet vähendada ligi 80% võrreldes 1990. aasta tasemega ning 2030. aastaks 70%. 2018. aasta seisuga olime vähendanud heidet 50% võrreldes 1990. aasta seisuga, arvestamata LULUCF sektorit.

Kuigi elaniku kohta arvestatuna on Eesti kasvuhoonegaaside heitkoguste poolest Euroopas teisel kohal, siis riigi osakaal kasvuhoonegaaside tekkes on maailma mastaabis väike. Euroopa Liidu liikmesriikide kasvuhoonegaaside heitkogusest moodustab Eesti osa umbes 0,4%. Sellegipoolest on valitsuse eesmärk kasvuhoonegaaside heitkoguseid vähendada ja liikuda vähese süsinikdioksiidiheitega majanduse suunas.

2019. aasta oktoobris otsustas valitsus toetada Euroopa Liidu ülest kliimaneutraalsuse eesmärgi seadmist aastaks 2050.

Kasvuhoonegaaside heitkogused SKP euro kohta

0,77kg

Kasvuhoonegaasid energeetikasektorist

13 798

tuhat tonni CO2 ekvivalenti

Kasvuhoonegaasid transpordisektorist

2405

tuhat tonni CO2 ekvivalenti

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
13.1. Kasvuhoonegaaside heitkogused SKP euro kohta, kg	0,92	0,77 (2018)
13.2. Kasvuhoonegaasid energeetikasektorist, tuhat tonni CO2 ekvivalenti	13 801	13 798 (2018)
13.3. Kasvuhoonegaasid transpordisektorist, tuhat tonni CO2 ekvivalenti	2363	2405 (2019)

5.13.1 KESKVALITSUSE TASAND

2017. aasta märtsis kinnitas valitsus **kliimamuutustega kohanemise arengukava**, mis seab suunised, kuidas muutuva kliimaga paremini toime tulla. Kui seni on Eestis peamiselt tegeletud ekstreemsete ilmastikuolude tagajärgede likvideerimisega, siis nüüd saab tänu arengukavale kliimamuutustest tingitud ohte paremini ette näha ja nendega arvestada.

Inimeste tervisele avaldab kõige otsesemat mõju **õhutemperatuuri tõus ja kuumalainete sagenemine**. Kõrgemad temperatuurid suurendavad kuumapäevade ja kuumalainete arvu, mis omakorda põhjustab kuumaga seotud haigestumiste ja surmade sagenemist. Kuumade ilmade mõju on ilmnenud juba praegu, sest aastatel 1996–2013 oli kuumade ilmade ajal (kui ööpäeva maksimaalne temperatuur ületas 27 °C) suremus suhteliselt suur. Eriti palju mõjutas Eesti elanike tervist 2010. aasta kuum suvi, kui suremus suvekuudel oli eeldatavast ligi 30% suurem. 2017. aastal valmisid Terviseametil „Erakordselt kuuma ilma hädaolukorra ajakohastatud riskianalüüsi" põhjal soovitused elanikele.[21]

Muutuv kliima mõjutab **siirutajate ehk loomade ja taimede haigusvektorite** (nt kirbud, puugid, sääsed) **levikut**, kes võivad edasi kanda ohtlikke nakkushaigusi. Siirutajate levikuareaalide muutuse tulemusena sagenevad tulevikus nii juba praegu levivad haigused, nagu puukentsefaliit ja -borrelioos, kui ka siiani Eestis vähe levinud haigused, nagu leismanioos, hantaviirus, tulareemia, denguepalavik jt. Oluline on maandada ka parasiitide riski, eeskätt pinnavett kasutavates veevärkides (eriti tulvaperioodidel) ja teha kindlaks sinivetikate toksiinide oht.

Keskkonnaministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöös valmis aastateks 2019–2022 **keskkonnateadlikkuse ja -hariduse tegevuskava, mille eesmärk on suurendada elanike keskkonnateadlikkust**, edendada süsteemset keskkonnaharidust ja kirjeldada alavaldkondade prioriteedid.

2019. aastal moodustas valitsus **kliima- ja energiakomisjoni**, mille eesmärk on selgitada välja võimalused, kuidas vähendada kasvuhoonegaaside heidet ja tagada energiavarustus, et Eesti keskkond oleks hoitud ning majandus ka tulevikus konkurentsivõimeline.

2019. aastal tutvustati valitsuse kliima- ja energiakomisjonile **analüüsi ja ettepanekuid kasvuhoonegaaside heite vähendamise meetmete ja nende sotsiaal-majandusliku mõju kohta aastaks 2050**. Analüüs tõi esile, et kliimaneutraalse Eestini, kus kasvuhoonegaaside neto-heitkogus on viidud nulltasemele või alla selle, jõudmine aastaks 2050 on kõigi valdkondade, nii era-, avaliku kui ka mittetulundussektori koostöös tehniliselt võimalik ning strateegiliselt tarkade investeeringute korral potentsiaalselt pikka aega tulutoov.

Eelmisel aastal kiitis Vabariigi Valitsus heaks ja otsustas esitada Euroopa Komisjonile **riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030**. Kava eesmärk on anda Eesti inimestele, ettevõtetele ja Euroopa Liidu liikmesriikidele infot selle kohta, milliste meetmetega kavatseb Eesti saavutada oma energia- ja kliimapoliitikaalased eesmärgid. Peamisteks eesmärkideks on vähendada kasvuhoonegaaside heidet 2030. aastaks jagatud kohustuse määrusega kaetud sektorites (transport, väikeenergeetika, põllumajandus, jäätmemajandus, tööstus ja metsamajandus) 13% võrreldes 2005. aastaga; suurendada taastuvenergia osakaalu 2030. aastaks vähemalt 42%; hoida energia lõpptarbimine aastani 2030 tasemel 32–33 TWh ning tagada energiajulgeolek, hoides imporditud energiast sõltuvuse määra võimalikult madalal.

[21] Erakordselt kuuma ilma hädaolukorra ajakohastatud käitumisjuhised elanikele. Terviseamet, 2017. Kättesaadav: https://www.terviseamet.ee/et/keskkonnatervis/inimesele/fuusikalised-tegurid/paike

5.13.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

2019. aastal ühinesid ka Eesti noored kliima kaitsmiseks. Toimuvad regulaarsed kliimastreigid ning sügisel korraldati kliimateemaliste ürituste nädalal – Nädal Tuleviku Nimel. Ettevõtmist veavad eest **Fridays For Future** noored aktivistid. Eri linnades üle Eesti toimus filmiõhtuid, loenguid, töötubasid ja demonstratsioone eesmärgiga parandada teadlikkust kliimakriisist ja keskkonnaprobleemidest.

AIESEC Eesti korraldas 2019. aasta suvel linnalaagreid, kus õpetati noortele kliimamuutuste probleemi olemust, ning näitas neile viise, kuidas sellega täpsemalt tegeleda.

5.13.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

2009. aastal toimunud ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni osaliste 15. kohtumisel otsustasid arenenud riigid igal aastal kuni 2020. aastani toetada 100 miljardi USA dollariga arengumaid kliimamuutuste leevendamisel ja nende mõjudega kohanemisel. Pariisi kliimakokkuleppega kinnitasid arenenud riigid, et **kavatsevad jätkata arenguriikide abistamist ajavahemikus 2020–2025 sama summa ulatuses igal aastal**. Kliimamuutustega seotud tegevuste toetamiseks eraldab Eesti vabatahtlikkuse alusel aastani 2020 igal aastal arengumaadele 1 miljon eurot. Vahendid selleks tulevad ELi heitkogustega kauplemise enampakkumistuludest.

Eesti peab oluliseks abistada eelkõige riike, mis on kliimamuutuste mõjudest kõige rohkem ohustatud, nende seas väikseid arenevaid saareriike. Aastatel 2015–2016 oleme panustatud 1 miljon eurot **ÜRO Rohelisse Kliimafondi**, teinud projekte koostöös rahvusvaheliste organisatsioonidega ja toetatud **Teeme Ära maailmakoristust**. Alates 2017. aastast oleme võtnud suuna toetada Eesti rohetehnoloogiat edendavaid ja eksportivaid projekte arengumaades, mis samas ei välista teist tüüpi kliimakoostöö jätkumist.

2018. ja 2019. aastal said Eesti ettevõtted ja MTÜd taotleda **Keskkonnainvesteeringute Keskuse** kaudu toetust kliimaalaste tehnoloogiate ja teadmiste viimiseks arenguriikidesse. Rahastamiskõlblikud olid kasvuhoonegaaside heidet vähendavad tegevused, mis on seotud näiteks taastuvenergiaallikate kasutuse ja energiatõhususe edendamisega või transpordi ressursitõhususe suurendamisega. Samuti olid rahastamiskõlblikud kliimamuutuste mõjudega kohanemise tegevused, näiteks kallaste kindlustamine, säästlikud veemajanduslahendused, metsandus- või põllumajandusmeetmed. Lisaks ka muud tegevused, mis parandavad arenguriikide suutlikkust kliimamuutuste mõjudega tegelemisel.

Alates 2013. aastast toetab Välisministeerium **SA Teeme Ära** iga-aastase ülemaailmse Maailmakoristuspäeva korraldamist. SA Teeme Ära projektiga „Puhta Maailma Plaani elluviimine arenguriikides" (2019–2022) on eesmärgiks võetud arengumaade kodanikuühenduste toetamine ja kaasamine üleilmse prügiprobleemi lahendamisse. Elluviidavad tegevused aitavad ära hoida mitmeid terviseprobleeme, vaesust, kliimamuutusi, võimaldavad kvaliteetsemat elu maal ja vees ning mõjutavad tootmis- ja tarbimisharjumusi, mis omakorda vähendavad prügi hulka. Projektis tutvustatakse ja viiakse ellu Puhta Maailma Plaani (jäätmete vähendamise ja käitlemise juhendite kogum) Teeme Ära võrgustikku kuuluvates arenguriikides kodanikuühiskonna võimestatud ja toetatud poliitika kujundamise, säästvat arengut toetava mitteformaalse haridusprogrammi loomise ja elluviimise ning prügiandmete kogumise, visualiseerimise ja analüüsimise kaudu.

EESMÄRK 14

Kaitsta ja kasutada säästvalt ookeane, meresid ja mere elusressursse, et saavutada säästev areng

14 OOKEANID JA MERERESSURSID

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Merekeskkonna kasutamisel ja kaitsel lähtub Eesti eelkõige sellealastest rahvusvahelistest lepingutest ja konventsioonidest, näiteks ÜRO mereõiguse konventsioon (UNCLOS), Rahvusvahelise Mereorganisatsiooni (IMO) konventsioonid merekeskkonna kaitse kohta, Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsioon (HELCOM) jt.

Eesti geograafilise asukoha tõttu keskendub valitsus merekeskkonna kaitse küsimustes eelkõige Läänemere kaitsele. Ülemaailmses mõõtmes on Läänemeri väike, kuid maailma ühe suurima riimveekoguna on ta ökoloogiliselt ainulaadne ja väga tundlik inimtegevusest põhjustatud keskkonnamõjude suhtes. Valitsus on tegevusprogrammis eesmärgiks võtnud panustada Läänemere puhtamaks muutmisse veekogude kvaliteedi parandamise kaudu. Merekaitselisi tegevusi planeerib Eesti Läänemere tegevuskava ja Euroopa Liidu merestrateegia raamdirektiivi raames.

Eesti mereala keskkonnaseisund ei ole hea. Eestis ei ole mitte ühtegi rannikuveekogumit heas või väga heas seisundis, vaid enamik on kesises seisundis. Mereala lindude, kalade ja imetajate seisund on hinnatud halvaks. Samuti on hinnatud halvaks veesamba elupaigad, mereökosüsteem ja toiduvõrgud. Ainsana võib heaks pidada merepõhja elupaikade seisundit. Põhilisteks surveteguriteks on võõrliigid, kalade ülepüük, eutrofeerumine, saasteained ja mereprügi. Läänemere laevatavatuse intensiivsus on suur ning seetõttu on endiselt vaja tagada mere- ja rannikureostuse korje võime hoidmine vähemalt praegusel tasemel.

Kalanduspoliitikas lähtub Eesti Euroopa Liidu ühtsest kalanduspoliitikast, mille eesmärk on edendada säästvat kalandust ja vesiviljelust rikkumata merekeskkonnas, mis suudab toetada majanduslikult elujõulist tööstust, tagades rannaäärsete kogukondade tööhõive ja võimalused.

Kaitstava mereala osatähtsus territoriaalmere pindalas	Liivi lahe räime kudekarja biomass	Liivi lahe räime kudekarja biomass	Läänemere lääneosa tursa kudekarja biomass
27%	**110 182 tonni**	**1 121 000 tonni**	**14 509 tonni**

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
14.1. Kaitstava mereala osatähtsus territoriaalmere pindalas, %	27	27 (2018)
14.2.1. Liivi lahe räime kudekarja biomass, tonni	103 000	110 182 (2018)
14.2.5. Läänemere kilu kudekarja biomass, tonni	1 174 000	1 121 000 (2018)
14.2.7. Läänemere lääneosa tursa kudekarja biomass, tonni	13 679	14 509 (2018)
14.3. Vähemalt heas koondseisundis rannikuveekogumid	0	0 (2018)

5.14.1 KESKVALITSUSE TASAND

Maaeluministeeriumi eestvedamisel on koostamisel **põllumajanduse ja kalanduse valdkonna arengukava aastani 2030**. Arengukava tegevustega aidatakse kaasa Eesti põllumajanduse, kalanduse, vesiviljeluse ja toidutööstuse arengule ja konkurentsivõime kasvule, maa- ja rannapiirkondade tasakaalustatud arengule, taimede ja loomade hea tervise hoidmisele, toiduohutuse tagamisele ning puhta keskkonna ja liigilise mitmekesisuse säilimisele maa- ja veeökosüsteemides.

Eesti **mereala merekeskkonna seisundi paremaks jälgimiseks** ajakohastatakse 2020. aastal mereala seire ja seisundi hindamise programm. Programm hõlmab ligikaudu 160 keskkonnanäitaja mõõtmist ning selle alusel merekeskkonna seisundi hindamist järgneval kuuel aastal.

Käesoleval aastal algatatakse **Eesti merestrateegia meetmekava uuendamine**. Meetmekava eesmärk on määrata kindlaks merekeskkonna kaitse parandamise meetmed aastateks 2021–2026. Suurim ülesanne on võidelda toitainetest ning eutrofeerumisest tingitud mõjude vastu merekeskkonnas, mille avaldumist soodustab omakorda kliima muutumine.

Käesoleval aastal on plaanis tõhustada **Eesti osalemist Läänemere merekeskkonna kaitsega seotud koostöös**. Plaanime vaadata üle senise töökorralduse ning rakendada uusi meetmeid nii ametiasutuste, ekspertide kui ka vabaühenduste paremaks kaasamiseks rahvusvahelisse merekeskkonnakaitsealasesse koostöösse.

Üheks kesksemaks probleemiks kõikidel merealadel on **mereprügi**. Eesti merealale jääv Soome laht on Läänemere prügistatuim merepiirkond. Mereprügi vastu võitlemise meetmetele ja tegevustele on saanud praeguseks osaks suur globaalne tähelepanu. Mereprügivastase võitluse tõhustamiseks koostame 2020. aastal riigisiseseks kasutamiseks mõeldud mereprügi plaani. Plaani eesmärk on tõsta esile merekeskkonna seisundit arvestades konkreetsed mereprügi liigid ja levikuteed, mis enim mere prügistamisse panustavad. See võimaldab välja tulla lihtsate ja eesmärgile suunatud tegevustikega, et tegeleda tulemuslikult just kõige olulisemate prügiliikide ja -allikatega.

Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014–2020 rakenduskava raames on aastatel 2017–2019 toetatud mitmeid meetmeid, mis otseselt või kaudsemalt panustavad ookeanide ja merede ja mere elusressursside säästvasse arengusse. Ookeanide ja merede ja mere elusressursside säästva arengu toetamiseks on välja töötatud **püügiandmetest teavitamise elektrooniline süsteem ja nutirakendus** (PERK), et tagada kalapüügi parem kontroll ja püügivahendite hülgamise vähendamine. Samuti on toetatud püügivahendite soetamist, eesmärgiga toetada investeeringuid, mis vähendavad kalapüügi mõju merekeskkonnale, toetavad tagasiheite järkjärgulist kaotamist ja hõlbustavad üleminekut mere bioloogiliste ressursside säästvale kasutamisele.

Merekeskkonna bioloogilise mitmekesisuse ja ökosüsteemide kaitseks ning taastamiseks on toetatud kunstkoelmute paigaldamist. Lisaks on toetatud jätkusuutlike kalavarude taastamist konkreetsetes mere- ja rannikuelupaikades ja nende teaduslikku ettevalmistamist ning hindamist.

Kalapüügi- ja vesiviljelustoodete töötlemise toetamiseks on välja töötatud ühisinvesteeringuid, et edendada kalapüügi- ja vesiviljelustoodete töötlemisse tehtavaid investeeringuid,

mis toetavad inimtoiduks kõlbmatu tööndusskala töötlemist ning aitavad säästa energiat või vähendada mõju keskkonnale, sealhulgas investeeringuid jäätmete töötlemisse. 2017. aastal algatas valitsus Eesti mereala planeeringu koostamise, milles määratakse kindlaks, millistes piirkondades ja millistel tingimustel saab merealal tegevusi ellu viia. Arvestades seejuures, et tuleb panustada merekeskkonna hea seisundi saavutamisse ja säilitamisse ning edendada meremajandust. Kehtestatud mereala planeering on nii ministeeriumidele kui ka ametitele aluseks erinevate mereala kasutamist lubavate otsuste langetamisel ning suunab ka ettevõtjate, investorite, kohalike omavalitsuste ning rannikukogukondade tegevust. Eesti mereala planeering jõuab kehtestamiseni 2021. aasta alguses.

5.14.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Eesti rohelise liikumise ja **Puhta Läänemere Ühingu** koostööprojekt Plastic Free Ocean on „Plastikuvaba Läänemeri" kampaania jätkuprojekt, mida rahastab Swedish Postcode Foundation. Projekt toetab Euroopa plastikustrateegia elluviimist ja tegeleb Läänemere suureneva plastikureostuse probleemiga (ja selle kaudu maailmamere reostuse probleemiga). Tähelepanu all on eriti ühekordselt kasutatavad plastikesemed, mikroplastik ja seonduvad mürgised ained.

MTÜ Hoia Eesti Merd lõpetas 2019. aastal rahvusvahelise projekti MARELITT, mille raames selgitati välja võimalusi hüljatud püügivõrkude äraandmiseks sadamates ja hinnati merepõhjas olevatest püügivõrkudest tingitud probleemide olulisust nii Läänemeres tervikuna kui ka Eesti merealal.

Terviseamet teeb järelevalvet supelrandade nõuete täitmise üle ning parimatele supelrandadele, mis vastavad ettenähtud kriteeriumidele, väljastatakse ökomärgis „Sinilipp". Ökomärgist haldab Taani organisatsioon Foundation for Environmental Education (FEE). Eestist on selle organisatsiooni liige **Eesti Looduskaitse Selts**, mille juhtimisel on moodustatud Eesti-poolne komisjon, mis teeb otsused „Sinilipu" andmiseks Eestis igal aastal. Eesti-poolsesse komisjoni kuuluvad Eesti Looduskaitse Seltsi, Terviseameti, Keskkonnaministeeriumi, Eesti Linnade ja Valdade Liidu, TÜ Eesti Mereinstituudi, MTÜ Rakendusökoloogia Keskuse, Keskkonnaameti ja G4S rannavalve esindajad. Eelmisel aastal pälvisid ökomärgise „Sinilipp" mereäärsetest randadest Pärnu, Pirita ja Pikakari rand.

Tallinna Sadam on vastutustundliku ja keskkonda hoidva ettevõttena oma äri- ja arendustegevuses järjekindlalt panustanud sellesse, et minimeerida oma tegevuse negatiivset mõju keskkonnale. Tallinna Sadam lähtub keskkonnaalaste eesmärkide seadmisel ÜRO kestliku arengu eesmärkidest ning on enda jaoks seadnud vastavad keskkonnaalased prioriteedid: puhas õhk, puhas Läänemeri, energiatõhusus ja loodusressursside säästev kasutus. Tallinna Sadama sadamates on tagatud piisavad võimsused sadamat külastavate laevade pilsivee, reovee, prügi ning naftasaadusi ja õli sisaldavate jäätmete vastuvõtmiseks. Laevajäätmete vastuvõtmise mahud on iga aastaga suurenenud. Erinevalt paljudest teistest Euroopa sadamatest toetab Tallinna Sadam laevu, mis on heidetes leiduvate väävliühendite (SOx) vähendamiseks investeerinud heitgaaside puhastusseadmetesse (skraberid) ja võtab skraberite tekitatud jäätmed vastu ilma lisatasuta. 2017.–2019. aastal olid ca 90% laevaheitmetest suunatud ringlusesse. Tallinna Sadam panustab Läänemere puhtuse tagamisse, aidates kaasa laevadelt reovee merre laskmise vältimisele. Selleks valmisid eelnevatel aastatel Vanasadamas reovee kanalisatsioonitorustik kruiisikaidel ja mikrotunnel. Tänu kruiisilaevade jaoks välja ehitatud reovee kanalisatsioonile, saavad Tallinna Vanasadamas peatuvad kruiisilaevad reovett ära anda piiramatus koguses ja ilma lisatasuta.

Tallink Grupp on Läänemere piirkonna suurimaid meretranspordi teenust pakkuvaid ettevõtteid, mille tegevus mõjutab ettevõtte nelja koduturu – Eesti, Soome, Rootsi ja Läti – majandust ning ühiskonda. Tallink Grupp hindas aastatel 2018–2019 konkreetsemalt enda mõju keskkonnale ning ümbritsevale ühiskonnale just ÜRO säästva arengu eesmärkide kontekstis, võttis 2019. aasta lõpus vastu ettevõtte säästliku arengu strateegia ning seadis endale riikide üleselt esmased eesmärgid, kooskõlas SDG-dega. Laevandusettevõttena on kontserni

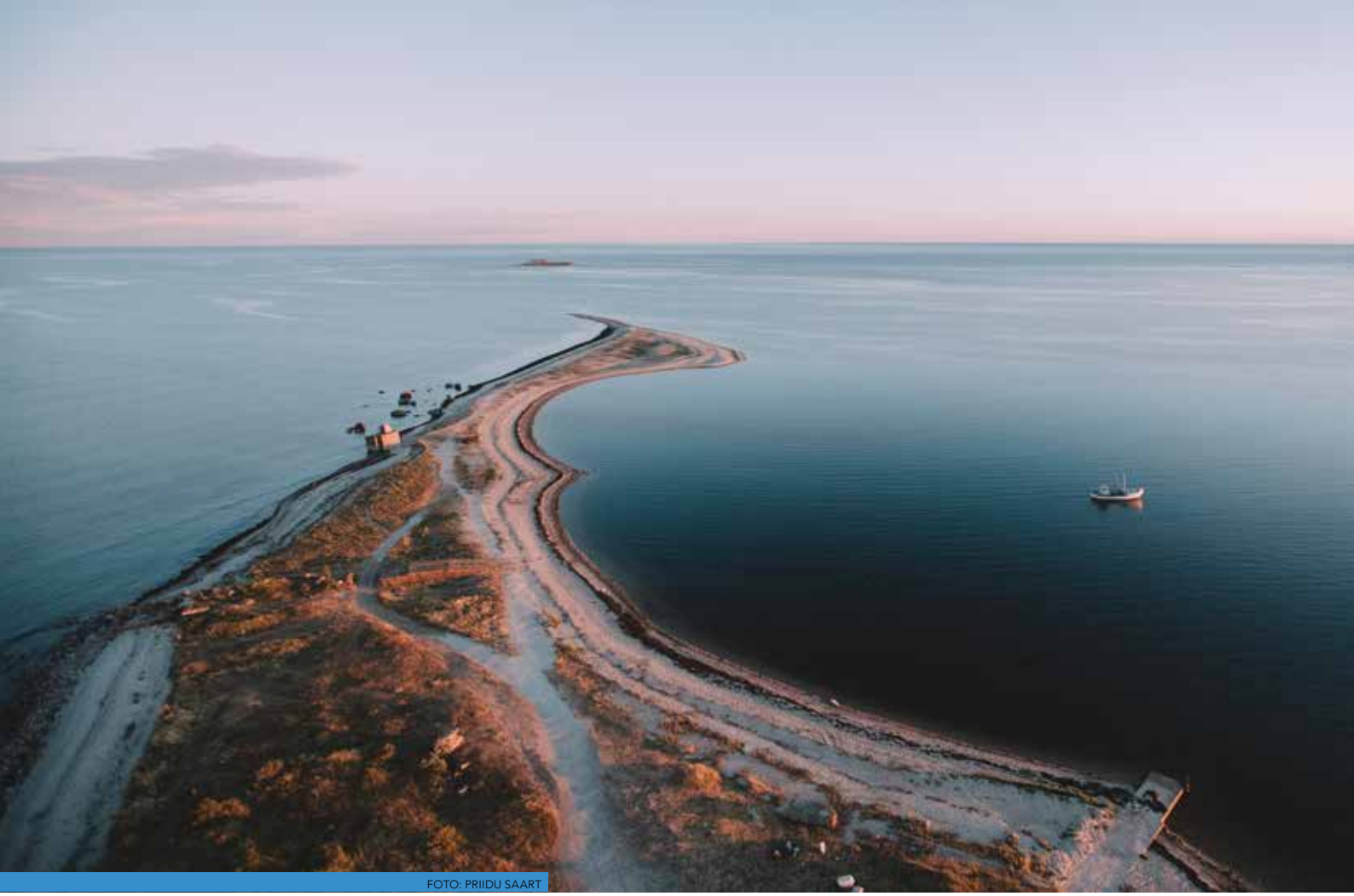

FOTO: PRIIDU SAART

põhifookus keskkonnamõjude vähendamisel ning eesmärkide hulgas leidub emissioonide vähendamine, kemikaalide kasutamise vähendamine ettevõtte tegevuses, plasti ja paberi kasutamise vähendamine grupi üleselt. Lisaks keskkonnale on Tallink Grupi eesmärkide hulgas ressursside säästlik kasutamine, eelkõige säästlikke meetodeid kasutades toodetud või hangitud tooraine kasutamine, eelistatavalt kohaliku tooraine ja toodete kasutamine ning ringmajanduse põhimõtete juurutamine ettevõttes.

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda viis 2015.–2019. aastal koostöös Läti Farmerite Parlamendiga ellu koostööprojekti „GreenAgri", mille eesmärk oli vähendada toitainete leostumist põllumajandusest pinnavette ning sealt edasi Läänemerre, säilitades samas tootjate konkurentsivõime. Projekti raames tehti erinevaid tegevusi, näiteks põllumajandustootjate seas tutvustati keskkonnahoidlikke tegutsemisviise ja katsetati neid. Projekti jooksul rakendasid 11 Eesti ja 11 Läti farmerit katseettevõttena uuenduslikke tehnoloogiaid ja meetodeid koostöös valdkonna parimate ekspertidega, nagu näiteks vedelsõnniku efektiivsuse suurendamine lämmastikuinhibiitori kasutamisega, mulla- ja sõnnikuanalüüsidele tugineva väetamisplaani koostamine. Ligi 1,5-aastase katseperioodi jooksul koguti vee-, sõnniku- ning mullaproove ning tehti kokkuvõtlik analüüs rakendatud meetmete tulemuslikkuse kohta toitainete leostumise vähendamisel. Kokku osales erinevatel üritustel 578 põllumajandusettevõtet Eestist ja Lätist. Põllumeeste teadlikkuse suurendamine aitab märgatavalt kaasa keskkonnasäästlike tegutsemisviiside rakendamisele, sh säästva arengu eesmärkide saavutamisele.

EESMÄRK 15

Kaitsta ja taastada maismaa ökosüsteeme ning propageerida nende säästvat kasutamist; majandada metsi säästvalt, võidelda kõrbestumisega ning peatada ja pöörata ümber pinnase halvenemine ja bioloogilise mitmekesisuse hävimine

15 MAA ÖKOSÜSTEEMID

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Eesti loodus on väga mitmekesine – siin on nii okas- kui ka lehtpuumetsad, pankrannik ja luited, liiva- ja kivirannad. Säilinud on mujal Euroopas peaaegu kadunud rabad ja põlismetsad, loopealsed ja puisniidud. Ligi pool Eesti maismaast on kaetud metsaga. Erinevad sood moodustavad Eesti pindalast ligi kümnendiku. Mitmesuguste elupaikade rohkus loob eeldused suureks liigirikkuseks. Looduse mitmekesisuse säilitamiseks ja ohustatud liikide ning elupaikade soodsa seisundi tagamiseks on oluline osa Eesti territooriumist – 19,4% maismaast ja 27% merealadest – võetud kaitse alla. Kogu metsamaast moodustab rangelt kaitstavate metsade pindala 14,1% ning kaitstavate metsade pindala kokku 25,4 %.

Liikide ja elupaigatüüpide kaitseks on Euroopa Liidu loodusdirektiivi ja linnudirektiivi alusel loodud Natura 2000 kaitsealade võrgustik. Eestis leidub 60 Euroopa Liidu loodusdirektiivis loetletud elupaigatüüpi, 53 II lisasse kuuluvat looma- ja taimeliiki ning 136 Euroopa Liidu linnudirektiivis loetletud linnuliiki, mille kaitseks on moodustatud loodus- ja linnualad, mis kokku moodustavad Eesti Natura 2000 võrgustiku. Soodsas seisundis on 57% elupaigatüüpidest ja 56% liikidest, ebapiisavas seisundis vastavalt 37% ja 27%, halvas 7% ja 10% ning 7% liigi seisund on teadmata.

Keskkonnaministeeriumi juhtimisel on koostamisel „Metsanduse arengukava aastateks 2021–2030". Metsanduse arengukava koostatakse, et saavutada laiapõhjaline kokkulepe jätkusuutliku metsanduse suunamiseks, arvestades integreeritult nii rahvusvahelisi kohustusi kui ka Eesti sotsiaalseid, majanduslikke, ökoloogilisi ja kultuurilisi aspekte ning biomajanduse strateegilise arendamise vajadust.

Kaitstavate alade osatähtsus maismaaterritooriumis
19,4%

Rangelt kaitstava metsamaa osatähtsus metsamaas
14,1%

Happevihma põhjustavate gaaside heide
2,53
1000 tonni hapestumise ekvivalenti

Soodsas seisundis loodusdirektiivi liikide osatähtsus
56%

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
15.1. Kaitstavate alade osatähtsus maismaaterritooriumis, %	18,7	19,4 (2019)
15.2. Rangelt kaitstava metsamaa osatähtsus metsamaas, %	12,9	14,1 (2019)
15.3. Happevihma põhjustavate gaaside heide, 1000 tonni hapestumise ekvivalenti	2,38	2,53 (2017)
15.4. Soodsas seisundis loodusdirektiivi elupaigatüüpide osatähtsus, %	52	57 (2019)
15.5. Soodsas seisundis loodusdirektiivi liikide osatähtsus, %	54	56 (2019)

5.15.1 KESKVALITSUSE TASAND

Maismaaökosüsteemide taastamine on olnud viimasel aastatel üks looduskaitse prioriteete. Elupaikade taastamiseks on loodud erinevaid toetusmeetmeid. Looduskaitse arengukava näeb ette, et aastaks 2020 tuleb taastada vähemalt 10 000 ha erinevaid sooelupaiku, 2019. aasta seisuga on taastamistööd lõppenud 7600 ha lagesoodel ning tööd on pooleli 13 000 hektaril. Soode taastamine aitab lisaks elurikkuse suurendamisele kaasa ka kliimamuutuste leevendamisele. Poollooduslike kooslusi on aastatel 2017–2019 taastatud 5000 hektari ulatuses, taastamises on veel 4500 ha. Hooldatavate poollooduslike koosluste pindala on tõusnud erinevate põllumajandustoetuste abil 35 600 hektarini. Jõe-elupaikade taastamine, eriti kalade rändeteede avamine, aitab kaasa ohustatud kalaliikide arvukuse suurenemisele. Suurimaks käimasolevaks projektiks on Pärnu jõestiku elupaikade taastamine, mille raames on juba eemaldatud Sindi tamm, mille tõttu oli blokeeritud 22 kalaliigi kudemisalad kokku 1500 km ulatuses. Olulisemaks rändekalaks on lõhe, kelle taastootmispotentsiaal on teadlaste hinnangul ca 45 000 – 58 000 lõhe laskuvat noorkala aastas.

Elurikkuse kaitse toetamiseks on Eestis arendamisel **ökosüsteemiteenuste hindamise ja kaardistamise üleriigilised ja alapõhised metoodikad**, mille abil kaardistatakse ja hinnatakse põhiliste maismaa- ja veeökosüsteemide poolt pakutavate hüvede baastasemed.

Võõrliikide vastu võitlemiseks on kehtestatud selged regulatsioonid Eesti ja Euroopa tasandil, mis suunavad nii ennetustegevust kui ka võõrliikide tõrjet ja edasise leviku pidurdamist. Aastast 2005 on üle Eesti korraldatud karuputke võõrliikide tõrjet, tippajal oli tõrjes 2421 ha, 2019. aasta lõpuga võib tõrjutuks lugeda 622 ha endisi kolooniaid. Kuigi leitakse ka uusi leiukohti, on selge, et aastatepikkune tõrje annab häid tulemusi Eesti looduse kaitsel.

Liigikaitses on mitmeid häid näiteid, kus varem haruldaste või juba Eestist kadunud liikide (merikotkas, kõre, naarits jt) olukord on hakanud paranema ja arvukus tõusma tänu järjepidevatele kaitsemeetmetele. Näiteks, kui 2000. aastal alustati euroopa naaritsa paljunduskeskusest pärit isendite asustamisega Hiiumaale, siis aastaks 2013 oli suur osa Hiiumaa naaritsatest juba looduses sündinud ja alates 2016. aastast enam kunstlikult paljundatud loomi ehk „uut verd" Hiiumaale juurde ei viida. Loomad on seal kohanenud ja hakanud ise hästi sigima. Hiiumaa on ainus piirkond maailmas, kus euroopa naaritsa arvukus on looduses hakanud suurenema. Praegu on hakatud Hiiumaa eduka näite taustal planeerima naaritsa populatsiooni taastamist ka Saaremaal.

Viimase 15 aasta jooksul on **uued kaitsekorrad** kehtestatud ligi 400 kaitsealale. Viimase 5 aasta jooksul on kaitstavate alade pindala suurenenud 55 279 hektari võrra, samal ajal kaitse alt välja arvatud on ca 4000 hektarit. Suur töö on ära tehtud kaitserežiimide täpsustamisega – rangemat kaitset vajavad loodusväärtused – metsa- ja sooelupaigad on ümbertsoneeritud sihtkaitsevööndisse (75 200 ha ulatuses). Kaaluka osa kaitsealade kasvust (26 700 ha) moodustavad 2019. aasta veebruaris kaitse alla võetud laane-, salu- ja soovikumetsad. See tuleneb nii looduskaitse arengukavas aastani 2020 kui ka Eesti metsanduse arengukavas aastani 2020 seatud eesmärgist: parandada metsade range kaitse tüpoloogilist esindatust. Lisaks on aastatel 2017 kuni 2018 Riigimetsa Majandamise Keskus juurde inventeerinud u 3000 hektarit vääriselupaiku ning pidevalt parandatakse metsatüüpide esinduslikkust kaitse-eeskirjade uuendamise käigus ja riigimetsas vääriselupaikade inventeerimisel.

Eesti ühines 2018. aastal **bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni** geneetilistele ressurssidele juurdepääsu ja nende kasutamisest saadava tulu õiglase ja erapooletu jaotamise Nagoya protokolliga. Nagoya protokolliga ühinedes panustab Eesti eelkõige maailma elurikkuse kaitsesse. Suurem osa maailma looduse mitmekesisusest asub arenguriikides, kellel puuduvad võimalused oma geneetilisi ressursse kaitsta ja nende kasutamise eest õiglast tasu saada. Nagoya protokoll loob ressursside kaitseks raamistiku, kus nii ressursside pakkujad kui ka kasutajad saavad omavahel kokku leppida ning mõlemaid pooli rahuldavate lahendusteni jõuda.

Jätkusuutliku metsamajandamise edendamiseks toetatakse erametsade majandamist kehtiva metsanduse arengukava alusel. Toetused on võimaldanud aktiivsematel metsaomanikel uuendada ja hooldada oma puistuid, luues sellega ressursi puidutööstusele ja energeetikale, ning on aidanud kaasa pärandkultuuri säilimisele ja loodushoiule. SA Erametsakeskus (EMK) maksab erametsanduse arendamiseks järgmisi toetusi: metsa uuendamise toetus, pärandkultuuri säilitamise ja eksponeerimise toetus, erametsaomanike nõustamise toetus, metsamaaparandustööde toetus, metsa inventeerimise toetus, metsaühistu toetus, metsa sertifitseerimise toetus, Natura metsa toetus, metsameede (hooldusraied, laasimine, ulukikahjustuste ennetamine) ja vääriselupaiga kaitseks sõlmitakse lepinguid.

2018. aasta olulisem muudatus oli uue toetusliigi – **metsa sertifitseerimise toetuse** – lisandumine. Lisaks muudeti metsa uuendamise toetuse ja erametsaomanike nõustamise toetuse andmise tingimusi. Nõustamistoetuse puhul määrati kindlaks, et taotlemine toimub ainult PRIA e-teenuse keskkonna kaudu. Metsa uuendamise toetuse korral leevendati kehtivate inventeerimisandmete olemasolu nõuet, mis peavad olema olnud kehtivad vähemalt taotluse esitamisele eelneva kalendriaasta alguses. Metsaühistu toetusele kvalifitseerumiseks on täpsustatud tulemusmõõdikute koefitsiente nii, et need oleksid enam suunatud efektiivsusele, metsaomanike teenindamisele ning metsakasvatustöödele. Uue täiendava mõõdikuna arvestatakse ka metsa sertifitseerimist.

FOTO: RENEE ALTROV

2019. aastal on märgatavalt suurenenud erametsade uuendamise osakaal uuendusraiete mahus. Kui **metsanduse arengukavas aastani 2030** on eesmärk saavutada osakaal suuruses 40%, siis viimastel aastatel oli see ligikaudu 30%. 2019. aastal tõusis osakaal aga 47%-ni.

Ohustatud liikide säilimist ja levikut toetavad **majandusmetsades asuvad vääriselupaigad** (VEP). Muutused aastatel 2015–2019: võrreldes 31.12.2015 seisuga on nii vääriselupaikade arv kui ka pindala suurenenud. 31.12.2019 seisuga paikneb eramaal 4621 ha (18%), riigimaal 21 296 ha (80%), muul omandil (munitsipaal-, sega- ja avalik-õiguslik omand) ja kinnistamata maal kokku 562 ha (2%) vääriselupaikade pindalast. 2019. aastal suurendas Keskkonnaministeerium vääriselupaikade kaitseks mõeldud eelarvet 80 000 euro võrra, mis mitmekordistas sõlmitud lepingute arvu. 2019. aastal sõlmiti VEP lepinguid 55 kogupindalaga 126 hektarit. 2019. aasta lõpu seisuga oli erametsades VEP lepingutega kaetud 641 hektarit metsamaad, sellest juriidiliste isikute omanduses 237 ja füüsiliste isikute omanduses 402 hektarit.

Andmed kõigi Eesti metsade, nii era- kui riigimetsade kohta on koondatud uude **metsaressursi arvestuse riiklikku registrisse**. Paljud andmed metsade kohta on metsaregistri avaliku rakenduse kaudu nähtavad kõigile huvilistele. Metsaregistris on metsaomanikel juurdepääs tema metsamaaga seotud andmetele, nagu näiteks metsainventeerimise, metsateatiste ja ekspertiisiaktide andmetele. Samuti on metsaomanikul võimalik esitada elektroonilist metsateatist.

Metsaressurssi hindamisel ja arvestamisel võetakse 2020. aastal abiks **kaugseire**. Selleks luuakse infotehnoloogiline lahendus, mis võimaldab multispektraalsete satelliidipiltide ja lennukitelt tehtava laserskaneerimise (LIDAR) andmete alusel koostada Eesti puittaimestiku liikide ja kõrguse, metsatagavara ning lageraie kohta rasterkaarte. Vajalikke algoritme rakendatakse satelliidiandmetele kaugseire teenuste arenduskeskuses ESTHub. Koostatavate kaartide abil on võimalik hinnata metsaressurssi ja kavandada majandusotsuseid puistute tasemel.

5.15.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Eestimaa Looduse Fond (ELF) seisab elu rikkuse ja elurikkuse kaitse eest. Bioloogilise mitmekesisuse hävimise pidurdamiseks panustab ELF ohustatud liikide ja nende elupaikade kaitsesse. Peamine tähelepanu on lendorava, nahkhiirte ja kahepaiksete kaitsel. Looduskaitsesse positiivsema suhtumise kujundamiseks viib ELF Euroopa Liidu LIFE programmi toel ellu Natura 2000 looduskaitsealade teemalist avaliku kommunikatsiooni juhtprojekti „NaturallyEst-LIFE". 2019. aastal toimus koostöös Tartu Ülikooliga ulatuslik rahvateaduse kampaania „Eesti otsib nurmenukke", kus osales üle 250 koolirühma, tehti ligi 1700 loodusvaatlust ning määrati 200 000 nurmenukutaime geenitüüp. Eestile omaste koosluste ja maastike säilitamiseks tegeleb ühendus kuivendusest rikutud soode taastamise ning väärtuslike soode säilitamisega. Aastatel 2015–2021 vältava projekti raames taastatakse 7600 ha soid.

Riigimetsa Majandamise Keskus (RMK) on säästva arengu eesmärkidest lähtuvalt majandanud metsi jätkusuutliku metsanduse põhimõtete järgi. Aastatel 2017–2019 on kokku uuendatud metsamaad 34 839 ha, ehk keskmiselt 11 613 ha aastas ning keskmiselt on aastas istutatud 21,5 miljonit metsataime (kokku kolme aastaga 64,5 miljonit metsataime). Tegeletud on elupaikade taastamisega, mida on aastatel 2017–2019 kokku tehtud 5985 ha ulatuses. Metsa majandades proovitakse suunata võimalikult palju puitu pikaealistesse toodetesse, RMK müüdavast ümarpuidust 50% on palk, keskmiselt aastas 2017.–2019. aastal 1,8 miljonit m3, mille eluiga pikendavad väärindamisega RMK partnerid, tehes selles laudu, mööblit, puitmaju, uksi jne. RMK on teinud ka olulisi teavituskampaaniaid, kus 2019. aastal käis Kliimakangelase kampaania käigus metsa istutamas 1300 inimest. RMK külastuskeskused, Sagadi looduskool ja metsamuuseum ning Elistvere loomapark on olulised loodusharidus keskused, kus aastatel 2017–2019 anti edasi loodusharidust ja parandati loodusteadlikkust keskmiselt 250 000 inimesel aastas. RMK panustab palju looduses liikumisele, keskmiselt külastati aastatel 2017–2019 RMK rajatud matka- ja õpperadasid 2,6 miljonil korral aastas. RMK on 2014. aastast alates paigaldanud loodu-

sesse otsepilti näitavaid looduskaameraid, et saada rohkem teada loomade leviku ja käitumise kohta. Veebikaamerates on kasutusel infrapunavalgustid ja päikesepaneelidel põhinev iseseisev energialahendus. Aastate jooksul on looduskaameraid paigaldatud selliste loomade jälgimiseks nagu hirved, šaakalid, mägrad, sookured, kalad ja koprad. Eesti looduskaamerate pilti on veebi vahendusel jälgitud 160 riigis üle maailma.

Pärandkoosluste kaitse ühingu (PKÜ) eesmärk on tagada Eesti pärandkoosluste püsimine ja nendega seotud väärtuste tutvustamine avalikkusele. Samuti panustatakse pärandkooslustega seotud teabe kogumisse nii enda hallatavasse andmebaasi kui ka erinevatesse riiklikesse infokogudesse. PKÜ korraldab pärandkoosluste taastamiseks, hooldamiseks ning tutvustamiseks iga aasta talguid erinevates Eesti paikades. Aastatel 2014–2019 osales PKÜ partnerina Eesti loopealsete taastamise suuremahulises Euroopa Liidu LIFE programmi kaasrahastatud projektis „Life to Alvars", mis valiti 2018. aastal Natura 2000 Awardi sotsiaal-majandusliku mõju kategooria võitjaks. Eesti looduse laiemasse kaitsesse ja tutvustamisse on panustatud Eesti taimede uue levikuatlase koostamisel, kuhu koondatud teave on eElurikkuse portaali kaudu kõigile kättesaadav.

5.15.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

SA Eestimaa Looduse Fondi projekti „Eesti ja Valgevene keskkonnaühenduste koostöö märgalade kaitseks" (2017–2018) eesmärk oli soodsa keskkonnakaitse ja vastutustundliku kasutuse edendamine Valgevenes ja Eestis, keskendudes soode kaitsega tegelevate vabaühenduste koostöös mitme uuendusliku juhtalgatuse elluviimisele. Partnerluses viidi ellu juhtalgatusi Valgevene soode kaitseks, külastuskorralduse, elupaikade inventeerimise ja eksperditeabe integreerimise vallas. Projekt oli jätkuks aastatel 2015–2016 ellu viidud samateemalisele arengukoostöö projektile ning tegeles arenguvajaduste ja uuendussiirde võimalustega, mis selgitati välja tihedas koostöös projekti partneritega.

Aastatel 2017–2019 rakendas **Eesti Maaülikool** Valgevenes projekti „Globaalselt ohustatud suur-konnakotka teadmispõhine kaitse Valge-

FOTO: KATI ROSTFELDT

venes". Toetudes Eesti kogemustele, edendati looduskaitset Valgevenes, näitena keskendudes globaalselt ohustatud suur-konnakotka teadmispõhisele kaitsele. Analüüsiti seni kindlaks tehtud olulisemate ohutegurite (ristumise ja elupaikade hävinemise) ulatust Valgevenes, kasutades moodsaid meetodeid – GPS-telemeetriat ja molekulaargeneetilisi analüüse. Ühistel välitöödel ja seminaridel tutvustati Valgevene looduskaitsjatele Eestis kasutatud uurimis- ja liigikaitsemeetodeid, arutleti Valgevene suur-konnakotkaste kaitse teemadel ning arendati ühiselt välja edasine sobivaim liigikaitsestrateegia.

MTÜ Peipsi Koostöö Keskus viib aastatel 2019–2020 Moldovas ellu projekti „La Nihalcea vee-süsteemi bioloogilise mitmekesisuse kaitse ja taastamine ning ökoturismi potentsiaali tõstmine". La Nihalcea veesüsteem asub Ştefan Voda piirkonnas ja kuulub Ramsari rahvusvahelise tähtsusega märgala Alam-Dnestri hulka. La Nihalcea praegune ökoloogiline seisund ei ole rahuldav – vee kvaliteet on põllumajanduse ja muude hajusaasteallikate (fosfaadid, nitraadid jne) surve all. Projekti eesmärk on parandada La Nihalca veesüsteemi ökoloogilist mitmekesisust ja kaitset, taastades kaldaid, kaldataimestikku, veeolustikku, ning luua eeldused ökoturismi arenguks. Tehakse koostööd ja sõlmitakse koostöömemorandum erinevate veekasutajate vahel, sealhulgas tehakse piiriülest koostööd Ukraina partneritega. Praegu on Moldova MTÜ Purcari Development Fund alustanud tööd GEF/UNDP Small Grants Programmi toel. Eesti abi oodatakse koolituste ja seminari korraldamisel, eksperditeadmistes bioloogiliste puhastusmeetodite kohta ning veekogu seisundi hindamisel.

EESMÄRK 16

Toetada rahumeelseid ja kaasavaid ühiskondi, et saavutada säästev areng; tagada õiguskaitse kõikidele ning luua kõikidel tasanditel tõhusad, vastutustundlikud ja kaasavad institutsioonid

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Vägivalla vähendamise valdkonnas on valitsuse eesmärk pöörata erilist tähelepanu alaealistega seotud ja nende vastu suunatud vägivalla vähendamisele, organiseeritud ja raske peitkuritegevuse, sealhulgas korruptsioon, narko-, suure kahjuga majanduskuritegevuse ja inimkaubanduse, vastasele võitlusele, ning perevägivalla, eelkõige korduva vägivalla avastamisele ja tõkestamisele. Riiklikud prioriteedid seoses terrorismivastase võitlusega ning võitluses vägivaldse äärmuslusega on toodud siseturvalisuse arengukavas 2015–2020, mis on hetkel uuendamisel.

Korruptsioonivastase võitluse raames on Eesti liitunud erinevate rahvusvaheliste korruptsioonivastaste konventsioonidega: rahvusvahelistes äritehingutes välisriigi ametiisikutele altkäemaksu andmise vastu võitlemise konventsiooniga, ÜRO korruptsioonivastase konventsiooniga ning Euroopa Nõukogu konventsiooniga korruptsiooni kriminaalõigusliku reguleerimise kohta. Eesti korruptsioonivastase strateegia 2013–2020 eesmärk on edendada teadlikkust korruptsioonist, suurendada otsuste ja tegevuste läbipaistvust ning arendada uurimisasutuste uurimisvõimekust ja hoida ära julgeolekut ohustavat korruptsiooni. Eesmärk on ka tõhustada kuritegeliku vara ja muu kriminaaltulu konfiskeerimist, eelkõige organiseeritud ja rasketes majanduskuritegudes ning korruptsioonis süüdimõistetute suhtes. „Siseturvalisuse arengukavas 2020–2030" on korruptsioonivastase võitluse valdkonna eesmärgid seotud uurimisasutuste senise menetlusvõimekuse taseme hoidmisega, pöörates enam tähelepanu suure mõjuga korruptsioonijuhtumite avastamisele. Samuti on tähtis suurendada era- ja avaliku sektori teadlikkust ning maandada korruptsiooniriske. Rahvusvahelise korruptsioonivastase organisatsiooni Transparency International korruptsioonitajumise indeksi edetabelis asus Eesti 2015. aastal 168 riigi seas 73 punktiga 18.–21. kohal koos Iirimaa ja Jaapaniga. Selle näitajaga edastab Eesti teisi Ida-Euroopa riike.

Eesti valitsus peab oluliseks tagada õiguskindlus ning tugevdada ja laiendada abivajavate inimeste õiguskaitset ja hõlbustada ligipääsu kvalifitseeritud riigi õigusabile. Praegu pakub riik riigi õigusabi vähekindlustatud isikutele sisuliselt kõigis valdkondades. Lisaks pakub riik üldist õigusnõustamist kuni keskmise ja seda pisut ületava sissetulekuga inimesele. Eraldi projektid on erivajadustega inimeste, seksuaalvägivalla ohvrite ja eakate nõustamiseks. Inimeste vajadus õigusabi järele on suurem, piirid seab eelarvevõimalus.

Avaliku võimu teostamise arendamisel on Eesti järginud avatuse ja läbipaistvuse põhimõtteid, luues vastava õigusliku raamistiku ja kasutades avalikus halduses laialdaselt nüüdisaegseid tehnoloogilisi lahendusi. Avaliku võimu ja

vabaühenduste koostöö põhimõtted on Eestis kokku lepitud 2002. aastal Riigikogus heaks kiidetud Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonis, mille eesmärgiks on seatud ühiskond, kus riigielu korraldamine toimub avaliku võimu ja kodanikkonna avatud ja vastastikku lugupidavas koostöös. Kaasamise hea tava kohustab ministeeriume kaasama valitsusvälised osalised poliitika kujundamisse võimalikult varases etapis ning andma huvirühmadele ja avalikkusele piisavalt aega arvamust avaldada. Kaasamise hea tava paremaks rakendamiseks praktikas saavad panustada nii riigisektor kui ka kodanikuühiskond ise.

Eesti on avatud valitsemise partnerluse (AVP) rahvusvahelise initsiatiivi liige 2012. aastast. Valitsus on kutsunud selles osalema valitsusväliste partnerite kõrval ka parlamendi ja kohalikud omavalitsused, et koostöös tugevdada valitsemise avatust. Eesti AVP tegevuskava 2018–2020 prioriteediks on muu hulgas seatud eesmärk parandada omavalitsuste teadlikkust avatud valitsemise põhimõtetest, et tagada elanike tõhusam kaasatus ja valitsemise läbipaistvus kohalikul tasandil.

Selleks, et pakkuda kvaliteetsemaid teenuseid ja hoida valitsussektori suurust kontrolli all, on valitsus otsustanud ellu viia riigireformi, mille olulisteks osadeks on nii kohalike omavalitsuste kui ka keskvalitsuse töökorralduse tõhusamaks, eesmärgipärasemaks ja läbipaistvamaks muutmine. Kohalike omavalitsuste tugevdamiseks ja selleks, et kohalik elu oleks Eesti inimeste jaoks veelgi paremini korraldatud, viis valitsus 2018. aastal ellu haldusreformi.

Korruptsiooni tajumise indeks	Määratlemata kodakondsusega isikute osatähtsus	Kodukohta turvaliseks hindajate osatähtsus	Vägivallakuriteo ohvriks langenute osatähtsus Eestis
74	**5,7%**	**94%**	**1,5%**

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
16.1. Korruptsiooni tajumise indeks	70	74 (2019)
16.2. Määratlemata kodakondsusega isikute osatähtsus, %	6,2	5,7 (2018)
16.3. Kodukohta turvaliseks hindajate osatähtsus, %	n/a	94 (2017)
16.4. Vägivalla (ründe) tagajärjel hukkunud 100 000 elaniku kohta	2,4	1,9 (2018)
16.5. Vägivallakuriteo ohvriks langenute osatähtsus Eestis, %	1,8	1,5 (2018)

5.16.1 KESKVALITSUSE TASAND

Vägivallavastane tegevus on kajastatud peatükis 5.5.1.

Terrorismivastases võitluses on Eesti rakendamas laiapindset teadlikkust ning asutusteülest koostööd radikaliseerumise märkamiseks ja selle riskide maandamiseks juba varajases staadiumis. Esmatasandi ametnikele korraldatakse täiendkoolitusi ning Politsei- ja Piirivalveameti eestvedamisel arendatakse riigisisest tugivõrgustikku kohaliku omavalitsuse tasandil. Arendatakse koostööd erinevate kogukondadega ja usuliste ühendustega. Eesti teeb tihedat koostööd erinevate rahvusvaheliste terrorismivastaste formaatidega (ÜRO, EL, EN, OSCE, NATO) ning on kaasatud aktiivsesse infovahetusse seoses terroristlikke välisvõitlejate või ohtlike ekstremistide tuvastamisega ja nendega seotud ohtude maandamisega. Terrorismiohu maandamiseks suure rünnakuriskiga objektide puhul on

koostamisel riskianalüüsid ja turvaplaanid ning arendatakse avaliku ruumi turvalisust. Suurendatud on turvameetmeid lennujaamades ja sadamates, tõhustatakse infovahetust ning arendatakse reageerimisvõimekust ja esmareageerijate ohutust. 2017. aastal otsustas valitsus **liituda Soomes asutatava Euroopa hübriidohtude vastase oivakeskusega**, et arendada oma võimeid, kerksust ja valmidust tänapäevases hübriidses ohukeskkonnas toime tulemiseks. Sellega sai Eestist Euroopa hübriidohtude vastase keskuse asutajaliige.

Korruptsiooniennetuses on riik algatanud mitmeid läbipaistvust suurendavaid veebipõhiseid lahendusi, nagu omavalitsuste korruptsiooniriskide hindamise keskkond, huvide konflikti ja korruptsiooni ennetamise ja vältimise e-õpe, enesehindamise tööriist ettevõtjale jne.

Kohalike omavalitsuste volikogud otsustasid 2018. aasta alguses luua maakonna arenduse, rahvatervise ja turvalisuse valdkonna ülesannete täitja ehk **maakondliku arendusorganisatsiooni** (edaspidi MARO). Võrgustikutöö arendamiseks turvalisuse suurendamisel maakonnas on 2018. aastal sõlmitud kõikide MARO-dega koostöölepingud maakondade turvalisuse nõukogude tegevuste elluviimiseks. 2018. aastal moodustati taas 15 turvalisuse nõukogu. Maakonna turvalisuse nõukogu moodustati maakondliku omavalitsuste liidu juhatuse otsusega, arenduskeskuse nõukogu korraldusega või vallavalitsuse korraldusega.

Alaealiste korduvate õigusrikkumiste vältimiseks jõustusid seadusemuudatused, millega reformiti alaealiste õigusrikkujate kohtlemist. Uus süsteem paneb põhirõhu individuaalsele tööle probleemsete noortega, et nad oma tegude tagajärgedest aru saaks ja kahju heastaks. Samuti töötati välja lisateenused ja teraapiad (nt kinnise lasteasutuse teenus ja mitmedimensiooniline pereteraapia MDFT), et pakkuda tõsiste käitumisprobleemidega lastele enam tuge ja rehabilitatsiooni.

Tasuta esmase õigusabi kättesaadavuse parandamiseks pakub riik Eestis elavatele inimestele alates 2017. aastast tasuta õigusabi ja -nõustamist 15 kohas üle Eesti. Tasuta õigusabi antakse väiksema sissetulekuga inimestele. Õigusabi antakse vajaduse korral ka vene ning inglise keeles.

Lisaks on välja töötamisel **riiklik perelepitusteenus**, mille eesmärk on võimaldada vanemate lahkumineku korral laste heaolust lähtuvate kokkulepete sõlmimine lapse elukorraldust puudutavates küsimustes nii kohtuväliselt kui ka varajases faasis kohtumenetluse ajal. Kuna paljud lapsevanemad ei suuda pärast lahkuminekut lapse edasises kasvatamises ja/või ülalpidamises kokkuleppele jõuda, pöördutakse igal aastal erinevate last puudutavate küsimuste lahendamiseks kohtu poole ligi 4000 korral (kohtukulud ca 4 miljonit). Riikliku perelepitussüsteemi loomisega väheneb vajadus kohtumenetluses osalemise ja õigusabi järele. Perelepitusteenuse (ingl k family mediation) kasutamine alternatiivse lahendusena kohtumenetluse asemel on andnud positiivse tulemuse mitmetes riikides ning on sageli peredele tasuta. Perelepitusteenuse rakendumisel vähenevad kohtukulud ja vaimse tervise riskid, väheneb lahutuse negatiivne mõju laste vaimsele tervisele, mille toob kaasa tihti stressirohke kohtuprotsess.

2018. aastal alustati **Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035“** loomist ning see valmib 2020. aasta kevadel. Tegemist on erinevate otsustustasandite (Riigikogu, Vabariigi Valitsus) koostööstrateegiaga ning kõigi valdkondlike arengukavade katusstrateegiaga. „Eesti 2035“ koostamise käigus on korrastatud strateegilise planeerimise raamistik ning arendatud strateegilise planeerimise kultuuri. Tulenevalt Eesti enda arenguloogikast ja prioriteetidest ning vastavuses Euroopa Liidu uute poliitiliste suunitlustega on säästva arengu eesmärgid edaspidi integreeritud kesksesse pikaajalisse strateegiasse „Eesti 2035“. See loob tugeva aluse säästva arengu eesmärkide senisest süsteemsemaks ja jõulisemaks kajastamiseks valdkondlikes strateegiates. Strateegia loomisse oli kaasatud erinevad tasandid kuni kodanikeni välja. Arvamuskorjele, millises Eestis soovid aastal 2035 elada, vastas 14 tuhat inimest.

Uuendati **avatud valitsemise partnerluse tegevuskava aastateks 2016–2018 ja 2018–2020**. Avatud valitsemise partnerluse tegevuskava aastateks 2018–2020 raames pöörati tähelepanu kohalike omavalitsuste valitsemise parandamisele, uue tegevuskavaga algatati riigi infosüsteemide ulatuslikke arendusi, mis võimaldavad kodanike ja riigi vahel suhtlust hõlbustada.

Turvalise ja kaitstud Euroopa raames oli tähelepanu suunatud rändesurve vähendamisele Euroopa Liidu välispiiridel ja tõhusale piirihaldusele. Vastu võeti Euroopa Liitu sisenemise ja siit väljumise süsteem, liikmesriikide kokkulepped saavutati Euroopa reisilubade ja reisiinfosüsteemi ja Schengeni infosüsteemi uuenduste suhtes. Panustati aktiivselt rändekriisi lahendamisse, et vähendada rände algpõhjuseid ja saada kontrolli alla Kesk-Vahemere rändetee. Eesti eesistumise ajal rakendati Kesk-Vahemere rändetee tegevuskava ja võeti vastu välisinvesteeringute kava. Jätkati Euroopa ühtse varjupaigasüsteemi edasiarendamist ja saavutati liikmesriikide kokkulepped varjupaigasüsteemi reformi kvalifikatsioonitingimuste määruse, vastuvõtutingimuste direktiivi ja ümberasustamise raamistiku suhtes. Lisaks keskenduti aktiivselt alalise struktureeritud kaitsekoostöö käivitamisele ning laiaulatuslikule koostööle idapartneritega, mida tähistas idapartnerluse tippkohtumine Brüsselis. Eesti juhtimisel viidi eesistumise raames läbi esmakordselt Euroopa Liidu kaitseministrite strateegilisel tasemel küberkaitse lauaõppus „EU CYBRID 2017" ning viidi lõpule Euroopa kaitsevaldkonna tööstusliku arendamise programmi kehtestamise määruse menetlus.

5.16.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Kodukoha turvalisuse tagamise eesmärgiga on loodud erinevaid vabatahtlikke koondavaid ühendusi: nt **Abipolitseinike Kogu**, mis ühendab Eestis tegutsevad abipolitseinikud, **Vabatahtlik Mere- ja Järvepääste**, mille peamisteks ülesanneteks on mere- ja järvepääste üksuste koostöö organiseerimine vabatahtlike ja riiklike struktuuride vahel, vabatahtlike merepäästjate koolitussüsteemi jätkusuutlik arendamine ja koolitamine, ning **Päästeliit**, mis on vabatahtlike päästeorganisatsioonide võrgustik, et tagada turvaline elukeskkond kogukondades üle Eesti.

Naabrivalve on kogukondlik liikumine, mis seisneb elanike ühises kodupiirkonna jälgimises, et vähendada anonüümsust ja kuritegevust ning suurendada turvalisust ja heakorda.

Korruptsioonivaba Eesti loodi rahvusvahelise korruptsioonivastase organisatsiooni Transparency Internationali allorganisatsioonina juba 2000. aastal. Organisatsiooni eesmärk on juhtida ühiskonna tähelepanu avaliku ja erasektori korruptsiooniilmingutele. Viimastel aastatel on keskendutud omavalitsuste ametiisikute korruptsioonialasele teadlikkusele, ettevõtete eetikateemadele ja lobitöö läbipaistvusele.

Vabaühenduste Liit ühendab avalikes huvides tegutsevaid vabaühendusi ja töötab selle nimel, et Eestis oleks mõjus kodanikuühiskond, kus inimesed tahavad, saavad ja oskavad osalemise ja koostöö kaudu ühiskondlikke muutusi juhtida. Aktiivselt tegeletakse huvikaitsega ning toetatakse vabaühenduste võimekust huvikaitses osaleda (erinevad koolitused, juhendmaterjalid jne). Aastatel 2017–2019 on Vabaühenduste Liit panustanud vabaühenduste huvikaitse võimekuse suurendamisse, viies ellu arenguprogrammi ja jätkates kogemuste jagamist ning õpitubade korraldamist võrgustiku vormis. Lisaks on Vabaühenduste Liit partneriks ka riigile kaasamiskoordinaatorite võrgustiku arendamisel, strateegiliste partnerluste loomisel ministeeriumide ja vabaühenduste vahel ning avatud valitsemise partnerluse tegevuskava koostamisel ja elluviimisel.

Alates 2013. aastast on igal aastal korraldatud **Arvamusfestivali**, kus vahetatakse mõtteid Eesti ühiskonnale ja inimestele olulistel teemadel. Festivali eesmärk on tuua kokku erinevaid vaatenurki ja ideid, et arutelude tulemusel sünniks uusi teadmisi, alguse saaksid uued ühiskonna jaoks kasulikud ettevõtmised ning areneks arutelukultuur Eestis.

2016. aastal algatas **Koostöö Kogu** Rahvaalgatusveebi. See on digitaalne platvorm kollektiivsete pöördumiste ühisloomeks ja edastamiseks otse Riigikogule. Lisaks saab platvormil tänu avaandmetele jälgida enda pöördumise menetluskäiku ja vastuskirja. Rahvaalgatusveeb on Eesti e-demokraatia edulugu ja oluline lüli kaasava ja avatud valitsemise edendamisel Eestis. Osaluskultuuri ja arutlevat demokraatiat toetav kodaniku tööriist on esile tõstetud ka OECD avaliku sektori innovatsiooni eduloona.

Eesti Noorteühenduste Liit ühendab Eestis tegutsevaid noorteorganisatsioone ja noorte osalusvorme, töötades selle nimel, et noored oleksid ühiskondlikult aktiivsed, osaleksid noorteühingute tegevuses ning nende tegevustel oleks ühiskondlikult tuntav mõju. Eesti Noorteühenduste Liit veab eest ÜRO noore delegaadi

programmi, mille eesmärgiks on tutvustada noortele formaalhariduses ÜRO institutsioone, säästva arengu eesmärke ning esindada eesti noori ÜRO institutsioonides.

5.16.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Aastatel 2017–2019 rakendas **Politsei- ja Piirivalveamet** Moldovas projekti „Moldova politsei võimekuse tõstmine ning liikluskultuuri paranemise toetamine". Projekti üldine eesmärk oli Moldova siseministeeriumi korrakaitseliste allüksuste, eelkõige politsei võimekuse arendamine, koostöö tõhustamine kahe riigi õiguskaitseorganite vahel ja selle kaudu inimõiguste tõhusam järgimine, demokraatia areng ning hea valitsemistava juurutamise toetamine. Arendati Moldova politsei oskusi kõrgetasemeliste visiitide ohutuks korraldamiseks. Sellele lisaks täiendati varasema projekti raames loodud alarmsõidukoolituse süsteemi. Projekti tulemusel peaks Moldovas paranema üldine liiklusturvalisus, koolitussüsteemi täiustamisega paranevad visiite korraldavate ametnike oskused ning turvalisus.

Ukrainas on üks riiklike tähtsusega reformidest siseministeeriumi haldusala reform. Esimesena käivitatud politseireform on olnud edukas. Järgmiseks on planeeritud ellu viia **Päästeameti töökorralduse reform**. Juba 2016. aastast on võetud plaani muudatused päästeteenistuses, mis võimaldaks kaasata kriiside lahendamisse ka vabatahtlikke. Vabatahtlike kaasamine päästetöödesse lubaks märgatavalt lühendada kriisidele reageerimise ning abi kohalejõudmise aega, millest omakorda sõltub vara ja elude päästmise efektiivsus. SA Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, koostöös Ukraina Siseministeerium ning Dnipro oblasti Päästeametiga viivad aastatel 2019–2020 ellu vabatahtlike kaasamise juhtprojekti „Sisejulgeoleku valdkonna reformide toetamine: vabatahtlike kaasamine Dnipro Päästeameti töösse". Süsteemi väljatöötamisel võetakse eeskujuks Eesti Päästeameti ning spetsialistide head kogemust.

Selle valdkonna hea näitena saab esile tuua ka **E-riigi Akadeemia SA** projekti „Avatud valitsemise elluviimine: uued e-valitsemise algatused Kutaisi, Batumi, Akhaltsikhe linnades ja Gruusia Rahandusministeeriumis ning Tervishoiuministeeriumis" (2016–2018). Projekti eesmärk oli toetada Gruusia kohalike omavalitsuste demokraatlikku arengut ja suurendada kohalike omavalitsuste võimekust rakendada erinevaid meetodeid ja lahendusi (sh e-lahendusi) valitsemise läbipaistvamaks ja avatumaks muutmisel. Projekti käigus katsetati kolmes Gruusia linnas, Kutaisis, Batumis ja Akhaltsikhes, erinevaid Eesti omavalitsustes kasutusel olevaid kaasamismeetodeid ja e-lahendusi ning kohandati need kohalikele oludele vastavaks. Samuti nõustati Gruusia rahandusministeeriumi ja tervishoiuministeeriumi uute e-lahenduste kasutamisel läbipaistvuse ja kodanike osaluse suurendamiseks.

SA Idapartnerluse Keskus koostöös Taani Rahvusvahelise Arenguagentuuri (DANIDA) ja Taani korruptsioonivastase algatusega (EUACI) rakendasid aastatel 2017–2018 projekti „Ukraina korruptsioonivastase agentuuri (NABU) võimekuse suurendamine ja jätkusuutlikkuse tugevdamine (koostöös Danida ja Taani korruptsioonivastase algatuse (EUACI) raames riikliku korruptsioonivastase büroo uurimisvõime suurendamisega". Projekti eesmärk oli parandada korruptsioonivastaseid meetmeid Ukrainas ning seeläbi aidata kaasa korruptsiooni vähendamisele. Tegevused toetasid korruptsioonivastase võitluse võtmeorganisatsiooni Ukraina Korruptsioonivastast Agentuuri (NABU). Koolituste käigus jagati Eesti kogemusel põhinevat eksperdiabi korruptsioonivastase võitluse kohta NABU uurijatele, operatiivtöötajatele ja sisekontrolli osakonnale. Keskenduti juurdluse tehnikatele, korruptsioonijuhtumite kohtu alla andmisele ja vastavalt rahvusvahelistele normidele ja parimatele rahvusvahelistele tavadele tsiviiljärelevalve korruptsioonivastase poliitika elluviimisele.

Hea näitena saab esile tuua ka 2018.–2019. aastal **Politsei- ja Piirivalveameti** poolt Ukrainas rakendatud projekti „Ukraina Tšernigivi Oblasti Riikliku Politseipeavalitsuse patrullteenistuse ja juhtimiskeskuse arendamine". Eesmärgiks oli Ukraina Tšernigivi Oblasti Riikliku Politseipeavalitsuse patrullteenistuse ja juhtimiskeskuse võimekuse arendamine, samuti koostöö tõhustamine kahe riigi õiguskaitseorganite vahel ja selle kaudu inimõiguste tõhusam järgimine, demokraatia areng ning hea valitsemistava juurutamine Ukrainas.

17 ÜLEILMNE KOOSTÖÖ

EESMÄRK 17

Tugevdada tegevuskava rakendamise meetodeid ja taaselustada säästva arengu alane ülemaailmne partnerlus

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Valitsus on oma tegevusprogrammis 2019–2023 võtnud eesmärgiks olla aktiivne liberaalsete põhiväärtuste – vabaduste, demokraatia ja inimõiguste – kaitsmisel ja edendamisel nii Eestis, Euroopa Liidus kui ka väljaspool Euroopa Liidu piire, viies selleks ellu kahe- ja mitmepoolseid arengukoostöö projekte. Ebavõrduse vähendamiseks riikide vahel on seatud eesmärgiks edendada teiste riikidega diplomaatilisi, majandus- ja kultuurisuhteid ning anda sealhulgas arenguabi ja teha arengukoostööd kõigi riikidega, kui see on Eesti huvides.

ÜRO arengu rahastamise Addis Abeba konverentsi kokkuleppest tuleneb kõigile arenenud riikidele soovitus panustada 0,7% RKT-st arenguabisse ja kindlaks määrata täpne ajakava, millal selle eesmärgini jõuda. EL liikmesriigid on seadnud poliitilise eesmärgi saavutada ametliku arenguabi (ODA – Official Development Assistance) 0,7% osakaal RKT-st aastaks 2030. Alates 2004. aastast EL-ga ühinenud riikidel on eesmärgiks seatud panustada 2030. aastaks 0,33% RKT-st. Valitsuse eesmärk on hoida arengukoostööle ja humanitaarabile eraldatava eelarve osakaal RKT-st vähemalt 2015. aasta tasemel (0,15%) ning püüda saavutada ametliku arenguabi tase 0,33% RKT-st kestliku arengu eesmärkide saavutamise tähtaegade piires. Aastatel 2004–2014 on Eesti arenguabi osakaal RKT-st märkimisväärselt suurenenud. Kui 2004. aastal moodustas arenguabi osakaal RKT-st 0,02%, siis 2018. aastaks oli vastav osakaal suurenenud 0,16%-ni, kokku 41,2 mln euroni. Kahepoolset koostööd tehti seejuures 16,5 ja mitmepoolset 24,7 mln euro eest. Eesti Välisministeeriumi arengukoostöö ja humanitaarabi eelarve on viimastel aastatel olnud 11,9 mln eurot.

Apoliitilise humanitaarabi andmisel lähtub Eesti eelkõige konkreetsest vajadusest. Viimastel aastatel on Eesti andnud enim humanitaarabi Ukrainale, Süüriale ja selle naaberriikidele ning Palestiinale. 2018. aastal andis Eesti humanitaarabi 3,1 miljonit eurot, millest 0,94 miljonit Ukraina toetuseks.

2003. aastal võttis Riigikogu vastu Eesti arengukoostöö põhimõtted, mille järgi on Eesti arengukoostöö suunatud rahu, demokraatia, inimõiguste järgimise ning majandusliku ja sotsiaalse stabiilsuse tagamisele ning vaesuse vähendamisele maailmas kooskõlas säästva arengu rahvusvaheliselt heakskiidetud põhimõtetega. Kuni 2019. aasta lõpuni kujundas arengukoostööd Eesti arengukoostöö arengukava aastateks 2016–2019. Alates 2020. aastast on Eesti arengukoostöö tegevuste aluseks uus välispoliitika arengukava ning sellest lähtuv eraldiseisev arengukoostöö ja humanitaarabi tegevusprogramm. Sisuliselt jätkatakse senises arengukavas sätestatu, sh idapartnerluse suunaliste tegevuste edasiarendamist. Uus eesmärk

on Aafrika-suunalise tegevuskava väljatöötamine ja rakendamine. Plaanis on luua arengukoostöö agentuur ja viia arengukoostöö rakendamine ja haldamine selle pädevusse. Arengukoostöö poliitika kujundamine ja mitmepoolne koostöö jääks seejuures Välisministeeriumisse.

Lähtudes Eesti välispoliitilistest eesmärkidest ja rahvusvahelistest kokkulepetest panustada rohkem arengukoostöö vahendeid haavatavatesse riikidesse, jätkab Eesti paindlikku reageerimist ka teiste riikide, eelkõige vähim arenenud ja konfliktijärgsete riikide, arenevate saareriikide ja merepiirita arenevate riikide vajadustele valdkondades, kus Eestil on pakkuda selge lisandväärtus.

Arengukoostöö vajalikkust julgeoleku ja stabiilsuse tagamiseks nii Eestis kui ka maailmas laiemalt rõhutavad ka Eesti julgeolekupoliitika alused.

Valitsus rakendab konservatiivset fiskaalpoliitikat, hoides eelarvepositsiooni vastavuses Maastrichti kriteeriumidega, riigivõlga madalana ja maksusüsteemi tõhusana.

Eesti ametliku arenguabi osatähtsus RKT-s
0,16%

Valitsemissektori eelarve tasakaal:
Struktuurne puudujääk
1,7%
SKP-st

Valitsemissektori võlg
8%
SKP-st

Keskkonnamaksude osatähtsus kogumaksudes
8,3%

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
17.1. Eesti ametliku arenguabi osatähtsus RKT-s, %	0,19	0,16 (2018)
17.2. Valitsemissektori eelarve tasakaal, % SKP-st	Struktuurne ülejääk 0,3% SKP-st	Struktuurne puudujääk 1,7% SKP-st (2019)
17.3. Valitsemissektori võlg, % SKP-st	10,2% SKP-st	8% SKP-st (2020)
17.4. Keskkonnamaksude osatähtsus kogumaksudes, %	8,8	8,3

5.17.1 KESKVALITSUSE TASAND

Eesti arengukoostöö toetus on aasta-aastalt järjepidevalt tõusnud. Kõik kahepoolsed projektid rakendatakse koostöös kohalike partneritega sihtriikides. Eesti tulemusliku arengukoostööpoliitika üheks aluseks on eesmärgipärane tegutsemine rahvusvahelistes organisatsioonides, kus kaasa rääkides on hoolimata Eesti väiksusest võimalik saavutada mõju rahvusvahelise arengu- ja humanitaarabipoliitika kujundamisel. Rahvusvahelised organisatsioonid on üleilmse vaesuse vähendamisel, stabiilsuse ja inimõiguste tagamisel asendamatud. Sealjuures on rahvusvaheliste agentuuride töö rahaline toetamine Eesti ressursse ja diplomaatilist kohalolu arvesse võttes tõhusaim võimalus anda oma panus kõige vaesemate ja haavatavamate riikide toetamiseks nii arengukoostöös kui ka humanitaarabis. Eesti panustab selles kontekstis lisaks Euroopa Liidule ka ÜRO süsteemi ja selle arenguküsimustega seotud organisatsioonide ning Maailmapanga ja Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) tegevusse. Mitme rahvusvahelise arengukoostööga tegeleva organisatsiooni juures on Eestil esindus, mis võimaldab aktiivselt osaleda nende arengukoostööpoliitika ja eelarve kujundamisel.

Eesti teeb igal aastal **vabatahtlikke annetusi arengukoostöö ja humanitaarabi toetamiseks** näiteks Rahvusvahelise Punase Risti Komiteele (ICRC), ÜRO Humanitaarasjade Koordinatsioo-

nibüroole (OCHA), ÜRO Lastefondile (UNICEF), ÜRO Naised (UN Women), ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku Ametile (UNHCR), ÜRO Rahvastikufondile (UNFPA), ÜRO Arenguprogrammile (UNDP), Maailma Toiduprogrammile (WFP), Hädaolukorras Reageerimise Keskfondile (CERF) ja ÜRO Põlisrahvaste Foorumile. Lisaks sellele toetatakse sihtotstarbeliselt allorganisatsioonide temaatilisi programme.

Peale selle panustavad Eesti avaliku sektori asutused aktiivselt **EL mestimise (twinning) ja tehnilise abi ja teabevahetuse (TAIEX) programmidesse**. Mestimise laiemaks eesmärgiks on EL ühinemiseelse abi rahastamisvahendi (Instrument for Pre-accession Assistance, IPA) ja Euroopa naabruspoliitika rahastamisvahendi (European Neighbourhood Instrument, ENI) riikide toetamine tõhusa ja nüüdisaegse haldusstruktuuri loomisel, sealhulgas inimressursi arendamisel ning juhtimisvõimekuse parandamisel. Konsortsiumis teiste EL liikmesriikidega rakendavad Eesti avaliku sektori asutused mestimise projekte Gruusias, Moldovas, Armeenias, Valgevenes, Türgis ja Albaanias. Haridusvaldkonnas rakendab SA Innove Moldovas koostöös Soome ja Leedu asutustega projekti „Kutsehariduse ja -koolituse süsteemi parandamine ja tõhusus". Koostöös Saksa kolleegidega rakendavad SA Archimedes ja Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur Gruusias projekti „Kvalifikatsioonide tagamise ja kvalifikatsiooni juhtimise suutlikkuse suurendamine".

Koos Slovakkia ja Hispaaniaga aitavad Sotsiaalministeerium ja Tööinspektsioon parandada töötingimuste, töösuhete ning töötervishoiu ja tööohutuse standardeid Gruusias. Armeenias aitavad Rahandusministeerium ja SA Idapartnerluse Keskus ellu viia **avaliku teenistuse reformi**.

Sisekaitseakadeemia on koostöös nii Soome kui ka teiste Balti riikidega tegev **mestimises sisetur-valisuse valdkonna parendamiseks** Türgis, kus nad tegelevad karistusasutuste personalikoolituskeskuste institutsionaalse suutlikkuse tugevdamisega; Valgevenes, toetades Valgevene riigipiiride komiteed riikliku integreeritud piirihalduse strateegia ja tegevuskava rakendamisel; ja Albaanias riigi sisekaitseakadeemia võimekuse ja tõhususe tugevdamisel.

Juunis 2019. a valiti Eesti aastateks 2020–2021 ÜRO Julgeolekunõukogu mittealaliseks liikmeks. Tegemist on Eesti jaoks esmakordse suursaavutusega, mille tulemusel saab Eesti järgnevatel aastatel kaasa rääkida rahvusvahelise korra kujundamisel ja kehtestamisel kõrgeimal tasemel. Eesti jaoks on olulised rahvusvahelise õiguse kindlustamine, rahvusvahelise rahu ja julgeoleku, sh normidel tugineva maailmakorra tagamine. Prioriteetsed on ka inimõiguste kaitse, konfliktiennetus, küberjulgeoleku tagamine ning kliimamuutuste ja rahvusvahelise julgeolekukeskkonna vahelised seosed. Samuti on Eesti jaoks oluline ÜRO Julgeolekunõukogu töömeetodite parandamine ja otsuste muutmine avatumaks ja läbipaistvamaks.

Märtsis 2019 toimus Eesti eesistumisel **ÜRO 4. keskkonnaassamblee**, mille presidendiks oli Eesti keskkonnaminister Siim Kiisler. Assambleel konsensuslikult vastu võetud ministrite deklaratsiooniga saavutati esimene globaalne kokkulepe ühekordseks kasutuseks mõeldud plastiktoodete vähendamiseks, mille raames leppisid riigid kokku, et vähendavad märgatavalt aastaks 2030 ühekordsete plastiktoodete kasutamist. Lisaks lepiti Eesti initsiatiivil deklaratsiooniga kokku, et ÜRO Keskkonnaprogramm koostab aastaks 2025 globaalse keskkonnaandmete strateegia ja riigid hakkavad keskkonnaandmeid jagama võrreldavatel alustel, kasutades ühtseid standardeid.

Pikaajalise finantsstabiilsuse tagamiseks otsustas valitsus parandada struktuurset eelarvepositsiooni mahus 0,5 protsenti sisemajanduse koguproduktist (SKP) aastas. 2020. aastal on struktuurne puudujääk 0,7 protsenti SKP-st ja 2021. aastal 0,2 protsenti SKP-st. Eelarve jõuab struktuursesse tasakaalu 2022. aastal. Nominaalselt on valitsussektori eelarve 2021. ja 2022. aastal ülejäägis.

Paralleelselt **struktuurse eelarvepositsiooni parandamisega** suurendab valitsus sotsiaal- ja tervisevaldkonna kulusid, mis on ette nähtud majanduslikult kõige haavatavamas olukorras olevate inimeste seisu parandamiseks.

Valitsussektori võlakoormus on mitu aastat olnud langustrendis ja väheneb nii summana kui ka osatähtsusena SKP-st. Kui 2019. aastal oli võlakoormus 8,8 protsenti SKP-st, siis 2020. aastal on valitsussektori võlakoormus 8 protsenti. Absoluutsummades väheneb valitsussektori võlakoormus tänavuselt 2,4 miljardilt

eurolt 2,3 miljardile eurole. Sealhulgas väheneb riigikassa osa 697 miljonilt eurolt 524 miljonile eurole. Prognoosi järgi väheneb valitsussektori võlakoormus 2021. aastal 7,6 protsendile SKP-st ja 2022. aastal 7,3 protsendile SKP-st.

Eestiga seotud rahvusvaheliste rahapesuskandaalide taustal andis Vabariigi Valitsus **rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise** valitsuskomisjonile ülesandeks analüüsida rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise hetkeseisu laiemalt. 2019. aasta viimases kvartalis kinnitas valitsuskomisjon analüüsiaruande ning esitas valitsusele ettepanekud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tõhustamiseks, sh seaduseelnõud pööratud tõendamiskoormuse, virtuaalvääringu teenuste pakkujatele rangemate tegevusloa nõuete sissetoomiseks ning senisest kõrgemate trahvimäärade kehtestamiseks finantssektoris.

Eestil oli 2017. aasta teisel poolel, 1. juulist kuni 31. detsembrini, au olla **esimest korda ajaloos Euroopa Liidu Nõukogu eesistuja**. Eesistumise ettevalmistustega alustati juba 2012. aastal, kuid ettevalmistaval perioodil 2017. aasta esimeses pooles võeti vastu veel viimased otsused kõrgetasemeliste ürituste korraldamise, personali ja eelarve kohta. Eesistujana keskendus Eesti **avatud ja uuendusmeelse majandusega Euroopa arendamisele, jõudes muu hulgas kokkuleppele** e-kaubanduse käibemaksupaketi ja digimaksustamise küsimustes. Samuti lepiti kokku järgmise aasta Euroopa Liidu eelarves, eelarve väärkasutuste tõhusamaks uurimiseks loodi Euroopa Prokuratuur ning toimus oluline edasiminek Euroopa Liidu energiaturu reformimisel. Eesti juhtimisel saavutati kokkulepe suurendada Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fondi mahtu ja pikendada fondi kasutamist aastani 2020. Lisaks panustati EL-Jaapani vabakaubanduslepingu sõlmimisse ja 11. WTO ministrite kohtumise õnnestumisse. Eesti eesistumise üks fookusteemadest oli **digitaalne Euroopa ja andmete vaba liikumine**. Seetõttu pööras Eesti eriti suurt tähelepanu eelnõudele, mis toetavad piiriülese e-kaubanduse ja e-teenuste arendamist, kättesaadavat ja turvalist elektroonilist sidet üle Euroopa ning piiriüleste avalike e-teenuste kättesaadavuse parandamist. Muu hulgas saavutati edu **geoblokeeringu määruse kokkuleppimisel**, mille tulemusena kaovad asukohapõhised piirangud teise liikmesriigi e-poodidest kaupade ja teenuste soetamisel. Jõudsalt liiguti edasi mitteisikuandmete vaba liikumise algatusega ning sõlmiti Tallinna e-valitsemise ning 5G deklaratsioonid. Eeltoodule lisaks lõi Eesti eesistumise jaoks praktilisi digilahendusi ning aitas kaasa ka Euroopa Liidu institutsioonide tööprotsesside digitaliseerimisele. Eesti eestvedamisel digiallkirjastati oktoobris esimest korda Euroopa Liidu õigusakt.

Euroopa majanduse edendamise kõrval pidas Eesti samavõrd oluliseks **kaasava ja kestliku elukeskkonna tagamist ning kõigile võrdsete võimaluste loomist Euroopas**. Sellesse panustavad kahtlemata Euroopa Liidu institutsioonide allkirjastatud Euroopa sotsiaalõiguste sammas, aga ka kokkulepe Euroopa solidaarsuskorpuse loomiseks ning läbimurre lähetatud töötajate direktiivi kokkuleppimisel. Keerulisi läbirääkimisi peeti Euroopa Liidu kliima- ja jäätmepoliitika üle, mille tulemusena jõuti üksmeelele Euroopa Liidu heitmekaubanduse süsteemi reformimises.

5.17.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

2018. aastal loodi **koalitsioon kestliku arengu heaks**. See on sektoritevaheline ja -ülene koostöö- ning kaasamisvõrgustik, mille eesmärgiks on parandada avalikkuse ja iseenda teadlikkust maailma kestlikust arengust ja arengueesmärkidest. Praeguseks on koalitsiooniga liitunud üle 20 organisatsiooni nii avalikust, era- kui ka kolmandast sektorist.

Tallinna Ülikooli algatusel loodi 2018. aastal **platvorm „Proovikivi“**. See on hariduslik programm ja platvorm, mis toob noored ja erinevad kogukonnapartnerid kokku lahendama meie ühiseid ülesandeid ning panustama ühtlasi Eesti ning ÜRO säästva arengu eesmärkide saavutamisse. Haridusasutuste jaoks on „Proovikivi“ võimalus siduda õppetöö päriseluga projektipõhise kogukonda kaasava õppe ning uurimus- ja loovtööde kaudu. Alates 2019. a sügisest on „Proovikivi“ loomas ka veebipõhist platvormi, mille eesmärk on toetada koostööd kogukonna ja noorte vahel, suurendada innovatsioonipotentsiaali, aidata osalejatel paremini mõista kohaliku-globaalse seoseid ning aidata mõõta ühiselt tehtavate projektide mõju.

18 KULTUUR

EESMÄRK 18

Eesti kultuuriruumi elujõulisus

EESTI EESMÄRGID JA ÜLDINE OLUKORD

Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21" seab üheks oluliseks prioriteediks Eesti kultuuriruumi elujõulisuse. Eesmärk on tagada Eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade.

Kultuuriruumi jätkusuutlikkuse hindamise aluseks on järgmised kolm kriteeriumi:

1. Eesti kultuuriruumi ulatus: Eesti kultuuri jätkusuutlikkuse seisukohalt on esmatähtis Eesti kultuuri tuntus ja laialdane kättesaadavus Eestis, ning selle kõrval suurenev Eesti kultuuri tõlgitavus ja levik väljaspool Eestit.

2. Eesti kultuuri funktsionaalsus: kuivõrd eesti keel, eesti kultuurivaramu ja eestilikud traditsioonid, käitumis- ja suhtlemismudelid on juurdunud, vajalikud ja kasutusel igapäevaelus ning ühiskonna erinevate institutsioonide toimimises.

3. Eesti kultuuri ajaline pidevus ja plastilisus: kultuurimälu (traditsiooni) kestvus ja kõlbulikkus seotuna uute avastuste, uute valdkondade, uue tehnilise keskkonna, uute kultuurinähtuste, uute suhete ja suhtlusviisidega. Eriti eesti keele ja kultuuri tõlkimisvõimelisus (ka tehnilises mõistes) ja tõlgitavus globaliseeruvas multikultuurilises keskkonnas.

2014. aastal vastu võetud „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020" on olnud aluseks riiklike otsuste tegemisel kultuurivaldkonnas aastani 2020. Praegu töötatakse välja uut dokumenti „Kultuuripoliitika põhialused 2030" ehk kultuur 2030.

Kultuuriministeerium koos oma asutustega töötab eesti rahvusliku identiteedi säilimise ning elujõulise meedia- ja kultuuriruumi tagamise ja arengu nimel. Selle saavutamiseks tegeleb ministeerium Eesti rikkaliku kultuuri, pärandi, meediaruumi ja kultuurilise mitmekesisuse arendamise, säilitamise väärtustamise, teadvustamise ja levitamisega nii Eestis kui ka välismaal ning toetab nii professionaalset tegevust kui ka huvitegevust loomevaldkonnas.

Samuti on Eesti kultuuri püsimajäämise seisukohalt oluline edukas lõimumispoliitika. Selle edendamiseks on koostamisel rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava aastani 2030. Arengukava eesmärk on luua tingimused, et tagada rahvuslik kestlikkus, Eesti ühiskond oleks lõimunud ja sotsiaalselt sidus, erineva keele- ja kultuuritaustaga inimesed osaleksid aktiivselt ühiskonnaelus ja jagaksid demokraatlikke väärtusi.

2020. aastal alustati Kultuuriministeeriumi ja Siseministeeriumi eestvedamisel arengukava „Rahvastik ja sidus ühiskond 2021–2030" koostamist. Arengukavaga seatakse eesmärke ja suunatakse rahvastiku kestlikkuse, kodanikuühiskonna, üleilmse eestluse ning kohanemise ja lõimumisega seotud poliitikavaldkondi.

Loomulik iive	Summaarne sündimuskordaja	Eesti keele kõnelejad	Kultuurielus osalenud elanike osatähtsus 20–64-aastaste hulgas
-1384	**1,7**	**652**	**85,2%**

MEETMED JA TEGEVUSED

INDIKAATORID

	2016	Viimane teadaolev seis (aastaarv)
18.1. Loomulik iive	-1339	-1384 (2018)
18.2. Summaarne sündimuskordaja	1,6	1,7 (2018)
18.3. Eesti keele kõnelejad, tuhat	673	652 (2019)
18.4. Kultuurielus osalenud elanike osatähtsus 20–64-aastaste hulgas, %	n/a	85,2 (2017)
18.5. Kultuuriharrastajad (sh liikumisharrastused), osatähtsus 20–64-aastaste hulgas, %	80 (2015)	n/a

5.18.1 KESKVALITSUSE TASAND

Eesti riigi loomisest möödus 24. veebruaril 2018. a sada aastat. Ükski riik ei sünni ühe päevaga ning riigi loomisele eelneb ja järgneb mitmeid olulisi ajaloolisi verstaposte, mis kõik väärivad tähelepanu ja meelespidamist. Seetõttu oli EV 100 juubeliperiood pikem – 16. aprillist 2017. a kuni 2. veebruarini 2020. a. EV 100 juubeliperiood sai alguse aprillis 2017, mil tähistati 100 aasta möödumist Eesti omariikluse teel olulist rolli mänginud eestlaste meeleavaldusest toonases Petrogradis ning eestlaste asualade ühendamisest rahvuskubermanguks. Juubeliaasta lõpuks loetakse 2. veebruari 2020. a, mis markeerib 100 aasta möödumist Tartu rahulepingu sõlmimisest. Tartu rahulepinguga lõpetati Eesti Vabadussõda, määrati Eesti idapiir ning Nõukogude Venemaa tunnustas Eesti riigi iseseisvust.

Eesti kestlikkuse edendamiseks loodi 2019. aastal Vabariigi Valitsuses **rahvastikuministri ametikoht**, kelle peamised vastutusvaldkonnad on rahvastiku- ja perepoliitika ning uussisserändajate kohanemise poliitika kavandamine ja koordineerimine, väliseesti kogukondade kaasamine, kodanikuühiskonna arengu kavandamine ja koordineerimine ning rahvastiku toimingutega ja usuliste ühendustega seotud küsimused.

2019. aastal loodi **ülemaailmse eestluse koostöökomisjon** eesmärgiga tagada Eesti riigi tihedam kontakt ja koostöö rahvuskaaslastega. Koostöökomisjoni juhib rahvastikuminister ja selle ülesanneteks on analüüsida rahvuskaaslaste poliitikat, esitada ettepanekuid rahvuskaaslaste poliitika kujundamiseks ning osaleda „Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava 2021–2030" koostamise raames 2020. aastal valmiva üleilmse eestluse programmi väljatöötamises ja rakendamises. Koostatava programmi keskseks ülesandeks on aidata säilitada võõrsil asuva eestlaskonna identiteeti, kaasata neid senisest enam Eesti ühiskonna- ja kultuuriellu ning toetada soovijate tagasipöördumist.

Välja on töötatud tegevuskava **„Eesti keel ja kultuur digiajastul 2019–2027"**, mille kaudu toetatakse digitaalse mõõtme juurutamist eesti keele ja kultuuri teemalises teadustöös ning soodustatakse valdkondade koostööd. See on tähtis eesti keele ja kultuuri arengu ning elujõu tagamisel digitaalses ruumis. 2020. aasta on kuulutatud ka digikultuuri aastaks.

Kultuuri- ja loomesektoris ettevõtluse edendamiseks ning sektori majandusliku potentsiaali avaldumise toetamiseks on loodud erinevaid toetusmeetmeid. Eesmärk on siduda kultuuri- ja loomevaldkondades olevat potentsiaali ettevõtlusega, et soodustada uute ambitsioonikate ärimudelitega ettevõtete juurdekasvu, parandada nende ekspordivõimekust ning luua teistele majandussektoritele loomemajanduse

FOTO: KATI ROSTFELDT

kaudu lisaväärtust ärimudelite, toodete ja teenuste ning müügi ja turunduse arendamisel.

Lõimumise valdkonnas tegutsetakse **Eesti riigi lõimumis- ja kohanemisteenuste arendamisega**. Aastatel 2019–2020 valmivad analüüsid, mis annavad ülevaate üheksa teenusvaldkonna (ränne, kodakondsus, tööturg ja ettevõtlus, meedia ja infoväli, sotsiaalne kaitse ja tervis, haridus ja eesti keele õpe, turvalisus ja õiguskord, regionaalareng ning kultuur, sport ja kodanikuühiskond) teenustest nelja sihtrühma kaupa (teisest rahvusest püsielanikud, uussisserändajad, eestlased ja rahvuskaaslased). Lõimumisega seotud väljakutsed on suuremad eelkõige Tallinnas ja Ida-Virumaal, kus muukeelsete elanike osakaal on suur või isegi ülekaalukas. Eesmärgiga toetada eesti keele kui võõrkeele kvaliteetse õppe arengut ja aidata kaasa ühiskonna paremale lõimumisele **alustati Narva ja Tallinna eesti keele majade sisuliste tegevustega 2018. aasta teisel poolaastal**. Majad avati 2019. aastal ja nende ülesandeks on tagada ligipääs kvaliteetsele, mitmekesisele ja paindlikule keeleõppele ning soodustada erinevate lõimumist toetavate koostöötegevuste elluviimist.

Viimasetel aastatel on mitmel korral täiendatud kodakondsuse seadust, et Eesti kodakondsust taotleda soovivad inimesed saaksid **tasuta eesti keele õpet**, tagada Eestis sündinud alaealistele, kelle vanemad (või vanavanemad) on elanud Eestis enne Eesti Vabariigi taasiseseisvumist, võimalus saada Eesti **kodakondsus lihtsustatud korras**.

2019. kultuuriaasta tippsündmus oli **XXVII laulu- ja XX tantsupidu „Minu arm“**. Kultuuriministeeriumi algatusel ning Eesti Laulu- ja Tantsupeo Sihtasutuse eestvedamisel korraldatud teema-aasta „Laulupidu 150. Eesti laulu ja tantsu juubeliaasta“ pakkus erinevaid viise laulu- ja tantsupeost osa saamiseks. Lisaks juulis toimunud juubelipeole „Minu arm“ avasid mitmed muuseumid erinevaid näitusi ja uuendasid püsiekspositsioone. Toimus eripalgelisi kontserte ning viidi ellu mitmesuguseid haridusprogramme. 2019. aastal valmis analüüs laulu- ja tantsupidude traditsiooni jätkusuutlikkusest. Uuring käsitles laulu- ja tantsupeo liikumises osalevate kooride, rahvatantsurühmade ja muusikakollektiivide ning nende juhendajate olukorda. Sellest selgus, et noori juhendaja kutse ei motiveeri, töötasud on madalad ning kollektiivid ei tule majanduslikult ots otsaga kokku.

Eraldi väärivad märkimist ka Eesti kultuurilise identiteediga seotud põllumajanduse, kalanduse ja toidukultuuri edendamiseks mõeldud Eesti toidu tutvustamise ja müügiedenduse kava **„Eesti toit 2015–2020“** tegevused, mis on olnud kohal kõigil vabas õhus aastatel 2017–2019 toimunud suurematel kultuurisündmustel, sh Eesti toidu ala kahel viimasel laulupeol. Mida tugevam on kultuuriline identiteet, seda meelsamini ostavad inimesed üljuhul kallimaid kodumaiseid toidutooteid. Tugevast identiteedist tuleb uhkus kohaliku tooraine ja kokakunsti üle. Eesti toidukultuuri kujundamine hooaegse, põhjamaise köögi osana, kus tooraine pärineb puhtast kohalikust loodusest, on suures osas riigi ja kohalike vabaühenduste kujundatud programmi „Eesti toit 2015–2020“ sõnum.

5.18.2 VABAÜHENDUSTE TEGEVUSED

Kultuuriruumi elujõulisusega tegeleb erinevaid vabaühendusi, kelle seast võib esile tuua näiteks **Eesti Kultuuri Koja** (EKK) tegevusi. Koda ühendab lisaks loominguliste liitude (kunstnike, arhitektide, disainerite, muusikute, ajakirjanike, teatri jne) ja kultuuritöötajate esindajatele ka hariduse valdkonna (õppejõud, teadlased, õpetajad, huvihariduse edendajad) esindajad ning oma tegevusega soovib EKK anda panuse turvalise, tasakaalustatud ja hooliva ühiskonna kujundamisse. EKK korraldab aastakonverentse kultuuri erinevate aspektide sidumiseks ja arenguprobleemide lahkamiseks nende valdkondade esinejatega, näiteks 2017. aastal toimunud konverents „Kultuur ja keskkond“, kus käsitleti keskkonna mõtestamisel ja kujundamisel kultuuri kui alusväärtuste määraja olulisust, ning 2018. aastal korraldatud konverents „Töö+kultuur=töökultuur“, kus näidati, et kultuuril, eriti suhtluskultuuril on tööga rahulolu ja õnne kujunemisel oluline roll. Eriti suure ulatusega ja mõjuga oli 2018. aastal koos Teaduste Akadeemia ja Haridus- ja Teadusministeeriumiga korraldatud 3-päevane hariduskongress, mis kinnitas, et kultuur on hariduse üks alusmõisteid nii eesmärkide seadmisel kui ka hariduse ülesehitamise lähtealusena.

Eesti kultuuriruumi ja ühistegevustesse panustavad paljud maapiirkondades tegutsevad **külakogukonnad**, keda toetatakse LEADER programmidest, kohaliku omaalgatuse programmist (KOP) ja kohalikest omavalitsustest.

2018. aastal jõudis kulminatsioonini alates 2014. aastast ette valmistatud **Eesti Vabariik 100 juubeliprogramm** (EV 100 programm), mille elluviimisel olid partneriteks valdavalt valitsusvälised organisatsioonid.

Kokku on **EV 100 programmi raames 2018. aasta lõpuks toimunud ligi 3000 sündmust** kodu- ja välismaal, Eesti inimesed on teinud oma kogukonnale juubeli puhul ligi 1500 kingitust. Sündmuste puhul on fookuses hoitud laste ja noorte sihtrühma, kes hakkavad Eesti tulevikku kujundama juba mõnekümne aasta pärast. Võrreldes seniste tavadega kujunes pretsedendituks EV 100 programmiga seotud eravahendite kaasamise maht, sest algatusi ja sündmusi on toetanud üle 100 ettevõtte – näiteks on palju toetatud EV 100 filmiprogrammi filmide valmimist, muusikaõppeasutustele muusikainstrumentide ostmist ja kunstinäituste korraldamist kogu maailmas.

Üle 400 muusikaharidusasutuse ja orkestri said aastatel 2015–2018 ligi 3000 pilli. Pillide soetamist toetasid ka omavalitsused ja eraannetajad. „Laste Vabariik“ viis 2017. aasta suvel EV 100 tähistamise üle riigi. Suuremad programmid olid järgmised: **EV 100 arhitektuuriprogramm „Hea avalik ruum“**, mille eesmärk oli rekonstrueerida avalik linnaruum paljudes Eesti linnades. Juba praegu on avatud näiteks Valga, Põlva, Tõrva, Rapla, Võru ja Kuressaare jt linnaväljakud. **EV 100 raamatusari**: EV 100 puhul ilmub 44 raamatuga raamatusari, mis jutustab Eesti arengulugu erinevate valdkondade kaudu. EV 100 toimkonna ja ettevõtjate kingitusena jõuab raamatusari maakondade kõige suurema lugejaskonnaga 440 kooli- ja rahvaraamatukogu kasutajani. **EV 100 filmiprogramm**: kokku linastus viis mängufilmi, üks lühifilmide kassett, üks suure eelarvega loodusdokumentaal ja üks animafilm. Teiste seas linastusid filmid nagu „Seltsimees laps“ ja „Tõde ja õigus“, millest viimane tõi kinodesse rekordilised üle 267 tuhande vaataja. EV 100 filmiprogramm andis olulise võimenduse terve filmisektori arengusse, millest said kasu ühelt poolt sajad filmitegijad ja teiselt poolt Eesti kinopublik. Samuti jõudis ERRi eetrisse draamasari „Pank“. **EV 100 teatriprogrammi** „Sajandi lugu“ raames tuli lavale 14 lavastust 844 inimese osalusel. Programmiga loositi koostööpartneriteks suured ja väikesed

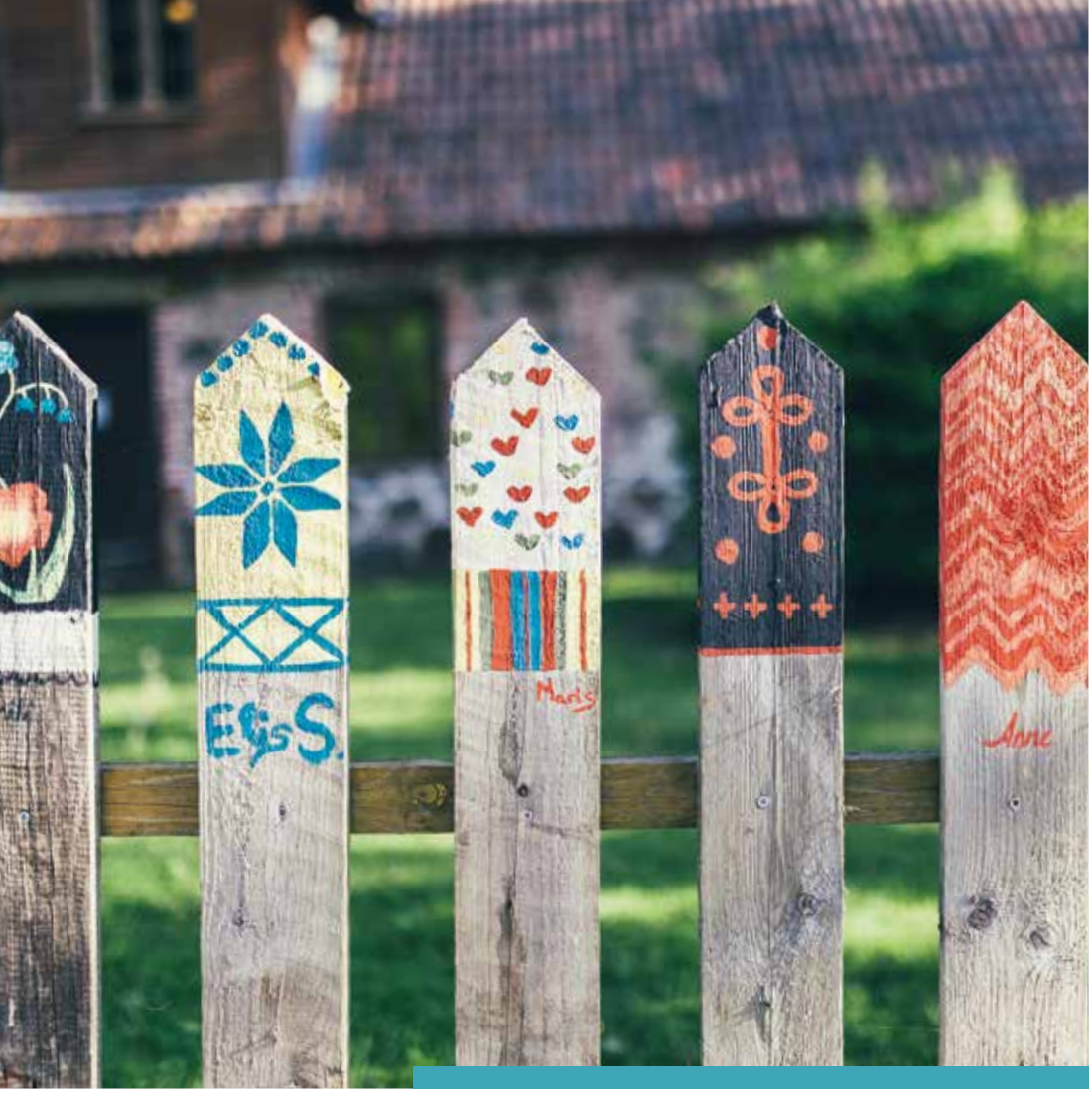

teatrid. **EV 100 kunstiprogrammi** kuulus ligi 100 eriilmelist Eesti eri paigus ja ka üle maailma toimunud kunstisündmust.

5.18.3 RAHVUSVAHELINE ARENGUKOOSTÖÖ

Aastatel 2016–2018 viis **Eesti Kirjandusmuuseum** ellu projekti „Valgevene Kultuuri, Keele ja Kirjanduse Instituudi ja Eesti Kirjandusmuuseumi vaheline arengukoostöö". Projekti eesmärk oli suurendada Valgevene humanitaar- ja sotsiaalteadlaste võimekust kasutada innovaatilisi uurimistöö tegemise ja analüüsi meetodeid, avatud ja jätkusuutlikke IT-lahendusi. Projekt annab võimaluse instituudi töötajatel stažeerida Eestis ja selle kaudu omandada meil tavalisi töövõtteid ning sisse elada ingliskeelsesse uurimiskeskkonda. Seal stažeerivad eesti teadlased, töötades koos kohalike kolleegidega, annavad omakorda oma kogemusi edasi neile teadlastele, kes ei saa erinevatel põhjustel Eestisse tulla. Seeläbi muutuvad Valgevene humanitaarvaldkonna uurimused maailmas nähtavamaks ning paraneb humanitaarteaduste ja humanitaariaalase hariduse olukord Valgevenes ja väljavaated oma kultuuri uurimiseks.

Hea näitena keskendusid **MTÜ Peipsi Koostöö Keskuse** projekti „Naisettevõtluse ja käsitöötootmise areng Calarasi piirkonnas" (2018–2019) tegevused Moldavas naiste ettevõtluse toetamisele, kohaliku pärandkultuuri säilimisele, turismi arengule ja kogukonna koostöö toetamisele. Koostöös MTÜga Casa Parinteasca toetati naiste ettevõtlust käsitöö, piirkondlike omatoodete ja turismi valdkonnas terves Calarasi maapiirkonnas. Korraldati õppereis Eestisse ja osaleti Mardilaadal, toimusid koolitused kohaliku käsitöö, tootearenduse ja turunduse teemadel, soetati vahendid seinavaipade ja pitsi tegemiseks, aset leidis mitmeid piirkondlikke käsitöö tootjate ühistegevusi, nt jõululaat ja töötubade väljaarendamine turistidele. Projekti tulemusena koolitati maapiirkondade naisi, kes saavad alustada oma ettevõtlusega, kasutades selleks kogukonna ühisressursse ning Eesti ekspertide toetust.

6. EDASISED SAMMUD

Strateegilise planeerimise kontekstis on käesoleva aasta olulisemaks verstapostiks Eesti pikaajalise strateegia „Eesti 2035" valmimine, mis loob tugeva aluse säästva arengu eesmärkide senisest süsteemsemaks ja jõulisemaks kajastamiseks valdkondlikes strateegiates. Strateegiaga „Eesti 2035" seatakse Eesti riigile ja rahvale järgmiseks viieteistkümneks aastaks strateegilised sihid ning määratakse kindlaks nende saavutamiseks vajalikud muutused. Strateegia on koostatud valitsusväliste partnerite, ekspertide, teadlaste, poliitikute, ettevõtjate, ametnike ja mitmete teiste riigi tuleviku teemal kaasarääkijate ühiste arutelude, analüüside, töötubade ning arvamuskorje tulemusel. „Eesti 2035" valmimisse on aastatel 2018–2020 avatud koosloomes panuse andnud pea 17 000 inimest üle Eesti, neist 13 903 inimest osales veebis ja raamatukogudes toimunud arvamuskorjel ehk väärtuste uuringus, mille põhjal on sõnastatud strateegilised sihid.

„Eesti 2035" strateegia koostamise käigus on korrastatud strateegilise planeerimise raamistik ning arendatud strateegilise planeerimise kultuuri. Tulenevalt Eesti enda arenguloogikast ja prioriteetidest ning vastavuses Euroopa Liidu uute poliitiliste suunitlustega on säästva arengu eesmärgid edaspidi integreeritud kesksesse pikaajalisse strateegiasse „Eesti 2035". Samuti jätkatakse säästva arengu sidumist erinevate poliitikavaldkondadega.

Euroopa Liidu tasandil leppis Eesti koos teiste Euroopa Liidu riikidega kokku säästva arengu eesmärkide integreerimises Euroopa Liidu majanduskoordinatsiooni instrumenti, mis on laiemalt tuntud kui Euroopa poolaasta. See tähendab, et edaspidi tekib Euroopa Liidu tasandil keskne järelevalve säästva arengu eesmärkide saavutamise üle, ehk säästva arengu eesmärkide olulisus nii Eestis kui ka Euroopa Liidus tervikuna kasvab.

Samuti tegeleme üldise teadlikkuse suurendamisega säästva arengu eesmärkidest. Jätkame osalemist Euroopa säästva arengu nädalal ning hoiame säästva arengu eesmärke tähtsal kohal igasuvisel Arvamusfestivalil Eestis. Toetame säästva arengu koalitsiooni tööd ja laiendame selle ulatust. Oleme loomas säästva arengu platvormi, kus nii valitsus- ja erasektor kui ka vabaühendused ning kodanikud saavad teavet säästva arengu teemade kohta ning võtta vastutust säästva arengu eesmärkide täitmisel. 2020. aasta sügisel toimub ka iga kahe aasta tagant toimuv säästva arengu foorum, mis sel korral kannab pealkirja „Linnad ja asulad muutuvas kliimas" ning kus antakse ülevaade ka käesoleva vabatahtliku riigiraporti tulemustest.

Eestil tuleb jätkuvalt panustada selliste innovaatiliste tehnoloogiliste lahenduste soodustamisse, mis aitavad säästva arengu eesmärke ellu viia. Näiteks on digitehnoloogia ja e-valitsemise arendamine aidanud Eestis kaasa majandusarengule, heale riigivalitsemisele, läbipaistvusele, ressursitõhususele ning inimarengule. Investeeringud roheenergiasse ja energiasäästu aitavad elavdada majandust ja toetavad rohetehnoloogiate arengut. Valitsus jätkab valdkondlike tegevusi seniste analüüside põhjal selgunud peamistes kitsaskohtades. Oluline on leida mõjusaid lahendusi üldsuse teadlikkuse suurendamiseks tegevuskavast 2030 ning panustada eesmärkide saavutamisse rahvusvahelise koostöö kaudu.